
Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Vývoj peněžního systému

Jakub Kunát

Diplomová práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub KUNÁT**
Osobní číslo: **E09610**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Ekonomika a management podniku**
Název tématu: **Vývoj peněžního systému**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na analýzu vývoje peněžního systému a nastínění jeho možné budoucnosti.

Práce bude obsahovat:

- vznik, vývoj a historii peněžního systému,
- vymezení pozitiv a negativ jednotlivých vývojových fází,
- nastínění možného budoucího vývoje peněžního systému.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

KODEROVÁ, J., SOJKA, M., HAVEL, J. Teorie peněz. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008. 251 s. ISBN 978-80-7357-359-1.
MISHKIN, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 7th ed. Boston: Pearson Education, 2006. ISBN: 0-321-37312-X
REVENDA, Z. a kol. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vyd. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
VENCOVSKÝ, F., KOPECKÝ, L. Lidé a peníze. 1. vyd. Praha: ČNB, 2002. 65 s. ISBN: 80-903191-1-4
<http://www.webofdebt.com/>

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jan Černožorský, Ph.D.
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce: 29. června 2010

Termín odevzdání diplomové práce: 6. května 2011

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Marcela Kožená, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 14. července 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 30. 4. 2011

Jakub Kunát

Touto cestou bych chtěl poděkovat především vedoucímu práce Ing. Janu Černohorskému Ph.D. za cenné rady, které mi poskytl při zpracování diplomové práce.

SOUHRN

Práce je zaměřená na objasnění fungování peněžního systému. V první části je popsána podstata, vznik, vývoj a funkce peněz. Dále je popsán mechanismus vytváření peněz v současném peněžním systému, role centrální banky v tomto systému a státní dluh jako jeden z důsledků současného systému. Ve druhé části jsou rozebrány pozitiva a negativa kapitalismu, který úzce souvisí se vznikem moderního bankovníctví. Na základě analýzy současného peněžního systému jsou ke konci práce nastíněny možné alternativy.

KLÍČOVÁ SLOVA

peníze, peněžní systém, systém částečných rezerv, kapitalismus, udržitelnost

TITLE

Monetary System Development

ABSTRACT

The work is aimed at clarifying functioning of the Monetary system. In the first part there is description of the fundamental, origin, development and function of money. Next there is a description of the mechanism of money creation in the current monetary system, the role of the central bank in the system and public debt as one of the consequences of the current system. The second part deals with pros and cons of capitalism, which is closely linked with the rise of modern banking. Based on the analysis of the current monetary system, there are outlined possible alternatives at the end of the work.

KEYWORD

money, monetary system, fractional reserve system, capitalism, sustainability

OBSAH:

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	- 9 -
ÚVOD	- 10 -
1 PODSTATA PENĚŽ	- 11 -
1.1 FUNKCE PENĚŽ	- 12 -
1.2 MĚNOVÉ AGREGÁTY	- 12 -
1.3 VZNIK A VÝVOJ PENĚŽ	- 13 -
1.4 PENĚŽNÍ STANDARDY	- 15 -
2 VYMEZENÍ POZITIV A NEGATIV JEDNOTLIVÝCH FÁZÍ	- 18 -
2.1 OD STAROVĚKU PO STŘEDOVĚK	- 18 -
3 PODSTATA SOUČASNÉHO PENĚŽNÍHO SYSTÉMU	- 20 -
3.1 HISTORIE SOUČASNÉHO PENĚŽNÍHO SYSTÉMU	- 20 -
3.2 TVORBA A ZÁNİK PENĚŽ	- 21 -
3.3 PODSTATA TVORBY PENĚŽ	- 22 -
3.4 MODERNÍ BANKOVNICTVÍ – POZITIVA, NEGATIVA	- 23 -
3.5 SYSTÉM ČÁSTEČNÝCH REZERV	- 24 -
3.5.1 Úvěry	- 26 -
3.5.2 Úroky z úvěru	- 28 -
3.6 RUNY NA BANKY	- 28 -
3.7 SOUČASNÉ TRENDY V OBLASTI BANKOVNICTVÍ	- 29 -
4 INFLACE	- 30 -
4.1 INFLACE VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH	- 31 -
4.2 MĚNOVÝ AGREGÁT M3 V USA	- 33 -
4.3 HODNOTA DOLARU	- 34 -
4.4 KVANTITATIVNÍ TEORIE PENĚŽ	- 35 -
5 CENTRÁLNÍ BANKA	- 38 -
5.1 HISTORIE CENTRÁLNÍCH BANK	- 38 -
5.2 FEDERÁLNÍ REZERVNÍ SYSTÉM	- 39 -
5.2.1 <i>Politika Federálního rezervního systému</i>	- 40 -
5.2.2 <i>Federální rezervní systém – mechanismus emise peněz</i>	- 42 -
6 STÁTNÍ DLUH	- 44 -

6.1	ÚROKY ZE STÁTNIHO DLUHU	- 45 -
6.2	STÁTNÍ DLUH SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH	- 45 -
6.2.1	<i>Struktura státního dluhu USA</i>	- 48 -
7	KAPITALISMUS	- 50 -
7.1	POZITIVNÍ JEVY KAPITALISMU	- 50 -
7.2	NEGATIVNÍ JEVY KAPITALISMU	- 51 -
7.2.1	<i>Úbytek střední třídy</i>	- 51 -
7.2.2	<i>Plutokracie</i>	- 54 -
7.3	FINANČNÍ TRHY	- 55 -
7.3.1	<i>Tržní samoregulace</i>	- 56 -
7.3.2	<i>Deriváty</i>	- 57 -
7.3.3	<i>Finanční krize 2008</i>	- 58 -
8	UDRŽITELNÁ SPOLEČNOST	- 63 -
8.1	INDEX UDRŽITELNÉHO EKONOMICKÉHO BLAHOBYTU, UKAZATEL REÁLNÉHO POKROKU.....	- 64 -
9	ALTERNATIVY	- 67 -
9.1	ALTERNATIVNÍ MĚNOVÉ SYSTÉMY	- 67 -
9.2	NÁVRAT KE ZLATÉMU STANDARDU.....	- 68 -
9.3	PROJEKT VENUS.....	- 69 -
9.4	EMISE PENĚŽ STÁTEM	- 69 -
9.4.1	<i>Velká Británie</i>	- 70 -
9.4.2	<i>Spojené státy americké</i>	- 71 -
9.4.3	<i>Guernsey</i>	- 72 -
9.4.4	<i>Německo</i>	- 72 -
9.4.5	<i>Argentina</i>	- 72 -
9.4.6	<i>Způsob provedení</i>	- 73 -
10	SHRNUTÍ SOUČASNÉHO PENĚŽNÍHO SYSTÉMU	- 75 -
10.1	NÁSTIN MOŽNÉHO BUDOUCÍHO VÝVOJE	- 76 -
11	ZÁVĚR	- 78 -
	ZDROJE	- 81 -

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Kumulativní expanze vkladů	- 25 -
Obrázek 2: Míra inflace v USA 1800 – 2010.....	- 32 -
Obrázek 3: Oficiální vs. alternativní míra inflace v USA	- 32 -
Obrázek 5: Vývoj měnového agregátu M3 v USA (mld. \$).....	- 34 -
Obrázek 6: Peněžní nabídka vs. kupní síla dolaru \$ v USA od 2. pol. 20. století.....	- 35 -
Obrázek 7: Základní úroková sazba FEDu (1955 – 2010)	- 41 -
Obrázek 8: Státní dluh USA (mld. \$)	- 46 -
Obrázek 9: Vývoj měnového agregátu M3 v USA v 2. polovině 20. století.....	- 47 -
Obrázek 10: Státní dluh Spojených států amerických jako % k HDP.....	- 48 -
Obrázek 11: Vlastníci amerického státního dluhu.....	- 49 -
Obrázek 12: Vývoj úrokových sazeb v USA (v %).....	- 59 -
Obrázek 13: Počet prodaných nových rodinných domů v USA (tis.)	- 60 -
Obrázek 14: Základní úroková sazba FEDu – konec roku (%).....	- 60 -
Obrázek 15: Peněžní agregát M1 v USA (2000-2011).....	- 62 -
Obrázek 16: Ukazatel reálného pokroku GPI v USA.....	- 65 -
Obrázek 17: Průběh křivek HDP, ISEW v letech 1950-1996.	- 66 -
Obrázek 18: Státní dluh Velké Británie (1692 – 2011).....	- 71 -
Tabulka 1: Rozdělení bohatství v USA, 1983-2007.....	- 52 -
Tabulka 2: Vývoj příjmů v USA, 1982-2006.....	- 52 -

Úvod

V této práci jsme se zaměřili na peněžní systém. Peníze hrají důležitou roli v životě každého člověka, a přesto jen málo lidí ví, jak peníze vznikají a jak celý peněžní systém funguje. Tato oblast je odborníky často prezentovaná jako komplikovaná a složitá. Zdánlivá komplikovanost peněžního systému tak odráží veřejnost od snah pochopit podstatu fungování tohoto systému.

Vliv peněz se projevuje jak na individuální úrovni, tak na makroekonomické úrovni. V současném globalizovaném světě ovlivňují finanční trhy celou společnost. Poslední finanční krize naznačila zvyšující se nestabilitu finančního sektoru. Po odeznění krize se mnoho států potýká s vysokým zadlužením, které může způsobit zárodky dalších, ještě výraznějších problémů. Neinformovaná veřejnost tak zůstává pouze v roli pozorovatele bez možnosti jakkoliv ovlivnit případné negativní dopady.

Větší informovanost o fungování současného peněžního systému ze strany veřejnosti by mohla nastartovat širší diskuzi o problémech současného systému, a tak vyvinout tlak na vrcholné představitele, aby odstranili příčiny těchto problémů.

Ke zvolení tohoto tématu byla inspirací především nízká povědomost o podstatě fungování peněžního systému a snaha pochopit a objasnit příčiny současných problémů.

S peněžním systémem se souběžně vyvíjel i kapitalismus. Proto je důležité nastínit vzájemné souvislosti.

Na základě výše uvedeného je **cílem práce objasnění fungování současného peněžního systému a dále navržení možných alternativ k jeho současné podobě**. Ke splnění hlavního cíle je nutné nejprve splnit parciální cíle:

- charakterizovat podstatu peněz;
- popsat vývoj peněz v historickém vývoji;
- vymežit pozitiva a negativa jednotlivých vývojových fází;
- charakterizovat současný peněžní systém;
- charakterizovat kapitalismus a jeho důsledky;

1 Podstata peněz

Vzhledem k tématu diplomové práce si v úvodu definujeme, co to jsou peníze. Peníze slouží jako prostředek, který používáme pro směnu zboží a služeb. *Za peníze v tom nejobecnějším vymezení lze považovat jakékoli aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu.*¹ Všeobecností je míněno, že aktivum v zásadě přijímají všechny subjekty společnosti. *Jiný názor na definici peněz uvádí, že peníze nepředstavují bohatství, ale sociální mechanismus pro jeho distribuci. Pokud bohatství – skutečné zboží a služby – neexistuje, neznamují nekryté peníze nic.*² Důležitým aspektem všeobecnosti přijímání peněz je jejich důvěryhodnost. Pokud je jejich důvěryhodnost narušena, subjekty mohou začít preferovat naturální transakce nebo přijímání zahraničních měn. *Důvěryhodnost proto úzce souvisí především s ekonomickou kvalitou peněz ve smyslu určité míry stability kupní síly peněz. Kupní síla peněz představuje množství zboží a služeb, které lze při existujících cenách za peníze získat.*³ Kupní síla většinou není dlouhodobě stabilní. V případě poklesu kupní síly peněz dochází k růstu cen zboží a služeb. Tato situace je mnohem častější. Rizikem tohoto jevu je ztráta důvěryhodnosti peněz. Pokud kupní síla roste, dochází k poklesu cen zboží a služeb. Tato situace sebou přináší také některá úskalí. Subjekty mohou očekávat další snižování cen a vyčkávat s nákupy, což může vést k výrazným poklesům tempa ekonomického růstu. *Pro udržení obchodu a ekonomické aktivity musí být k dispozici dostatek média pro směnu (peněz), které umožní, aby se toto všechno mohlo odehrávat. Když je jich dostatek, ekonomika roste. Když je jich nedostatek, nastane pokles. Jediný rozdíl mezi růstem a propadem, prosperitou a recesí, je zásoba oběživa.*⁴

¹ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 20.

² GREER, John. *Investorská iluze*. [online]. Březen 2009, [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/download.php?sekce=28>>.

³ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s.20.

⁴ GREAVES, Richard. *Skrytá pravda za světovým zadlužením*. *WM magazin* [online]. 21.9.2010, [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/view.php?cisloclanku=2009060032>>.

1.1 Funkce peněz

Základní funkcí peněz, pro kterou byly vynalezeny, je prostředek směny. To znamená, že peníze umožňují placení za zboží a služby a úhradu dluhu. Historicky nejvhodnější byly drahé kovy, především zlato a stříbro, které se nejdříve používaly v přírodní podobě a posléze z nich byly raženy mince.

Peníze mají funkci zúčtovací jednotky. *Prostřednictvím peněz vyjadřujeme cenu – zboží, služeb, kapitálu, práce (mzdy), zahraničních peněz (měnové kurzy) apod. Peníze tak plní funkci zúčtovací jednotky. Tato funkce opět souvisí s poklesem transakčních nákladů.*⁵

Další funkcí peněz je uchovávání hodnoty. Peníze můžeme držet v podobě peněžních úspor doma nebo je investovat. V případě první možnosti je výhodou vysoká likvidita, peníze můžeme okamžitě použít. V druhém případě můžeme získat dodatečný zisk – úrok. *Peníze jsou v této funkci součástí celkového bohatství každého jednotlivce. Kvalita peněz jako uchovatele hodnoty je přitom závislá především na kupní síle peněz. Vztah kupní síly peněz a cen zboží a služeb, resp. cenové hladiny je nepřímo úměrný – růst cenové hladiny v ekonomice vede k poklesu kupní síly peněz a naopak.*⁶

1.2 Měnové agregáty

Ne všechny peníze mají stejný stupeň likvidity. Peníze v hotovosti jsou likvidnější než peníze uložené na termínovaném účtu v bance. Měnové agregáty byly zkonstruovány proto, aby centrální banka mohla nějak měřit množství peněz v oběhu. *Měnové agregáty představují sumu peněžních prostředků s určitým stupněm likvidity. Pro měnovou politiku, která se zabývá regulací množství peněz v oběhu, má jejich konstrukce, sledování a kontrola velký význam.*⁷

Obsah měnových agregátů může být v různých ekonomikách rozdílný, především v závislosti na využívání peněžních instrumentů v dané zemi. Centrální banky v jednotlivých zemích mohou mít rozdílné prioritní měnové agregáty, které jsou v dané ekonomice sestavovány a sledovány. Obecně lze vymezit tyto následující měnové agregáty:⁸

M1 = hotovostní oběživo + vklady na běžných účtech v bankách + cestovní šeky

M2 = M1 + termínované vklady v bankách + úsporné vklady v bankách

⁵ REVENDA, Zbyněk , et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 22.

⁶ REVENDA, Zbyněk , et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 23.

⁷ ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava , et al. *Bankovníctví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997, s.54.

⁸ ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava , et al. *Bankovníctví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 55.

M3 = M2 + euroměnové vklady u domácích bank

M4 = M3 + vklady v nebankovních institucích v domácí měně + krátkodobé cenné papíry v domácí měně

M5 = M4 + ostatní cenné papíry v domácí měně

Ve většině zemí je nejobvyklejší vymezení a sledování agregátů M1, M2, M3. V souvislosti s měnovými agregáty se lze setkat se termínem peněžní zásoba. *Peněžní zásoba je právě ten peněžní agregát, který je chápan jako nejpřesnější reprezentant množství peněz v oběhu.*⁹

1.3 Vznik a vývoj peněz

Peníze patří mezi nejvýznamnější vynálezy v dějinách lidstva. V okamžiku vynalezení peněz začíná být naturální směna nahrazována směnou peněžní.

*Prvními prostředky směny se staly předměty, které měly široce a obecně uznávanou hodnotu. Byly to předměty živočišné – kůže, dobytek, mušle, sloní chlupy, předměty rostlinné – tabák, obilí, čaj, i nerosty – sůl, olovo a zejména vzácnější kovy.*¹⁰ První zmínka o stříbru jako prostředku směny je z Mezopotámie z 5. tis. př. n. l. Drahé kovy měly různou podobu – tyčinky, pruty, kuličky apod.

Výskyt kovových peněz se váže k rozvoji metalurgie. *Již od počátku 3. tisíciletí byla v Mezopotámii běžně zpracovávána měď a později i bronz. Tyto mince patrně sloužily v obchodě minimálně. Vedle ražených mincí se k platbě užívalo kovových slitků.*¹¹

V antickém Řecku hrály peníze důležitou roli. *Postupně docházelo ke sjednocování měny i měnových jednotek. Od 5. století př. n. l. převládají dvě hlavní peněžní soustavy – Aigínská (o těžších jednotkách), která byla užívána ve Spartě a většině obcí na Peloponésském poloostrově, ale také až do Solonových reforem v Athénách, a euboiská (o lehčích jednotkách). Základem této peněžní soustavy bylo stříbro.*¹²

V raném středověku došlo k rozvoji obchodu a zvýšení válečných výdajů. Objevil se nedostatek drahých kovů. *V 11. a 12. století výrazně sílí obchodní postavení severoitalských měst. Významnou úlohu hrají Benátky, v nichž se soustřeďuje obchod s arabským světem.*

⁹ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 26.

¹⁰ VENCOVSKÝ, František, et al. *Lidé a peníze*. Praha : Createam, 2002, s. 7.

¹¹ ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava, et al. *Bankovníctví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 11.

¹² ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava, et al. *Bankovníctví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 11.

V polovině 13. století začínají italské městské státy razit zlaté mince.¹³ Drahé kovy byly používány i k výrobě ozdobných předmětů a postupně vznikal jejich nedostatek. K výrobě mincí se užívalo stále více jiných kovů. Hodnota mince pak byla určena jenom rozhodnutím panovníka ne obsahem drahého kovu.

V 17. století se objevily první směnky. *Směnka je definována jako cenný papír, vystavený na řad, který je určen svými podstatnými náležitostmi.*¹⁴ Jinými slovy je to písemné osvědčení o závazku uhradit uvedenou částku v budoucím stanoveném termínu.

Směnky zahájily přechod na tzv. fiat měnu. Fiat měna znamená, že hodnota měny je dána výnosem vlády a udává pouze hodnotu, za kterou může být na trhu obchodována. Vyhláška o zákonném platidlu deklaruje, že občané musí přijmout fiat měnu jako platbu za dluh, jinak soudy odmítnou dluh vymáhat. První státní bankovky se objevily v 9. století n. l. v Číně. V Evropě začala první bankovky vydávat stockholmská banka v polovině 17. století. Důvodem vzniku byl nedostatek stříbrných mincí. V dalších evropských zemích se lidé papírovým penězům dlouho bránili. Povinnost přijímat je byla uzákoněna až po Napoleonských válkách, kdy sloužily ke krytí státních dluhů.

Podstata bankovek spočívá v příslibu, že jejich doručiteli bude vyplacena určitá suma vyjádřena množstvím drahého kovu. Rozvoj bankovek souvisí s rozvojem kapitalismu. Rozmach velkovýroby způsobil nedostatek kovových mincí. *Stále častěji docházelo k tomu, že realizace zboží časově předcházela jeho zaplacení – mnozí kupující podnikatelé neměli dočasně na zaplacení zboží, vystavili tedy obchodní směnky.*¹⁵ Směnky se začaly uplatňovat při platbách a soudy vymáhaly závazky z nich vyplývající. Důvěra ve směnky postupně rostla. Směnky začaly plnit funkci peněz jako prostředku směny. *Obchodní směnky se označují za „první peníze podnikatelského světa“.*¹⁶

Na přelomu 19. a 20. století se ve vyspělých kapitalistických zemích začínají objevovat bezhotovostní peníze. *Jejich vznik je spojen s ukládáním peněžních prostředků, nejčastěji bankovek, na vkladové účty do bank.*¹⁷ Tak se hotovostní peníze přeměňují v zápis na účtě, tedy bezhotovostní peníze. Emitenty bezhotovostních peněz jsou centrální banky, komerční banky, popřípadě i některé další nebankovní instituce.

¹³ ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava, et al. *Bankovnictví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 15.

¹⁴ POLOUČEK, Stanislav, et al. *Bankovnictví*. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 38.

¹⁵ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 34

¹⁶ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 34

¹⁷ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovnictví*. 2. Praha : Management press, 2001, s. 71.

Ve druhé polovině 20. století začínají vznikat elektronické peníze. Mají několik podob:¹⁸

- plastické platební karty s magnetickým záznamem údajů, kterými lze „zaplatit“ vložením do speciálních čtecích zařízení instalovaných v obchodě a spojených s bankovním systémem,
- tzv. home banking („domácí bankovníctví“), kdy majitel účtu v bance může prostřednictvím domácího terminálu (někdy také PC banking) nebo telefonu (phone banking) provádět některé peněžní transakce, jako je převod ve prospěch jiného účtu apod.,
- virtuální peníze, kterými se platí prostřednictvím „elektronických bank“ (cyberbanks) na síti internet.

Elektronické peníze jsou formou bezhotovostních peněz. Emitují je nejen banky, ale i nebankovní instituce jako obchodní domy, cestovní kanceláře apod. V současnosti je největší objem transakcí prováděn právě bezhotovostními penězi.

1.4 Peněžní standardy

Vývoj zlata prošel ve své historii dvěma základními a procesy – monetizací a demonetizací. *Monetizace zlata představovala proces pronikání zlata do peněžního oběhu, kdy zlato začalo vystupovat ve funkcích peněz.*¹⁹ To byl důsledek především jeho vlastností a vzácnosti. S rostoucím rozsahem peněžní směny však vznikala nedostatek zlata. *S dokončením monetizace zlata je tak současně zahájen proces přesně opačný – demonetizace zlata, postupné nahrazování zlata v úloze peněz jinými substituty.*²⁰

Proces demonetizace zlata prošel šesti základními fázemi, označovanými za tzv. standardy. Vývoj v jednotlivých zemích byl různý. Některé země prošly všemi fázemi, jiné nikoliv.

Na počátku demonetizace je zlatý standard (standard zlaté mince). Zlatý standard je základní pravidlo v měnovém systému, kde standardním ekonomickým měřítkem je zlato. Měna, která je používána jako jednotka zúčtování, je odvozována od ceny zlata, která se v ideálním případě nemění. V systému obíhaly plnohodnotné mince z drahých kovů. *Množství peněz*

¹⁸ REVENDA, Zbyněk . *Centrální bankovníctví*. 2. Praha : Management press, 2001, s. 72.

¹⁹ REVENDA, Zbyněk , et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 57.

²⁰ REVENDA, Zbyněk , et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 57.

v oběhu bylo v zásadě automaticky regulováno nabídkou zlata a odpovídalo potřebnému objemu transakcí, které má zprostředkovat.²¹

Následoval přechodný standard zlatého slitku. *Bankéři museli směňovat za zlato vlastní bankovky od určitého množství daného cenou zlatého slitku.*²² V tomto období stále nedocházelo k dlouhodobějším inflačním či deflačním tlakům.

Standard zlaté rezervy dovoľoval emitovat bankovky, které byly jen částečně kryty drahými kovy. Ve 20. století došlo k oddělení bankovek od drahých kovů, což znamenalo nemožnost směny bankovek za drahý kov v pevně stanoveném poměru.

Standard zlaté devizy dovoľoval směnit za zlato pouze bankovky centrálních bank některých zemí. *Od roku 1934 byl jedinou měnou oficiálně směnitelnou za zlato americký dolar. Tento zlatý dolarový standard se týkal centrálních bank některých průmyslově vyspělých zemí, které mohly za zlato směňovat dolary u Federálního rezervního systému.*²³

V roce 1971 byla Richardem Nixonem, prezidentem Spojených států, definitivně ukončena směnitelnost amerického dolaru za zlato. *Demonetizace zlata zvyšuje význam regulace množství peněz v oběhu. Rušením vazeb peněz na zlato se vytrácí automatická regulace jejich množství prostřednictvím nabídky drahého kovu pro měnové účely.*²⁴

V současnosti v oběhu naprosto převládají peníze bez jakékoliv vazby na drahý kov. Tyto peníze nemají žádnou vnitřní hodnotu. Jejich používání je založené pouze na důvěře při přijímání.

Výhody zlatého standardu je možné podle Witherse shrnout do těchto bodů:²⁵

- stabilita národních cen,
- paralelní změny národních cen s cenami v zemích používajících zlatý standard,
- omezení změn měnových kurzů,
- omezení na poskytování úvěru bankami.

Nevýhody zlatého standardu:²⁶

- nedostatečná nabídka zlata k zabránění dlouhodobé inflace,
- vysoké náklady na zlato,

²¹ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s.58.

²² REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 58.

²³ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 58.

²⁴ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 57.

²⁵ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 349.

²⁶ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 601.

-
- přenos ekonomických cyklů a finančních krizí mezi zeměmi prostřednictvím pevných kurzů,
 - periodické výkyvy světových cen způsobené poptávkou po zlatě,
 - porušování pravidel hry,
 - nedostatek spolupráce.

2 Vymezení pozitiv a negativ jednotlivých fází

Vývoj prostředků směny probíhal v jednotlivých fázích. Nedostatky v jednotlivých vývojových etapách vedly v průběhu historie k neustálému přizpůsobování prostředků směny. Tak se z naturální směny dospělo až k dnešním elektronickým penězům.

2.1 Od starověku po středověk

Peníze neexistují odjakživa. V počátcích rozvoje dělby práce a obchodu existovala pouze naturální směna. Jeden druh zboží nebo služby se směňoval přímo za jiný druh. *S rozvojem dělby práce a s rozšiřováním množství a druhů zboží a služeb určených pro směnu však začala naturální směna činit problémy.*²⁷ Docházelo k růstu transakčních nákladů a ke komplikaci směnných vztahů. Tento problém vyřešil vznik tzv. komoditních peněz. *Komoditní peníze představovaly nějaký druh zboží, které se stalo všeobecně přijímaným a mohlo tak zprostředkovávat oběh všech ostatních druhů zboží a služeb.*²⁸ Funkci komoditních peněz plnily různé předměty (viz str. 12).

Postupem času se jako nejvhodnější předměty ukazovaly drahé kovy. Mezi jejich hlavní výhody patřily snadná dělitelnost, relativní stálost, relativně velká kupní hodnota obsažená v malém kousku drahého kovu a jejich vzácnost. Mince z drahých kovů výrazně usnadnily směnu a snížily náklady na čas, strávený realizací směny (transakční náklady). Hodnota drahých kovů se zjišťovala vážením. K zjednodušení zjišťování hodnoty přispěl rozvoj metalurgie a vznik mincí. *Mincovní systém byl spojen s oběhem plnohodnotných mincí z drahého kovu, zejména zlatých a stříbrných, a případně také mincí z platiny či paládia.*²⁹ Mince opět zjednodušily obchod. Jejich hlavní výhodou byla snadná měřitelnost. Na druhou stranu docházelo k opotřebování mincí, úmyslnému mechanickému poškození a jejich znehodnocování. Také zásoby drahých kovů byly nedostatečné. Tento nedostatek začal postupně omezovat rozvoj směny a hospodářství.

Peněžní směna má oproti naturální směně mnoho výhod, a proto se dříve či později objevují peníze v každé společnosti. Mezi hlavní výhody peněžní směny patří časová oddělitelnost koupě a prodeje zboží. Vzniká peněžní úvěr. Subjekt s dočasně volnými peněžními prostředky může poskytnout tyto prostředky dalšímu subjektu za vyšší úplatu – úrok. *Peněžní úvěr*

²⁷ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 17.

²⁸ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 18.

²⁹ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 18.

*povzbuzuje rozkvět dané společnosti – umožňuje reálné investice a pozdější výrobu, aniž by subjekty musely mít v daném okamžiku dostatek peněžních prostředků. Vypůjčené prostředky by měly být vráceny z pozdějších výnosů z investic a výroby.*³⁰

Nedostatek drahých kovů předznamenal vznik peněžního systému, na jehož základech je vystavená moderní společnost. 15. a 16. století představovalo přelomové období evropských dějin. Scholastický kosmopolitismus byl nahrazen merkantilismem, ze kterého se postupně rodily tržní vztahy raného kapitalismu.³¹

³⁰ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 30.

³¹ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha : Profess Consulting s.r.o., 2005, s. 28

3 Podstata současného peněžního systému

Životadárnou „tekutinou“ celé společnosti jsou peníze. Je důležité pochopit současný peněžní systém. Většina populace nerozumí tomu, jak vznikají peníze, kdo řídí peněžní systém a jaký skutečný dopad mají peníze na společnost. Ve školách se peněžní systém neprobírá dostatečně do hloubky a ve sdělovacích prostředcích je zmiňován pouze okrajově. Galbraith na toto téma dodává: „*Studium peněz, vedle všech ostatních oblastí ekonomiky, je jediné, ve kterém je komplikovanost použita k zakrytí nebo vyhnutí se pravdy, ne k odhalení.*“³² Jílek uvádí dva hlavní důvody, které vedou k nesrozumitelnosti této oblasti ekonomiky:³³

- snahy po zmatení veřejnosti prostřednictvím navození dojmu značné složitosti fungování finančního systému; zmatení posloužilo k tomu, aby se ospravedlnily pochybné finanční operace vlád či bank; nebylo žádoucí, aby široká veřejnost (zejména nejchudší vrstvy obyvatelstva) byla seznámena s fungováním bankovního systému; bankovní systém se považoval za výsadu bohatých,
- nedostatku základních znalostí o účetnictví, což se projevuje v obrovském terminologickém zmatku, se kterým se čtenář setkává při studiu historických dokumentů, ale i současných publikací; mnohdy je obtížné vůbec zjistit, co autor pod daným pojmem rozumí; takový zmatek si účetnictví nemůže dovolit.

3.1 Historie současného peněžního systému

Až do středověku sloužily peníze k jedinému účelu, usnadnit výměnu skutečného zboží a služeb. Vydělávání peněz z vlastnění peněz bylo přísně trestáno. Postupem času se zvyšovala potřeba peněz v obchodu a podnikání. Morálka ustoupila argumentu, že půjčování peněz s sebou nese risk a ztrátu příležitosti věřitele a tudíž by mělo být dovoleno vydělávat na půjčování.

Počátky moderního bankovníctví byly v 16. století v Benátkách, kde se objevili první židovští obchodníci s penězi. Křesťanům byla v té době lichva zapovězena. U muslimů tento zákaz platí dodnes. Lichva byla považována za jeden z nejtěžších hříchů. Lichvou byl míněn jakýkoli příjem úroku za peníze. To se postupně změnilo s potřebou panovníků financovat války.

³² Answers Corporation. *John Kenneth Galbraith* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.answers.com/topic/john-kenneth-galbraith>>.

³³ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 289.

Ve Velké Británii byla v roce 1694 Skotem Williamem Patersonem založena Bank of England. Paterson nabídl vládě půjčku 1,2 milionů liber. Na oplátku požadoval, aby banka byla jmenována centrální bankou s právem vydávat bankovky. *Královský patent povolující tuto činnost byl vydán 27. července 1694. V základním prohlášení banky stálo: Banka bude mít zisk z úroku ze všech peněz, které vytvoří z ničeho. Díky tomu se dluh Velké Británie zvýšil z původních 1,2 milionů liber v roce 1694 na 885 milionu liber v roce 1815, což bylo z velké části způsobeno platbou úroků.*³⁴ Bankovní stanovy nechaly vzniknout systému částečných rezerv. To převedlo kontrolu nad státními penězi do rukou soukromých společností (bank). *The Bank of England měla legální právo vytvářet papírové peníze z ničeho a půjčovat je vládě za úrok. Prováděla to nákupem vládních dluhopisů za své vlastní papírové bankovky. Vládní dluhopisy reprezentovaly slib, zaplatit jistinu plus úrok zpět bance. Stejný postup, který používá Federální rezervní fond a jiné centrální banky dnes.*³⁵

Kontrola nad státními penězi zvýšila i moc bankéřů. Nathan Rothschild, který kontroloval Bank of England po roce 1820 pronesl: „*Nezajímá mě, jaká loutka je na trůnu Anglie, aby vládla impériu, nad kterým slunce nikdy nezapadá. Muž, který kontroluje britskou peněžní nabídku, kontroluje Britské impérium, a já kontroluji britskou peněžní nabídku.*“³⁶

3.2 Tvorba a zánik peněz

Většina lidí věří, že peníze vznikají ve státní mincovně, která razí mince a tiskne bankovky. To je pravda, ovšem jen do určité míry. *Kovové a papírové symboly hodnoty, o kterých většinou uvažujeme jako o penězích, skutečně vyrábí státní instituce, zvaná mincovna.*³⁷ Ale naprostá většina peněz je v současnosti vytvářena soukromými bankami (viz str. 23).

Způsoby tvorby peněz jsou následující:³⁸

- poskytováním úvěrů bankami nebankovním jednotkám,
- úročením vkladů a jiných závazků (například emitovaných dluhových cenných papírů) bank vůči nebankovním jednotkám,

³⁴ GRIFFIN, G. Edward. *The Creature from Jekyll Island : A Second Look at the Federal Reserve*. [s.l.] : American Media, 1998. s. 28

³⁵ BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 68.

³⁶ History Revue. *Jméni Rothschildů: Zbohatli na Napoleonově porážce u Waterloo?* [online]. 2010 [cit. 2011-05-03] Dostupné z WWW: <http://www.historyrevue.cz/index.php?locales=2&id_page=178&id_previous_page=249&nocache=1304412040.8017&inq=6deed9047a09e167c8f21b3782334b79&ida=0&id_art=26663&sta=0&cislo=0&sea=0&fid=0&nsrd=0&kty=0&checksum=d708e5eaca250544063529b798b1dc82>.

³⁷ GRIGNON, Paul. *Peníze jako dluh* [online]. 2004 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://nr1a.com/Penize-jako-dluh.htm>>.

³⁸ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 40.

- koupí majetku a služeb (hmotného majetku, nehmotného majetku, dluhových či kapitálových cenných papírů, zlata apod.) bankami od nebankovních jednotek,
- výplatou platů a odměn zaměstnancům a statutárním orgánům bank,
- výplatou dividend a tantiém akcionářům.

Největší objem peněz v bankovním systému vzniká poskytováním úvěrů. Zbývajícími způsoby vzniká podstatně méně peněz. Obchodní banky skutečně generují peníze z ničeho, obrazně řečeno „ze vzduchu“.

Způsoby zániku peněz jsou následující:³⁹

- splácením úvěrů včetně úroků nebankovními jednotkami bankám,
- prodejem majetku a služeb bankami nebankovním jednotkám.

Nejvíce peněz zaniká splácením úvěrů nebankovními jednotkami bankám. Pokud výše zmíněné operace probíhají na vztahu obchodní banka – obchodní banka, pak peníze nevznikají a nezanikají.

3.3 Podstata tvorby peněz

V 19. a 1. polovině 20. století existovalo mnoho peněžních teorií. Neoklasikové podporovali názor, že úvěry poskytnuté bankami jsou podmíněny dřívějším sběrem vkladů. Předpoklady neoklasických teorií jsou odvozeny od historického vzniku bank (viz str. 19). *Podle Lugliho neoklasická teorie objasňuje fungování barterové ekonomiky, ve které peníze jsou určitým druhem komodity a banky jsou jen zprostředkovateli. V souladu s těmito postuláty je argument, že vklady musejí předcházet poskytnutým úvěrům.*⁴⁰ Tento koncept bank byl ovšem platný pouze tehdy, když banky přijímaly kovové peníze výměnou za poukázky o vlastnictví zlata. *De Marco ve své práci Funkce bank demonstruje, že při přechodu z kovového peněžního systému na úvěrový systém se uskutečnil přechod z „peněžních bank“ na „úvěrové banky“.*⁴¹ Peníze přestaly být komoditou, staly se úvěrem. Předpoklad peněz jako komodity má své teoretické nedostatky:⁴²

- přijetí komoditních peněz by znamenalo návrat k barterovému systému,

³⁹ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 41.

⁴⁰ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 366.

⁴¹ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 367.

⁴² JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 344.

-
- definování fungování peněžní ekonomiky od okamžiku uvedení ekonomiky do pohybu znamená odmítnutí existence komodity do okamžiku dokončení výroby; protože existence peněz je podmínkou, bez níž výrobní proces nemůže začít, znamená to, že peníze nemohou být ničím jiným než pouhým symbolem (peníze jsou produktem aktivity bank).

Tyto nedostatky odstranili zastánci „tvorby úvěru“ v teorii bankovníctví. *Podle této teorie neexistuje prioritá vkladů vůči úvěrům a aktivita bank není založena na sbírání vkladů, protože banky nemohou sbírat vklady, pokud dříve nevytvořily peníze poskytováním úvěrů.*

*K tvorbě peněz dochází v okamžiku, kdy banky poskytují úvěry podnikům, a to pouhou účetní operací. Banky zachycují pohledávky z úvěrů na aktivní (debetní) straně svých rozvah a současně zachycují peníze na závazkové (kreditní) straně svých rozvah. Důsledky této teorie jsou:*⁴³

- úvěrová aktivita bank není spojena se sběrem vkladů, banky vytvářejí peníze, kdykoliv poskytují úvěry jiným subjektům, než jsou banky,
- teorie bankovních multiplikátorů je chybná, protože je založena na myšlence původních vkladů před úvěry,
- úvěrová expanze bank je teoreticky neomezená,
- banky nezajišťují makroekonomickou rovnováhu, protože nepřevádějí úspory domácností podnikům.

Fanno konstatuje, *že v reálné ekonomice existuje normální úroveň rezervních poměrů, která by neměla být překročena. V obdobích expanze banky umožňují, aby se tyto poměry snížily zvýšením úvěrů. Tato úvěrová expanze však nemůže pokračovat donekonečna vzhledem k následné nelikvidnosti bank.*⁴⁴

3.4 Moderní bankovníctví – pozitivní, negativní

Současný peněžní systém vznikl ve středověku. Peníze se do oběhu začaly dostávat ve formě bankovních úvěrů. Státy Západní Evropy se v tomto období staly nejrozvinutějšími zeměmi světa. Hospodářský rozmach umožnila peněžní expanze, která stimulovala ekonomiku a

⁴³ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 344.

⁴⁴ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 357.

obchod. Velký rozvoj vynálezů nastartoval průmyslovou revoluci. Životní úroveň lidí se díky tomu postupně zvyšovala.

Negativa tohoto systému jsou patrné především v dlouhodobém měřítku. Peníze vytvářené prostřednictvím úvěrů nereprezentují hodnotu, ale dluh. S rostoucím množstvím peněz v oběhu se zvětšuje i dluh. Zadlužení států a dalších ekonomických subjektů způsobuje v současnosti výrazné problémy. Ekonomika se vyvíjí v cyklech. To je důsledkem nadbytku nebo nedostatku peněz. V důsledku toho není současný systém stabilní. Kontrola množství peněz v oběhu je značně problematická vzhledem k tomu, že většinu peněz vytváří banky.

3.5 Systém částečných rezerv

Systém částečných rezerv vznikl v roce 1694, kdy byla založena Bank of England královskou smlouvou o částečné rezervě úvěru na zlato v poměru 2:1.

Tento systém se postupně stal dominantním peněžním systémem celého světa. Podíl zlata, které krylo peníze z dluhu, se postupně zmenšoval, až úplně zmizel. Stejně tak se změnila podstata peněz. Dříve peníze reprezentovaly hodnotu. Po zavedení systému částečných rezerv peníze reprezentují dluh.

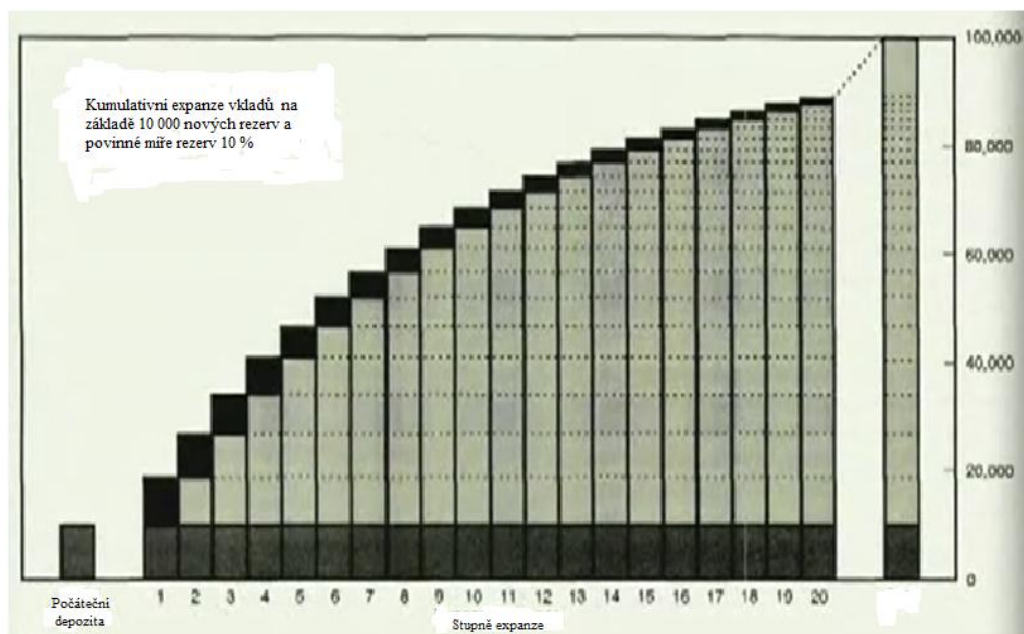
V 17. století se obchodovalo především se zlatými a stříbrnými mincemi. Mnoho lidí ukládalo své mince ke zlatníkům do trezoru. Zlatníci vydávali účtenky, které mohly být obchodovány na místo mincí. Časem si zlatníci uvědomili, že jenom určité % zákazníků potřebuje účtenky proměnit zpět na zlato. V tom případě jim stačilo zachovávat rezervy pouze kolem 20 % hodnoty všech vkladů a ostatní mince mohli půjčit na úrok. Takto vytvořili „papírové peníze“ (účtenky za úvěry) několikanásobně vyšší, než kolik ve skutečnosti drželi v mincích (zlatě). *Tím ve skutečnosti neemitovaly poukázky na vlastnictví, ale poukázky o zadlužení. Tímto způsobem za účelem zvýšení úvěrů banky změnily podstatu peněz a poukázky o zadlužení nahradily poukázky na vlastnictví. Tak jsme dospěli k moderní, tj. úvěrové ekonomice.*⁴⁵

V praxi funguje systém částečných rezerv takto: Vyžadovaná rezerva se počítá jako procento depozita, které musí banka držet v hotovosti v trezoru nebo jako zástavu u Federálního rezervního systému. Pokud je rezerva 10 % a banka například obdrží 100 dolarů zástavy, může půjčit 90 % zástavy. Pokud potom ten, kdo si peníze půjčil, vypíše někomu šek, který si ho uloží do banky, tato banka pak může znovu půjčit 81 dolarů. Jak proces pokračuje, banka

⁴⁵ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 311.

může rozšířit počáteční zástavu 100 dolarů až na 1000 dolarů ($100 + 90 + 81 + 72,9 + \dots = 1000$). Při předpokladu 10% rezervy a toho, že zbytek bude celý použit do dalších transakcí, může být na základě každého vkladu vytvořeno 9krát více nových peněz.

Na následujícím obrázku vidíme nárůst vkladů na základě vkladu 10 000. Povinná míra rezerv je v tomto případě 10 %.

Obrázek 1: Kumulativní expanze vkladů

Zdroj: BROWN, Ellen. *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008. s. 165.

Zjednodušený příklad, jak funguje systém částečných rezerv je následující:

- hypotetická malá banka má deset vkladatelů/spořilů, z nichž každý si uložil 500,
- banka jim dluží 5000 a má oněch 5000, aby mohla vyplatit to, co dluží (bude držet oněch 5000 na účtu u centrální banky – to, co má na tomto účtu, se nazývá likvidní aktiva),
- podnikatel A si jde vzít od banky půjčku 5000, která mu má pomoci rozběhnout podnik,
- banka mu půjčku poskytne za podmínky, že ji za 12 měsíců splatí – plus 10% úrok – více o tom později,
- je otevřen nový účet na podnikatelovo jméno, nic na něm není, nicméně banka mu dovolí čerpat a utratit 5000,

- vkladatelé nejsou o půjčce spraveni, není jim řečeno, že jejich peníze už pro ně nadále nejsou k dispozici – částky na jejich účtech ale nebyly redukovány a převedeny na podnikatelův účet,
- poskytnutím této půjčky zvýšila banka svá pasiva na 10 000, podnikatel má nárok na 5000, ale i vkladatelé nadále mohou nárokovat svých 5000,
- i když má banka nyní pasiva 10 000, není insolventní,
- banka podnikatelovu půjčku považuje za aktivum, ne pasívum, na základě toho, že jí nyní dluží 5000,
- bilance banky nyní ukazuje, že dluží svým vkladatelům 5000, a je jí nyní dluženo 5000 podnikatelem, vytvořila si tak pro sebe nové aktivum 5000 ve formě dluhu, pohledávky u podnikatele tam, kde předtím nic neexistovalo – přestože původní vklady jsou stále na účtu u Státní banky – banka je solventní – přinejmenším z účetního hlediska,
- banka měla úplně volnou ruku ve vytvoření této půjčky, která, představuje nové „peníze“ tam, kde před tím nic neexistovalo, vznikly jednoduše škrtnutím pera nebo stiskem počítačové klávesy.

Metoda částečných rezerv se z centrálních bank rozšířila a dnes ji používá převážná většina bank na světě. Galbraith se k procesu tvorby vyjádřil takto: „*Proces, kterým banky vytvářejí peníze je tak jednoduchý, že to rozum nebere.*“⁴⁶ McKenna podotkl: „*Obávám se, že běžnému občanovi by se nelíbilo, říci mu, že banky mohou vytvářet a vytvářejí peníze. A ti, kteří ovládají peníze národa, řídí politiku vlád, a ve svých prázdných rukou drží osud lidí.*“⁴⁷

3.5.1 Úvěry

Poskytování úvěru patří mezi základní činnosti bank. Je to hlavní položka jejich aktiv, která jim zajišťuje příjmy. *Úvěr je formou dočasného postoupení zboží nebo peněžních prostředků (půjčka) věřitelem, na principu návratnosti, dlužníkovi, který je ochoten za tuto půjčku po uplynutí nebo v průběhu doby splatnosti zaplatit určitý úrok ve formě peněžité premie.*⁴⁸

⁴⁶ The Money Reform Party. *Who Has Said What About the Creation of the Money Supply by the Private Banks* [online]. 2005 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <http://www.moneyreformparty.org.uk/money/about_money/quotes.php>.

⁴⁷ JANÁČEK, Vítězslav. *Jak se tvoří peníze* [online]. 17.1.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://janacek.blog.idnes.cz/c/172942/Jak-se-tvori-penize-Jsou-penize-hodnota-nebo-jen-dluh.html>>.

⁴⁸ Finanční pomocník. *Poradna*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://poradna.financnipomocnik.cz/>>.

Banky usilují o co nejvyšší množství vkladů, aby mohly poskytovat úvěry. To vytváří dojem, že úvěry pocházejí z vkladů. Tak tomu ovšem není. Peníze vznikají a zanikají v bankách. Není tak nutné, aby je před poskytnutím úvěru do banky někdo přinesl. Banky na finančním trhu neplní roli zprostředkovatele. *Poskytnutí úvěru je pouze dvoustranný vztah mezi bankou a klientem banky, a nikoli nějaký třístranný vztah za účasti zprostředkovatele.*⁴⁹ Mansfield konstatuje: „Každý podvědomě ví, že banky nepůjčují peníze. Když si vybíráte úspory z účtu, banka vám neřekne, že nemůžete, protože ty peníze půjčila někomu jinému.“⁵⁰

Ve 20. století docházelo k neustálému lobbingu ze strany bank. Čím více peněz mohou banky půjčit, tím větší zisky budou mít. Proto se banky snaží u vlád prosadit požadavky na snížení rezervních vkladů u centrálních bank. Výsledkem toho je, že skutečné rezervní poměry jsou v současnosti mnohem vyšší než 9:1. *Banky mohou poskytovat úvěry podle svého uvážení teoreticky v neomezeném rozsahu (tj. objem volných zdrojů je nekonečný). Úvěrová expanze může pokračovat do nekonečna.*⁵¹ Důsledkem toho je v oběhu naprostá většina peněz v bezhotovostní formě. *Bankovky dnes tvoří zhruba jen 2,4 % z celkového množství peněz. Zbylých 97,6 % peněz je vytvořeno jako úvěry v systému částečných rezerv.*⁵² Zisky v podobě úroků z takto vytvořených peněz připadají bankovním institucím. Úvěrová expanze je v praxi omezená obezřetností bank. Ty se snaží poskytovat úvěry pouze klientům, kteří budou dané úvěry schopni splácet.

Úvěr se uzavře mezi bankou (či případným jiným poskytovatelem) a fyzickou/právníckou osobou většinou uzavřením úvěrové smlouvy. Banky před poskytnutím úvěru prověřují žadatele a poskytují peníze pouze těm, u nichž je splacení úvěru téměř jisté. Podpis žadatele o úvěr na úvěrové smlouvě znamená příslib jeho platby. Pokud nebude splácet, propadne mu majetek, kterým ručí. Jeho majetek je jediné aktivum, které figuruje v této transakci. Banka operací v počítači vytvoří odpovídající dluh žadatele vůči bance. Z jeho pohledu se z dluhu stávají peníze na jeho účtu. Vláda akceptuje tento dluh jako zákonnou měnu, a tak ho každý musí přijímat jako peníze. Ve skutečném světě musí mít půjčující něco k půjčení. V umělém světě peněz je slibu bank, že splatí peníze, které nemají, umožněno, aby byl přeměněn na peníze. Tyto peníze nereprezentují nic skutečného (hodnotu), ale jsou vytvářeny jako dluh.

⁴⁹ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 50.

⁵⁰ GRIGNON, Paul. *Peníze jako dluh* [online]. 2004 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://nr1a.com/Penize-jako-dluh.htm>>.

⁵¹ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 46.

⁵² BROWN, Ellen. *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 26.

Legálnost těchto praktik zpochybnil soudní případ First National Bank of Montgomery vs. Daly⁵³, který se odehrál v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Obžalovaný Jerome Daly čelil zabavení domu, pro neplacení své hypotéky. Jeho argument byl, že hypotéční smlouva zavazující obě strany, jeho a banku, vyžadovala, aby obě strany předložily legitimní formu majetku na výměnu. V právním jazyku se to nazývá protihodnota. Pan Daly vysvětlil, že peníze vlastně nebyly majetkem banky, ale byly vytvořené z ničeho v momentě, kdy došlo k podpisu smlouvy. Ředitel banky, přiznal, že banka standartně půjčuje peníze, které vytvoří z ničeho a že to je normální bankovní praxe. Dále uznal, že neexistoval žádný zákon ani vyhláška, co by mu něco takového povolilo. Soudce zamítl žalobu s odůvodněním, že musí existovat legální protihodnota (reálné peníze ze strany banky) kryjící tento úvěr a ta neexistovala. Obžalovanému zůstal jeho dům.

3.5.2 Úroky z úvěru

Mechanismus účtování úroků z úvěru má zásadní důsledky. Banka vytvoří peníze „z ničeho“ a poskytne je jako úvěr. V budoucnosti vyžaduje splátku jistiny a úroku. Banka ovšem vytvoří pouze jistinu, ale nevytvoří peníze na splacení jejího úvěru. Naprostá většina peněz v oběhu, kromě mincí, jsou vytvořené bankami z úvěrů. Tak vzniká neustálý nedostatek peněz ke splacení úvěrů i s úroky. Lietaer vysvětluje problém úroku takto: *Když nám banka poskytne úvěr 100 000 dolarů, vytvoří jenom jistinu, kterou utratíme, a ta dále koluje v ekonomice. Banka očekává, že ji za 20 let zaplatíme 200 000 dolarů, ale už nevytvoří těch druhých 100 000 dolarů na platbu úroků. Místo toho nás banka pošle bojovat do světa proti ostatním, abychom ji mohli zaplatit tyto úroky.*⁵⁴ Důsledkem mechanismu účtování úroků nakonec vždycky zůstane někdo nesolventní. Peníze na zaplacení úroků totiž neexistují.

3.6 Runy na banky

Hromadné vybírání vkladů věřiteli se nazývá run na banku. Pokud banka nemá dostatek vkladů pro všechny věřitele, dochází k bankrotu a ničí to důvěru ke všem ostatním bankám.

Ve středověku začaly banky používat systém částečných rezerv. Tento systém je založen pouze na důvěře lidí, že banka dostojí svým závazkům. Banka spravuje vždy pouze omezené množství aktiv (peněz), tzv. částečnou rezervu. *Tyto rezervy slouží jako záruka proti rozpadu*

⁵³ Constitutional Concepts Foundation *Background Letter on Credit River Matter* [online]. 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.constitutionalconcepts.org/creditriverr.htm>>.

⁵⁴ LIETAER, Bernard. *Beyond Greed and Scarcity*. Yes! Magazine [online]. 30.7.1997, 7. vyd., [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.yesmagazine.org/issues/money-print-your-own/beyond-greed-and-scarcity>>.

*bankovního systému při ztrátě důvěry.*⁵⁵ V počátku byl poměr mezi skutečnými a fiktivními penězi, které mohou banky půjčit, nízký – dva fiktivní dolary k jednomu skutečnému dolaru ve zlatě. Následně se ovšem neustále zvyšoval. *Nedostatek rezerv k uspokojení všech existujících závazků činí systém nestabilním.*⁵⁶

Při poklesu důvěry v bankovní vklady se snaží lidé převést vklady na mince a bankovky. *Za těchto okolností každá jednotlivá banka je pouze částečně likvidní, neboť je schopna pouze částečně uspokojit poptávku po kovových penězích. Snaha po likviditě každé jednotlivé banky zhorší situaci jiných bank, čímž se vytváří začarovaný kruh.*⁵⁷ V případě „runu na banky“ mohou centrální banky podpořit ostatní komerční banky „zlatou infuzí“. V případě příliš mnoha runu na banky však bublina bankovních úvěrů splaskne a celý systém zkolabuje.

3.7 Současné trendy v oblasti bankovníctví

V oblasti finančního trhu dochází v posledních letech k dynamickým změnám. Za nejvýznamnější faktory, které determinují vývoj v oblasti bankovníctví, lze považovat:⁵⁸

- celková větší orientace na svobodný trh, což se mimo jiné projevilo i v zesílení konkurence obecně mezi bankami, přispívá k tomu i propojování jednotlivých národních trhů,
- nárůst volatility ekonomických veličin, a tedy i vyšší riziko pro jeho účastníky, banky a jejich klienty nevyjímaje,
- technické a technologické inovace, které výrazně zasáhly i do bankovníctví a zásadním způsobem změnily jak řadu bankovních produktů, tak i samotné fungování bank.

⁵⁵ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 348.

⁵⁶ KODEROVÁ, Jitka ; SOJKA, Milan ; HAVEL, Jan . *Teorie peněz*. Praha : ASPI, a.s., 2008, s. 70.

⁵⁷ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 348.

⁵⁸ DVOŘÁK, Petr. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. 2. vyd. Praha : Linde Praha, a.s., 2001, s. 77.

4 Inflace

Inflace je makroekonomický jev, který označuje všeobecný růst cenové hladiny.⁵⁹ Cenová hladina vyjadřuje vztah mezi celkovým množstvím peněz a celkovým objemem statků a služeb, peněžně oceněných, za které jsou směňovány. Pokles inflace se nazývá deflace. Opačným jevem k inflaci je deflace, tedy pokles cenové hladiny. Inflace způsobuje přerozdělování bohatství, negativně ovlivňuje mzdy a narušuje signály cenového systému. Hayek konstatuje: „Jakákoli inflace je extrémně nebezpečná zvláště proto, že mnoho lidí, včetně mnoha ekonomů, považuje mírnou inflaci za neškodnou, ba dokonce přínosnou. Aby monetární politika udržela stupeň ekonomické aktivity vyvolané mírnou inflací, musela by tuto míru inflace akcelarovat a dále tento postup opakovat pokaždé, kdy se vyšší inflace stane inflací očekávanou. Pokud tak neučiní a zastaví akceleraci inflace nebo zcela přestane znehodnocovat měnu, bude hospodářství v mnohem horší pozici, než bylo před začátkem celého procesu. Nejenom že inflace umožnila, aby se běžné chyby vyplývající ze špatných rozhodnutí, které jsou za normálních podmínek okamžitě odstraňovány, akumulovaly a v této situaci projevíly naráz, ale navíc způsobila změny ve výrobě a přesunula práci a jiné zdroje do aktivit, které by mohly být i nadále vykonávány pouze v případě, že by přetrval dodatečný proud finančních investic způsobený růstem množství peněz.“⁶⁰

V současnosti jsou v podstatě prosazovány dva hlavní názorové přístupy na vznik inflace – keynesiánský a monetaristický. Keynesiánci vidí příčinu inflace v ekonomické nerovnováze, která vznikla na trhu z různých příčin na straně nabídky i poptávky. Tuto nerovnováhu by měl podle nich řešit stát. Monetaristé považují za jedinou příčinu inflace situaci, kdy nabídka peněz roste rychlejším tempem než reálný produkt.

Při analyzování příčin inflace je důležité zaměřit se na úlohu systému částečných rezerv. V systému částečných rezerv vytváří banky při tvorbě peněz pouze jistinu, nikoliv už peníze na splacení úroku. Podle Brownové *úctování úroku vytváří problém „nesplacných kontraktů“ – spirálu inflace a nesplacitelných dluhů, výsledkem čehož musí být neustálé čerpání dalších úvěrů, aby mohly být splaceny ty starší.*⁶¹ Množství peněz, které lidé dluží bankám, bude vždy větší, než je celkové množství peněz momentálně v oběhu. Proto je v ekonomice neustále přítomná inflace. Stále je třeba vytvářet nové peníze, aby pomohly zaplatit věčný deficit

⁵⁹ DORNBUSCH, Rudiger ; FISCHER, Stanley. *Makroekonomie*. 6. vyd. Praha : SPN, 1994, s. 27.

⁶⁰ HAYEK, Friedrich August. *Soukromé peníze*. Praha : Liberální institut, 1999, s. 112.

⁶¹ BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 406.

zabudovaný v systému, který je způsobený potřebou splatit úroky. Podle Hayeka *tyto dodatečné peníze způsobují zvyšování cen.*⁶² Když přestanou být úvěry spláceny, peněžní nabídka se smrskne. Výsledkem je deflace a deprese. Bankéři musí vytvořit dostatek nových peněz (úvěrů), aby bylo možno splatit úvěry z původních úroků. Tím se automaticky zvyšuje množství peněz v ekonomice. To bez odpovídajícího nárůstu zboží a služeb v ekonomice vždy způsobí znehodnocování měny. Systém částečných rezerv je tak principiálně inflační. Greenspan konstatoval: *Bez zlatého standardu, neexistuje způsob, jak ochránit úspory od zabavení inflací. Není žádný bezpečný uchovatel hodnoty. Zrušení zlatého standardu umožnilo bankovnímu systému neomezenou expanzi úvěrů (dluhu).*⁶³

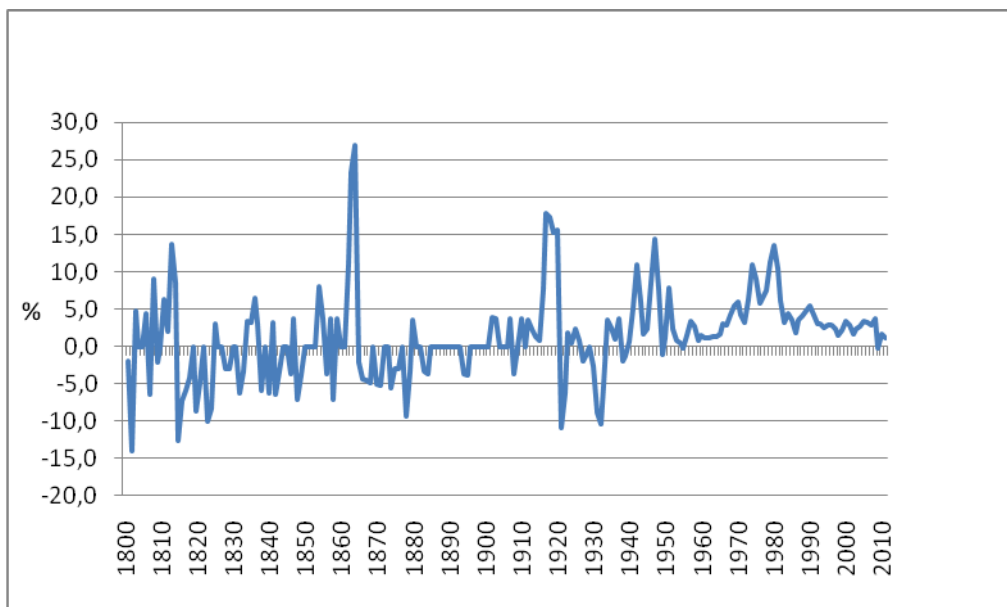
4.1 Inflace ve Spojených státech amerických

Pojem inflace se v USA objevil v průběhu 19. století. *Inflace spojována s depreciací měny byla poprvé ve Spojených státech amerických identifikovaná během Americké občanské války (1861-1865).*⁶⁴ V tomto období docházelo k tisknutí bankovek, které nebyly kryty drahými kovy. Na následujícím obrázku vidíme vývoj míry inflace v USA od roku 1800.

⁶² JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 230.

⁶³ GREENSPAN, Alan. *Gold and Economic Freedom* [online]. 1966 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.alsjazeera.com/gold_and_economic_freedom_alan_greenSPAN_1966.html>.

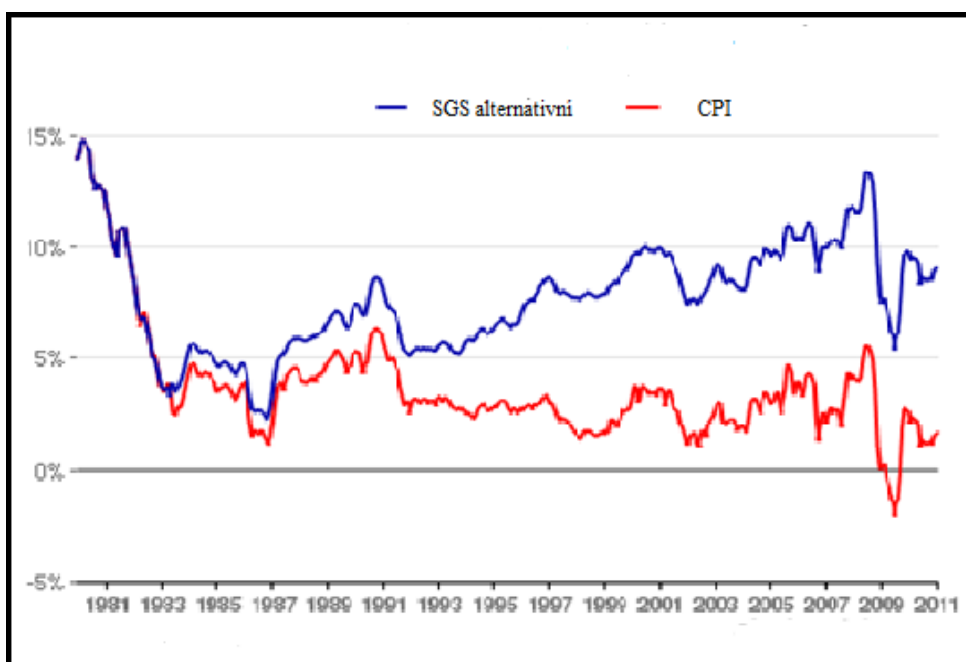
⁶⁴ BRYAN, Michael F. *On the Origin and Evolution of the Word Inflation* [online]. 15.10.1997 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.clevelandfed.org/research/commentary/1997/1015.pdf>>.

Obrázek 2: Míra inflace v USA 1800 – 2010

Zdroj: The Federal Reserve Bank of Minneapolis. *Teaching Aids*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://www.minneapolisfed.org/community_education/teacher/calc/hist1800.cfm>.

Inflace vždy výrazně rostla ve válečných obdobích. Nejvyšších hodnot dosahovala během Americké občanské války. Mezi první a druhou světovou válkou byla v ekonomice přítomná deflace. V 2. polovině 20. století vyvolaly vyšší míru inflace ropné šoky. Následující obrázek ukazuje srovnání původní a současné metody měření inflace v USA.

Obrázek 3: Oficiální vs. alternativní míra inflace v USA

Zdroj: WILLIAMS, John . *Alternate Inflation Chart*. [online]. 15.4.2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://www.shadowstats.com/alternate_data/inflation-charts>.

Oficiální statistiky inflace v současnosti vykazují nízká čísla. V lednu 2011 oficiální údaje uváděli inflaci kolem 1,6 %. Tyto čísla vychází z poslední metody měření. Od roku 1983 je to již třetí metoda, která nahradila původní metodu měření. Index spotřebitelských cen (CPI) je cenový index. *CPI měří růst cen ve spotřebitelském koši. Spotřebitelský koš vyjadřuje průměrnou spotřebu domácností.*⁶⁵ Jedná se tedy o srovnání nákladů na nákup určitého neměnného souboru statků. Původní metoda měření SGS byla konstruována tak, aby reflektovala měřítko životních nákladů potřebných k udržení konstantní životní úrovně. Pokud inflaci počítáme touto metodou, používanou do roku 1983, pohybuje se současná inflace kolem 9 %.

4.2 Měnový agregát M3 v USA

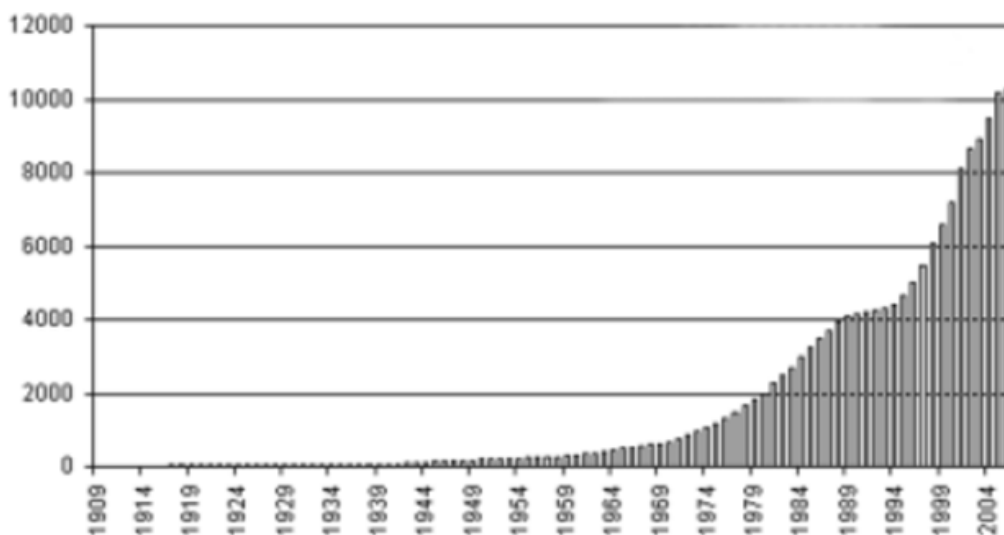
Měnový agregát M3 se používal jako hlavní měřítko peněz v oběhu posledních 50 let. V březnu 2006 Federální rezervní systém rozhodl, že již nebude oficiálně zveřejňovat statistiku peněžního agregátu M3. To znemožňuje kontrolu nad tím, kolik peněz Federální rezervní systém přidá do systému. Před ukončením zveřejňování vykazoval ukazatel M3 alarmující růst. *V prosinci 2005 ukazatel M3 vzrostl v USA v jednom týdnu o 58,7 mld. dolarů, což je 30% roční míra růstu. McHugh tento nárůst přirovnal k hyperinflacím, které jsou k vidění v banánových republikách.*⁶⁶ *V roce 2007 Bernake odhadoval roční růst peněžního agregátu M3 na 11 %.*⁶⁷

Jak je zřejmé z obrázku 5 v 1. polovině 20. století, byl nárůst ukazatele M3 minimální. Ve druhé polovině 20. století začal prudce růst, čemuž dopomohlo i zrušení zlatého standardu. V roce 2006 Federální rezervní systém ukončil zveřejňování statistik ukazatele M3.

⁶⁵ HOLMAN, Robert . *Ekonomie*. 3 vyd.. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 695.

⁶⁶ MCHUGH, Robert. *What's the Fed Up to with the Money Supply?* [online]. 23.12.2005 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.safehaven.com/article/4331/whats-the-fed-up-to-with-the-money-supply>>.

⁶⁷ podle ústního sdělení Bena Bernanke (předsedy FEDu, před Hospodářským výborem Kongresu USA) dne 28.3.2006

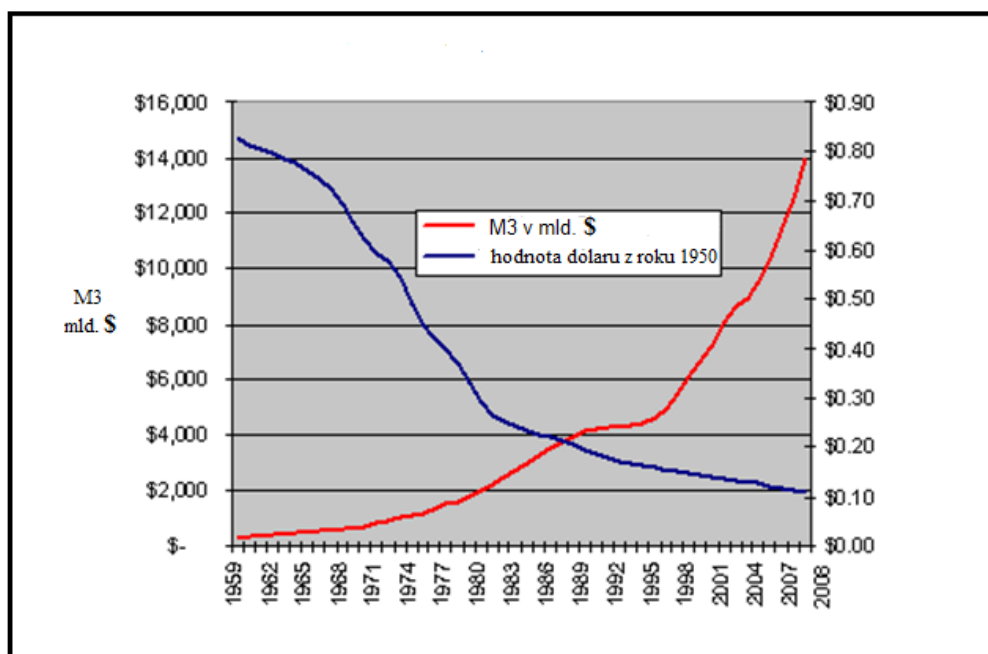
Obrázek 5: Vývoj měnového agregátu M3 v USA (mld. \$)
Zdroj: Babylon Today [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW:
 <<http://www.babylontoday.com/>>.

4.3 Hodnota dolaru

Inflace způsobuje znehodnocování dolaru. Vzhledem k neustálému zvyšování množství peněz v oběhu dochází ke snižování hodnoty dolaru.

Následující obrázek zachycuje nárůst peněz v oběhu a nepřímo úměrný pokles kupní síly dolaru. *Na vyrovnání hodnoty jednoho dolaru z roku 1850 je potřeba v roce 2011 26,69 dolaru.*⁶⁸

⁶⁸ The Federal Reserve Bank of Minneapolis. *Teaching Aids*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://www.minneapolisfed.org/community_education/teacher/calc/hist1800.cfm>.

Obrázek 6: Peněžní nabídka vs. kupní síla dolaru \$ v USA od 2. pol. 20. století
Zdroj: HODGES, Michael. *Money Supply up, up and away drives Inflation all the Way* [online]. 2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://grandfather-economic-report.com/inflation.htm>>.

Příčina inflace je zabudovaná přímo v současném peněžním systému. Nemí způsobena nezodpovědnými vládami, které tisknou nadbytečné množství peněz. Je způsobena bankami, které zvyšují peněžní nabídku vytvářením úvěrů. Garfield prohlásil: „*Kdokoliv kontroluje množství peněz v zemi, je absolutní vládce průmyslu a obchodu. A když si uvědomíte, že celý systém je lehce kontrolovatelný pár mocnými muži na vrcholu, nebudete se už více ptát, kdo způsobuje období inflací a deprese.*“⁶⁹

System tvorby peněz není pod veřejnou kontrolou. Žádná vláda dnes svými zásahy nemůže výrazně ovlivňovat ekonomiku. Ekonomiku (inflace, deflace) ovlivňují prostřednictvím tvorby peněz banky. Friedman dodává: „*Inflace je vždy a všude peněžní jev. Aby bylo možné kontrolovat inflaci, je potřeba kontrolovat peněžní nabídku.*“⁷⁰

4.4 Kvantitativní teorie peněz

Kvantitativní teorie peněz patří mezi hlavní peněžní teorie. *První ucelený výklad kvantitativní teorie peněz je spojován s dílem Davida Huma (1711-1776)*⁷¹ Je založena na rovnici směny:⁷²

⁶⁹ CHVÁTAL, Jaroslav. *Časová studijní analýza vývoje světového impéria Rothschildů* [online]. 19.2.2009 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.matrix-2001.cz/clanek-detail/3183-casova-studijni-analyza-vyvoje-svetoveho-imperia-rothschildu/>>.

⁷⁰ FRIEDMAN, Milton; JACOBSON SCHWARTZ, Anna. *A Monetary History of the United States, 1867-1960*. USA : [s.n.], 1971, s. 196.

⁷¹ KODEROVÁ, Jitka ; SOJKA, Milan ; HAVEL, Jan . *Teorie peněz*. Praha : ASPI, a.s., 2008, s. 25.

⁷² JÍLEK, Josef . *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 294

$$M.v = p.Q$$

kde:

M	...	peníze
v	...	rychlost oběhu peněz
p	...	cenová úroveň
Q	...	objem vyrobené produkce

Znamená to, že kupní síla peněz je přímo úměrná hodnotě vyrobeného zboží. Při konstantních Q a v zvýšení peněz M způsobí zvýšení cenové úrovně p.

Podle kvantitativní teorie peněz má změna množství obíhajících peněz za následek stejnosměrnou změnu cenové hladiny. Ve své nejdůslednější verzi dokonce předpokládá přímou úměrnost, přičemž vychází z předpokladu stálého objemu zboží (společenského produktu) a také dlouhodobě naměřené rychlosti oběhu peněz. *Marshall podrobil teorii kritice, že neobjasňuje faktory, které ovlivňují rychlost oběhu peněz. Podle Wicksella neobjasňuje změnu celkové cenové úrovně, neboť předpokládá, že:*⁷³

- každá změna je způsobena kovovými penězi,
- rychlost oběhu kovových peněz je konstantní.

Výše jsme popsali mechanismus tvorby peněz. V systému částečných rezerv mohou soukromé banky vytvořit tolik peněz v podobě úvěrů, kolik si jsou lidé ochotni půjčit. Jediný subjekt, který by měl dohlížet a regulovat množství peněz v oběhu, je centrální banka. Její možnosti jsou ovšem značně omezené.

Klasická teorie tvrdí, že nabídka je fixní a ceny jsou flexibilní. Vzrůstající poptávka (peníze) by tak zvedla ceny. Keynes tvrdil, že ceny mají tendenci být fixní a výstup je flexibilní. Pokud ekonomika nepracovala na úrovni plné zaměstnanosti, přidání peněz do ekonomiky nezvedlo ceny. Zvedlo by to produktivitu. Dokud budou nevyužité zdroje, nové peníze nevytvoří inflaci, vytvoří nadbytek. Částečně to takhle fungovalo i v praxi. Roosveltův „New Deal“, zvýšení množství peněz v ekonomice použitím půjčených peněz, zaměstnal více lidí. Ale velkou část toho, co si lidé vydělali, museli odvést na daních, aby mohl být placen státní dluh a úroky ze státního dluhu. Zvýšení likvidity půjčenými penězi ve skutečnosti nevytvořilo

⁷³ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 296.

peníze, ale vytvořilo to dluh. A na splátky tohoto dluhu a úroku byly použity daně občanů. (v letech 1933-1940 se zvedly daně v USA trojnásobně).

Pokud jsou zdroje dostupné, zvýšení produktivity přidáním peněz do ekonomiky nezvýší ceny, ale zvýší množství statků a služeb. V systému částečných rezerv budou mít tyto opatření vždy pouze krátkodobý efekt. Dlouhodobým efektem bude zvýšení zadlužení a růst inflace.

5 Centrální banka

Centrální banka je základní bankou státu. Je to instituce, která:⁷⁴

- má emisní monopol na hotovostní peníze,
- provádí měnovou politiku,
- reguluje bankovní systém.

Emisní monopol „vyděljuje“ centrální banky ze sféry obchodních bank. Provádění měnové politiky existuje převážně v tržně orientovaných ekonomikách. Centrální banka se prostřednictvím regulace krátkodobé úrokové míry a dalších nástrojů snaží ovlivnit inflaci.

5.1 Historie centrálních bank

První centrální banky začaly vznikat v 17. století. Největší rozmach centrálních bank je však ve 20. století. Za nejstarší důvody vzniku můžeme označit:⁷⁵

- finanční zájmy vlády, resp. panovníka mít vlastní banku, která kdykoliv doplní chybějící zdroje ve státní pokladně,
- zájmy vlády či panovníka soustředit veškeré pohyby finančních prostředků, které se týkají státní pokladny, do vlastní instituce.

V roce 1694 byla založena Bank of England, zvaná „Matka všech centrálních bank.“ Centrální banka byla soukromá instituce, která získala právo vydávat bankovky, které kolovaly jako národní měna. Královská smlouva stanovovala částečnou rezervu úvěru na zlato v poměru 2:1. To byl počátek současného systému částečných rezerv.

První institucí s odpovědností ústřední banky ve Spojených státech amerických byla First Bank of the United States, akreditovaná roku 1791. Kongres ji udělil dvacetileté výsadní právo vydávat peníze.⁷⁶ Od roku 1811 do roku 1816 byly Spojené státy americké bez centrální banky. Roku 1816 byla zřízena Second Bank of the United States. Byla to soukromá korporace, ve které 20% podíl vlastnila vláda. Vytvářela národní měnu, kupovala velkou část

⁷⁴ REVENDA, Zbyněk . *Centrální bankovníctví*. 2. vyd. Praha : Management press, 2001, s. 32

⁷⁵ REVENDA, Zbyněk . *Centrální bankovníctví*. 2. vyd. Praha : Management press, 2001, s. 33

⁷⁶ ROTHBARD, Murray N. *A History of Money and Banking in the United States : The Colonial Era to World War II.* [s.l.] : Ludwig von Mises Institute, 2002, s. 68.

státního dluhu a přijímala peněžní vklady státní pokladny.⁷⁷ V letech 1837 až 1862 byly Spojené státy bez ústřední banky. V letech 1863-1865 byly schváleny zákony *Bank Acts*, které zavedly nový systém národních bank.⁷⁸ Tento systém fungoval do roku 1913, kdy Woodrow Wilson, americký prezident, podepsal *Federal Reserve Act*. Tak vznikl Federální rezervní systém, který existuje do současnosti.

5.2 Federální rezervní systém

Funkci centrální banky ve Spojených státech amerických plní od roku 1913 Federální rezervní systém (originální název v angličtině – FED). Hlavním argumentem pro vznik FEDu byla stabilizace ekonomiky a zavedení dohledu nad bankovním sektorem. FED není ve své podstatě federální. Je to nezávislá soukromá korporace. Podle Suttona *mají prezident a kongres pouze velmi malý vliv, jestli vůbec nějaký, ovlivnit politiku Federálních rezerv*.⁷⁹ FED je nejvyšší autorita v oblasti monetární politiky a ze svých rozhodnutí se nemusí nikomu zodpovídat. Mishkin dodává: *Federální vláda nemá ani pravomoc provést veřejný audit FEDu*.⁸⁰

FED se skládá z 12 nezávislých regionálních bank, které se nacházejí ve velkých městech USA. Součástí FEDu je Rada Guvernérů, kterou jmenuje prezident. Rada má ovšem jenom malou kontrolu nad 12 Federálními rezervními bankami, které si určují vlastní politiku. Ty většinou následují rozhodnutí Federální rezervní banky New York. Velikost podílu FEDu, který vlastní jednotlivé banky, odpovídá úměrně jejich velikosti. *Největší a nejdůležitější je Federální rezervní banka New York, která vlastní zhruba 1/4 celkových aktiv*.⁸¹ Hlavní akcionáři Federální rezervní banky New York jsou největší soukromé banky v New Yorku. Kah⁸² nabízí kompletní seznam bank, které ve skutečnosti vlastní Federální rezervy:

- Rothschild Bank of London,
- Warburg Bank of Hamburg,
- Rothschild Bank of Berlin,

⁷⁷ ROTHBARD, Murray N. *A History of Money and Banking in the United States : The Colonial Era to World War II*. [s.l.] : Ludwig von Mises Institute, 2002, s. 83.

⁷⁸ ÁBELOVSKÝ, Adam. *Historické pozadí vzniku Federální rezervy*. [online]. 14.1.2010 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://adamabelovsky.blog.idnes.cz>>.

⁷⁹ SUTTON, Antony. *The Federal Reserve Conspiracy* [online]. [s.l.] : CPA Book Publisher, 1995, s. 1. Dostupné z WWW: <<http://www.findtoyou.com/ebook>>.

⁸⁰ MISHKIN, Frederic S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 7th edition. New York : Argosy Publishing, 2006. s. 348.

⁸¹ MISHKIN, Frederic S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 7th edition. New York : Argosy Publishing, 2006. s. 338.

⁸² KAH, Gary H. *En Route to Global Occupation*. [s.l.] : Huntington House Publishers, 1992, s. 13.

- Lehman Brothers of New York,
- Lazard Brothers of Paris,
- Kuhn Loeb Bank of New York,
- Israel Moses Seif Banks of Italy,
- Goldman, Sachs of New York,
- Warburg Bank of Amsterdam,
- Chase Manhattan Bank of New York.

5.2.1 Politika Federálního rezervního systému

Politika FEDu výrazně ovlivňuje ekonomickou situaci. *Podle Suttona je dominantním faktorem ekonomického růstu politika Federálních rezerv, ne politika vlády.*⁸³ V letech 1914-1919 zvýšil FED množství peněz v oběhu skoro o 100 %. Výsledkem byly rozsáhlé půjčky malým bankám a veřejnosti. V roce 1920 stáhl FED zpět velkou část peněz z oběhu. Banky, které od něho měly půjčené peníze, musely vypovědět velké množství půjček svým klientům. To způsobilo masový výběr bankovních vkladů, bankroty a kolapsy. Svoji činnost ukončilo více než 5400 bank. Tato deprese je známa jako „Zemědělská“ deprese.

Po této depresi FED opět výrazně snížil úrokové sazby. *„Toto období bylo charakterizováno inflací pouze spekulativní hodnoty. Ceny zboží zůstaly nízké navzdory přecenění cenných papírů.*⁸⁴

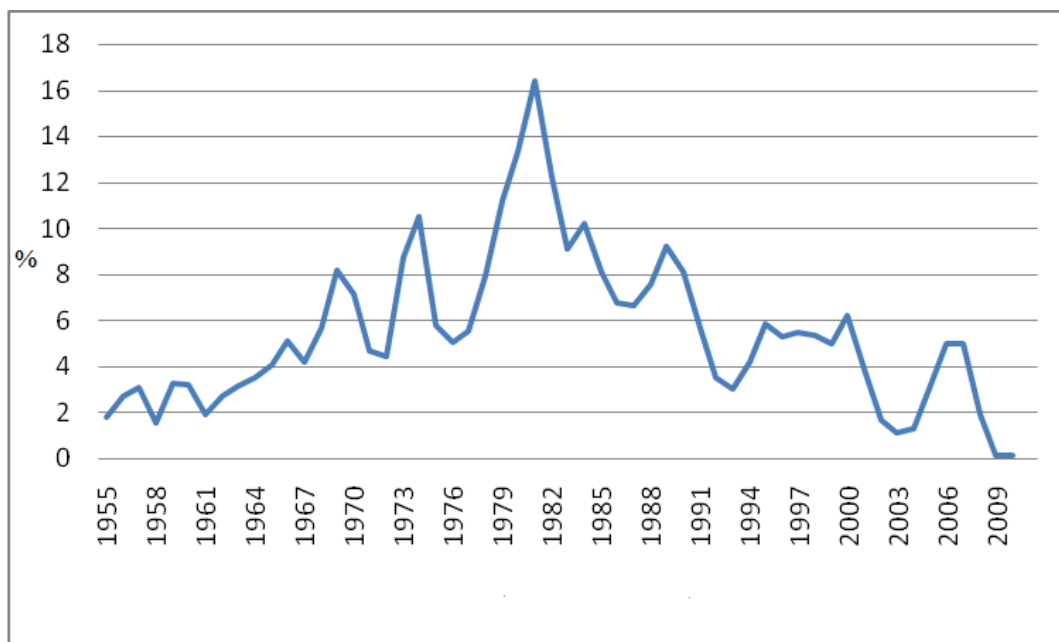
Množství levných peněz zvýšilo optimismus ve společnosti. Veřejnost a komerční banky se začaly zadlužovat prostřednictvím půjček. *Na trhu cenných papírů se objevil nový typ půjčky – tzv. marginální půjčka. Ta dovoľovala investorovi složit jen 10 % ceny cenného papíru, zbylých 90 % bylo půjčeno prostřednictvím burzovního makléře. Jinými slovy, někdo mohl vlastnit cenné papíry v hodnotě 1000 dolarů a stačilo mu k tomu jen 100 dolarů. O její splacení mohlo být požádáno kdykoliv, a musela být splacena do 24 hodin. Výsledkem bylo, že majitel musel předat cenné papíry, které byly díky půjčce zakoupeny.*⁸⁵ Tyto půjčky sehrály významnou roli na počátku Velké hospodářské krize. Požadavky na jejich splacení rozpoutaly masové výběry bankovních vkladů.

⁸³ SUTTON, Antony. *The Federal Reserve Conspiracy* [online]. [s.l.] : CPA Book Publisher, 1995, s. 1 Dostupné z WWW: <<http://www.findtoyou.com/ebook>>.

⁸⁴ MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982, s. 138

⁸⁵ SCHULTZ, Stanley K. *The Great Depression*. [online]. 1999 [cit. 2011-04-29]. Crashing Hopes: Dostupné z WWW: <<http://us.history.wisc.edu/hist102/lectures/lecture18.html>>.

V únoru 1929 Federální rezervní systém výrazně zvýšil úrokové sazby.⁸⁶ Nedostatek peněz v ekonomice způsobil paniku mezi investory. Situace vyvrcholila 25. října 1929, kdy Newyorská burza oznámila krach. Následovala jedna z největších depresí v historii. V 30. letech ve Spojených státech prakticky zmizela poptávka po úvěrech, což způsobilo zásadní nedostatek peněz v ekonomice. Friedman prohlásil: „*Federální rezervní systém definitivně způsobil Velkou depresi scvrknutím množství peněz v oběhu od 1929 do 1933 o jednu třetinu.*“⁸⁷ Na obrázku 7 je vývoj základní úrokové sazby FEDu od 2. pol. 20. století.

Obrázek 7: Základní úroková sazba FEDu (1955 – 2010)

Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System. *Statistics and Historical Data* [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.federalreserve.gov/econresdata/releases/statisticsdata.htm>>.

V 50. a 60. letech 20. století udržoval FED úrokové sazby pod hranicí 6 %. V 70. a 80. letech došlo k výraznému zvýšení až na 16,39 % v roce 1981. Od té doby dochází k neustálému snižování úrokových sazeb. Nižší úrokové sazby podporují úvěrovou aktivitu bank, čímž zvyšují množství peněz v ekonomice.

Ve druhé polovině 20. století pokračovalo střídání období vzestupů a krizí. V posledních desetiletích je toto kolísání čím dál intenzivnější.

⁸⁶ MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982, s. 144.

⁸⁷ FRIEDMAN, Milton. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 5.4.2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <http://en.wikiquote.org/wiki/Milton_Friedman>.

5.2.2 Federální rezervní systém – mechanismus emise peněz

Tato soukromá korporace zásobuje penězi Spojené státy americké. Základní princip tvorby peněz je popsán v Moderní mechanice peněz:⁸⁸

Vláda USA potřebuje peníze. Požádá FED o určitou sumu (1 mld. dolarů). FED koupí od vlády dluhopisy v této hodnotě. Vláda vytvoří dluhopis o hodnotě 1 mld. (papír s oficiálními prvky a hodnotou) a pošle ho do FEDu. FED vyprodukuje bankovky v hodnotě 1 mld. dolarů. Tyto bankovky vymění s vládou za vládní dluhopisy. Vláda tyto bankovky uloží na bankovní účet a v tu chvíli se stanou legálním platidlem a množství peněz v oběhu USA se zvýší o 1 mld. dolarů.

Tyto transakce dnes probíhají digitálně, bez použití papíru. Ve formě hotovosti koluje v současnosti ve Spojených státech amerických pouze zlomek z celkového množství peněz (viz str. 26).

FED kupuje státní dluhopisy penězi, které vytvoří z ničeho. Vláda se těmito dluhopisy zavazuje ke splacení dluhu FEDu. Jím vytvořené peníze, uvolněné do oběhu prostřednictvím nákupu státních dluhopisů, vytváří dluh. Nákup státních dluhopisů zajišťuje FEDu astronomické zisky. *Federální rezervní systém koupí státní dluhopisy za 100 milionů dolarů, které vytvoří z ničeho. V případě vyžadované 10% rezervy, 100 milionů může vytvořit 900 milionů úvěrů. Pokud bude úroková míra těchto úvěrů 5 %, 900 milionů vydělá na úrocích 45 milionů dolarů první rok. Takto se pak 100 milionová „investice“ vytvoření peněz z ničeho zdvojnásobí přibližně za dva roky.*⁸⁹

FED je instituce, která vytváří peníze pro celý národ. Nezásobuje vládu penězi, ale půjčuje jí peníze za úrok. Podle Mullinse⁹⁰ je Federální rezervní systém zdroj úvěru, ne kapitálu. Federální bankovky jsou nekryté papíry půjčené na úrok.

Patman se podivil nad fungováním systému. *„Dosud nikdo s použitím logiky a rozumu nedokázal vysvětlit, proč si federální vláda půjčuje své vlastní peníze. Věřím, že nadejde čas, kdy lidé budou žádat, aby se to změnilo. Věřím, že v této zemi nadejde čas, kdy mě a ostatní*

⁸⁸ NICHOLS, Doroty M. *Modern Money Mechanics*. Chicago, USA : [s.n.], 1961, s. 3.

⁸⁹ WHITE, Peter. The Power of Money. *National Geographic*. Leden 1993, 1, s. 83-86.

⁹⁰ MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982, s. 119.

spjaté s Kongresem obviní, že tu nic nedělajíc sedíme a necháváme pokračovat tento idiotský systém.“⁹¹

Banky stojící v pozadí Federálního rezervního systému začaly v průběhu 20. století kupovat podíly ve společnostech, které vlastní hlavní média ve Spojených státech. *V roce 1974 Kongres vydal zprávu, v níž se tvrdí, že podíl Chase Manhattan Bank v CBS vzrostl na 14,1 % a v NBC na 4,5 % (prostřednictvím RCA, mateřské společnosti NBC). Dále, že Chase Manhattan Bank vlastnila akcie dvaceti osmi vysílacích společností. K získání významného vlivu na média stačí přitom vlastnit 5 % akcií.*⁹² *Podle Schaufa se předpokládá, že další vlastníci FEDu mají podobný majetek v médiích.*⁹³

Existenci FEDu umožňuje nedostatečně informovaná veřejnost. Média se otázce vzniku peněz a FEDu téměř nevěnují. Russell tvrdí: *„Tvorba peněz je totální záhada pro 99 % americké populace včetně kongresu a senátu. Převzetí tvorby peněz Federálním rezervním systémem je jedním z nejzáhadnějších a nejohroživějších činů v americké historii. Legálnost Federálního rezervního systému nebyla nikdy prokázána u Nejvyššího soudu USA.*“⁹⁴

⁹¹ GRIGNON, Paul. *Peníze jako dluh* [online]. 2004 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://nr1a.com/Penize-jako-dluh.htm>>.

⁹² KAH, Gary H. *En Route to Global Occupation*. [s.l.] : [s.n.], 1992, s. 56-57.

⁹³ SCHAUF, Thomas D. . *The Federal Reserve* [online]. [s.l.] : [s.n.], 1992 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <www.hevanet.com/nitehawk>.

⁹⁴ RUSSELL, Richard. *I Believe The Dollar Is Doomed*. [online]. 24.8.2006 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://godisnotanasshole.blogspot.com/2006/08/dollar-is-doomed.html>>..

6 Státní dluh

Státní dluh je dluhem centrální vlády. Samuelson státní dluh definuje jako *úhrn vládních závazků ve formě obligací a krátkodobých výpůjček*.⁹⁵ Tento dluh se zvyšuje emisemi státních dluhopisů a pokladničních poukázek na úhradu schodku státního rozpočtu.

Po celém světě si vlády půjčují peníze ze soukromých bank. Státní dluh je hlavní složka veřejného dluhu. *Státní dluh je úvěr poskytnutý vládě a jako takový se stává zásadní součástí celkové peněžní zásoby jakéhokoliv moderního státu*.⁹⁶ Systém, kterým centrální banky a ostatní soukromé banky tvoří peníze, dlouhodobě vytváří dluh. Eccles konstatoval: „*Toť náš peněžní systém, kdyby v našich penězích nebyl dluh, nebylo by peněz*.“⁹⁷ Peníze na splacení tohoto dluhu můžou vytvořit v podstatě jenom banky tím samým způsobem – v podobě úvěru. Úvěr musí být splacen větším množstvím peněz, než bylo vytvořeno. Tento mechanismus znemožňuje, aby všichni dlužníci byli schopni splatit své dluhy. Peníze na úroky neexistují.

Čím víc je peněz v oběhu, tím víc je dluhu. To platí i obráceně. Jediný způsob, jakým mohou peníze vzniknout, je z úvěru. Pokud by všichni splatili všechny svoje dluhy, včetně vlády, v oběhu by nezůstaly žádné peníze. Splacení všech dluhů tedy nemůže zlepšit stav ekonomiky. Kdyby nebyly úvěry, nebyly by v ekonomice kromě oběživa (2,4 %) žádné peníze.

Langrick uvádí příklad: *Banka poskytne úvěr (vytvoří peníze) 100 dolarů na 10% úrok. Za rok chce vrátit 110 dolarů. Banka takto vytvořila matematicky neřešitelnou situaci. Jediná možnost, jak může dlužník vrátit 110 dolarů je, že banka vytvoří 10 nových dolarů a poskytne je jako úvěr (opět s 10% úrokem). Výsledkem vytvoření 100 dolarů a poptáváním 110 dolarů je věčné pronásledování fantoma (10 dolarů, které nebyly nikdy vytvořeny), který nemůže být nikdy chycen. Ve skutečnosti dluh nemůže být nikdy splacen. Jediným řešením je v současnosti půjčit si znova, aby mohl být splacen původní úvěr i s úroky*.⁹⁸ Převážná část státního dluhu vznikla tak, že si různé vlády v průběhu let tyto peníze vypůjčily od bank za úrok.

⁹⁵ SAMUELSON, Paul ; NORDHAUS, William . *Ekonomie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1991, s. 982.

⁹⁶ GREAVES, Richard . *Skrytá pravda za světovým zadlužením*. *WM magazín* [online]. 21.9.2010, [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/view.php?cisloclanku=2009060032>>.

⁹⁷ GRIFFIN, G. Edward. *The Creature from Jekyll Island : A Second Look at the Federal Reserve*. [s.l.] : American Media, 1998. s. 187.

⁹⁸ LANGRICK, Roger. *A Monetary System for the New Millennium*. [online]. 1995 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldtrans.org/whole/monetarysystem.html>>.

6.1 Úroky ze státního dluhu

Náklady na obsluhu státního dluhu se s rostoucím dluhem neustále zvyšují. Vláda tyto náklady financuje zvýšením daňové zátěže. Podle Hasslbergera *vysoké procento z veškerých daní, které se dostanou do státní kasy, se vydávají na splácení úroků z tohoto veřejného dluhu, ještě dříve než dojde na diskuzi o tom, jak formulovat rozpočet podle příslušných zákonů.*⁹⁹ U dlouhodobých úvěrů úroky mnohonásobně převyšují původní dlužnou částku. Dlužník (vláda) nemusí platit jistinu tak dlouho, dokud dokáže obhospodařovat dluh placením úroků.

Tento systém chrání časová prodleva mezi vytvořením peněz jako nových úvěrů a jejich splacením. Tato časová prodleva se s rostoucím zadlužením neustále snižuje. Vytváření více a více peněz z dluhu zvyšuje celkový dluh i splátky celkových úroků, což vyústí v stále se stupňující spirálu celkové zadluženosti.

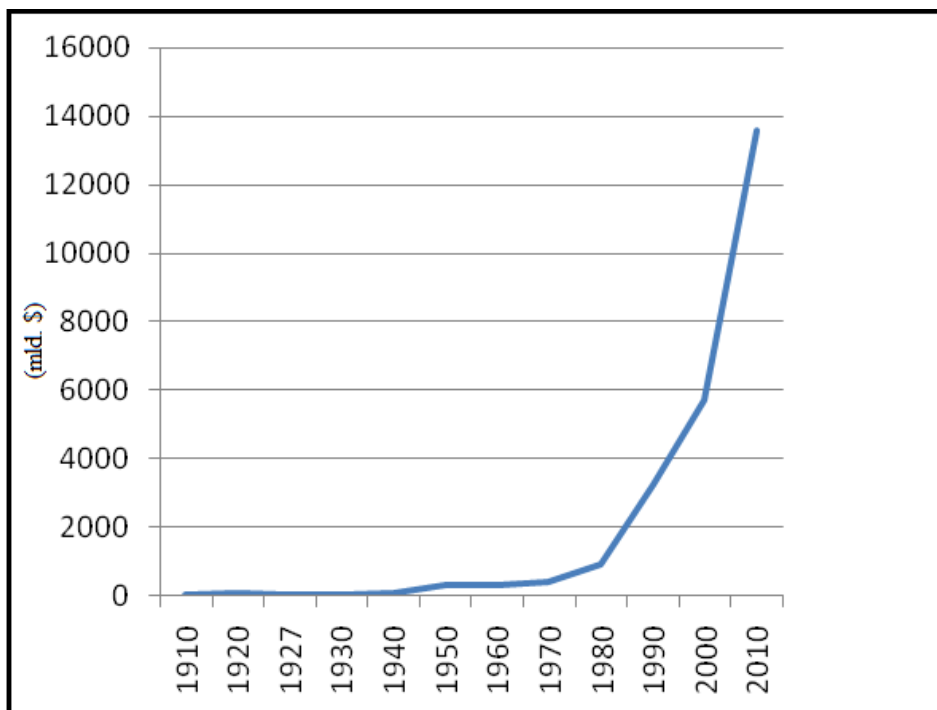
6.2 Státní dluh Spojených států amerických

Ve Spojených státech amerických je národní dluh součástí peněžní nabídky od počátku jejich existence. Záznamy ukazují, že vznikl během Americké války za nezávislost. *K 1. lednu 1791 dluh dosahoval 75 463 476,52 dolarů a od té doby rostl.*¹⁰⁰ Poprvé a naposledy byl dluh úplně splacen roku 1835, když prezident Andrew Jackson zrušil Second Bank of the United States – druhou centrální banku Spojených států amerických. Krátce poté však dluh opět rostl. Během Americké občanské války (1861–1865) došlo k výraznému nárůstu. *V roce 1860 byl dluh 65 milionů dolarů, na konci války dosahoval 2,7 mld dolarů.*¹⁰¹ Následující obrázek zachycuje vývoj státního dluhu USA od počátku 20. století.

⁹⁹ HASSLBERGER, Josef. *Money and Debt*. [online]. Řím : září 1999 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.hasslberger.com/economy/money.html>>.

¹⁰⁰ Bureau of the Public Debt. *Our history* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.publicdebt.treas.gov/history/history.htm>>.

¹⁰¹ Bureau of the Public Debt. *Our history* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.publicdebt.treas.gov/history/history.htm>>.

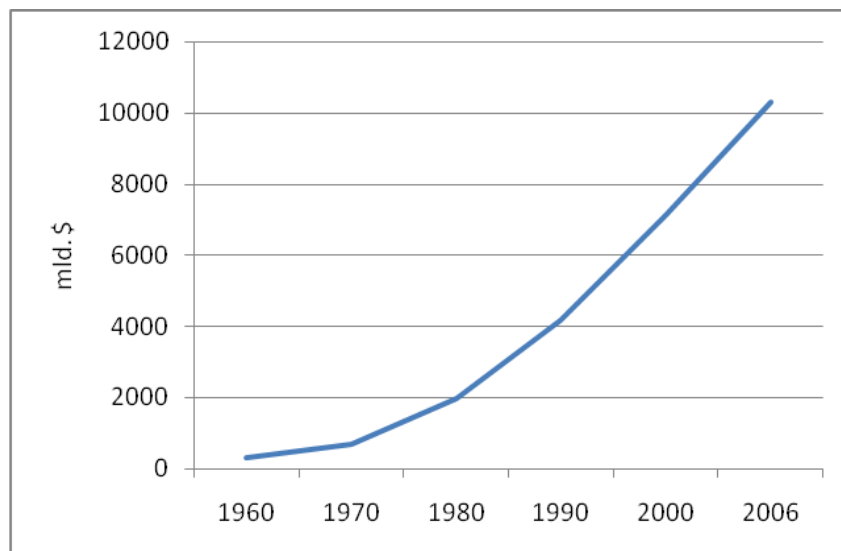
Obrázek 8: Státní dluh USA (mld. \$)

Zdroj: United States Department of the Treasury, Bureau of the Public Debt (2010). *"Government - Historical Debt Outstanding – Annual"*. TreasuryDirect. January 16, 2011. Dostupné z WWW: http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/ir/ir_expense.htm

Po první světové válce státní dluh dosahoval 22 mld. dolarů. Během druhé světové války vzrostl z 51 mld. dolarů (1940) na 260 mld. dolarů (1945). Ve druhé polovině 20. století se státní dluh zvyšoval úměrně s inflací. Od 80. let 20. století začal znovu rapidně narůstat. Hlavními důvody byly politika zadlužování a výdaje na válečné konflikty. Poslední výrazný nárůst státního dluhu byl zapříčiněn snahou vlády snížit negativní dopady finanční krize. K 30. 9. 2010 je výše státního dluhu 13 561 623 030 891,79 dolarů.¹⁰²

Obrázek 9 ukazuje vývoj měnového agregátu M3 od 2. pol. 20. století. Vývoj státního dluhu a vývoj množství peněz v oběhu vykazují téměř shodný nárůst. Tyto dvě veličiny jsou na sobě přímo závislé.

¹⁰² U.S. Department of Treasury. *Historical Debt Outstanding - Annual 2000 - 2010*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-26].

Obrázek 9: Vývoj měnového agregátu M3 v USA v 2. polovině 20. století

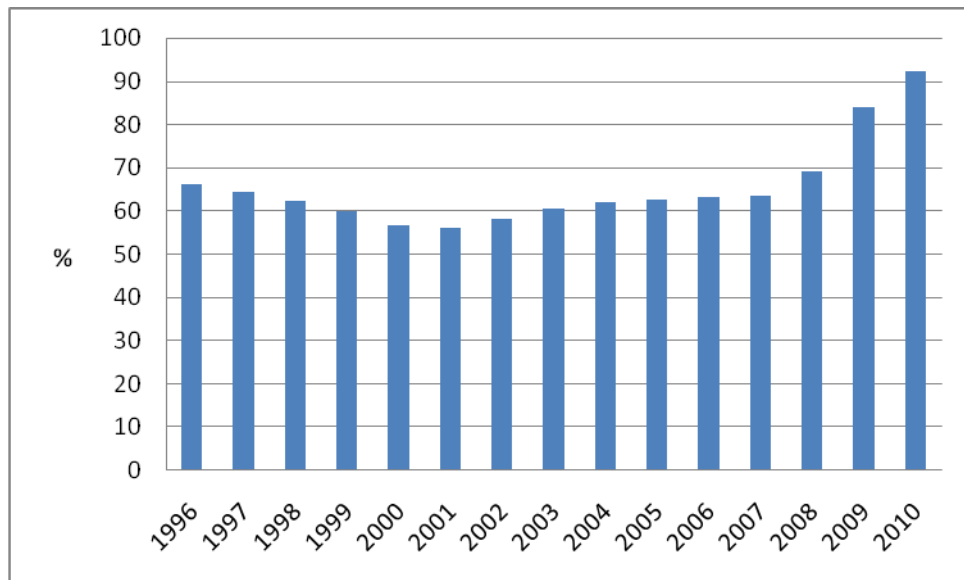
Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System. *Statistics and Historical Data [online]*. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.federalreserve.gov/econresdata/releases/statisticsdata.htm>>.

Prudký nárůst státního dluhu v posledních letech zvyšuje náklady na jeho obsluhu. *V roce 2011 americká vláda utratí na dluhu 169 mld. dolarů.*¹⁰³ Al Martin ve své studii autorizované ministerstvem financí v roce 2001 uvádí: „*V roce 2013 bude muset být daň z příjmu na 65 %, aby byla vláda schopna obsluhovat jenom úroky ze státního dluhu.*“¹⁰⁴

Následující obrázek zachycuje poměr státního dluhu USA k HDP. Poměr státního dluhu k HDP se postupně zvyšuje. Z 56 % v roce 2001 vzrostl na 92 % v roce 2010. Tento trend bude s největší pravděpodobností pokračovat. Podle odhadů překročí státní dluh Spojených států amerických hranici 100 % HDP již v roce 2011.

¹⁰³ U.S. Department of Treasury. *Interest Expense on the Debt Outstanding*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/ir/ir_expense.htm

¹⁰⁴ MARTIN, Al. *Www.almartinraw.com* [online]. 2005 [cit. 2011-04-17]. The End Game. Dostupné z WWW: <<http://www.almartinraw.com>>.

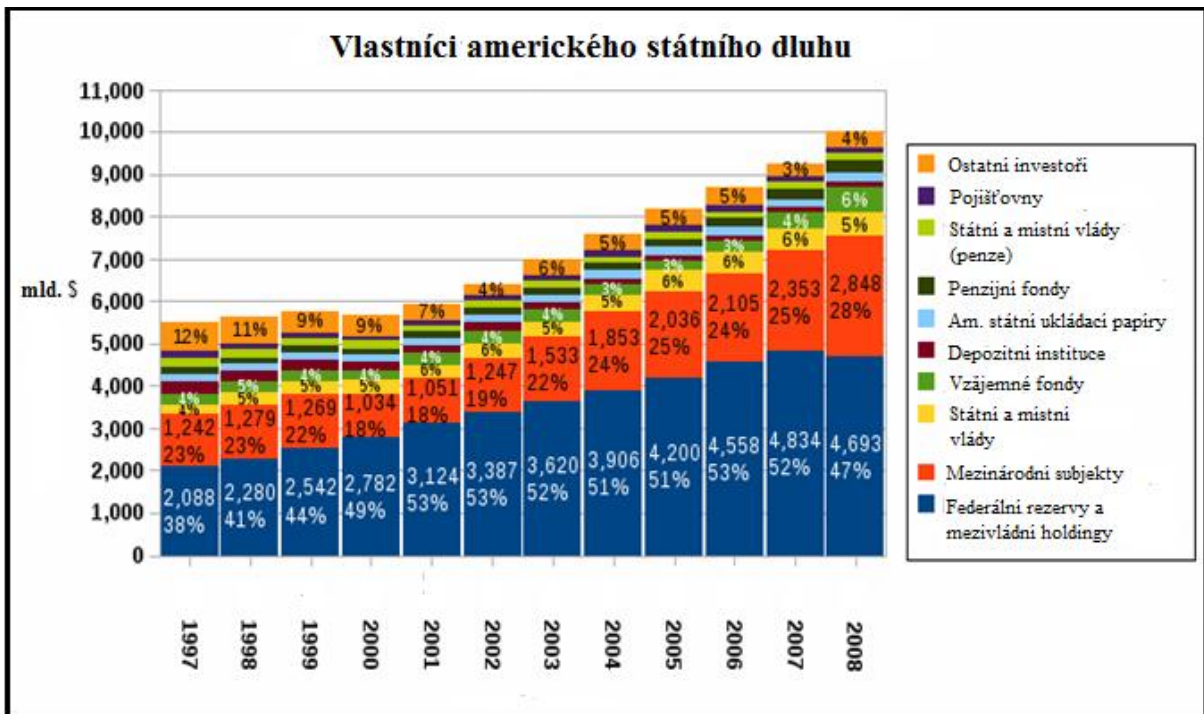

Obrázek 10: Státní dluh Spojených států amerických jako % k HDP

Zdroj: CHANTRILL, Christopher. *US Federal Debt as percent of GDP*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.usgovernmentpending.com/federal_debt_chart.html>.

6.2.1 Struktura státního dluhu USA

Struktura věřitelů státního dluhu je různorodá. Největší část dluhu USA vlastní FED a mezivládní holdingy. Následují zahraniční a mezinárodní věřitelé, státní a místní vlády a fondy. Zbytek dluhu je roztržštěn mezi mnoho dalších subjektů (viz obr. 11)

Obrázek 11: Vlastníci amerického státního dluhu

Zdroj: A Bureau of the United States Department of the Treasury. *Ownership of Federal Securities*. [online]. 26.3.2009 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://fms.treas.gov/bulletin/index.html>>.

Názory odborníků na státní dluh se liší. Zvyšující se zadlužení většiny států otevírá širší diskuzi o povaze státního dluhu. Hlavním negativem státního dluhu jsou náklady na jeho obsluhu. Další rozměr je morální. Současné zadlužování probíhá na úkor budoucích generací. Samuelson konstatuje: „*Státní dluh je břemeno na zádech našich dětí a vnuků, každý dolar dluhu je jako těžký balvan, který musíme nést na svých bedrech. Dluh znemravňuje a státní dluh znemravňuje absolutně. Každý dluh nás přivádí na scesti a státní dluh zvlášt’.*“¹⁰⁵

¹⁰⁵ SAMUELSON, Paul ; NORDHAUS, William . *Ekonomie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1991, s. 388.

7 Kapitalismus

Kapitalismus se vyvíjel souběžně se současným peněžním systémem, proto je důležité uvést základní charakteristiky, pozitiva a negativa tohoto systému. Kapitalismus je ekonomický systém, v němž jsou výrobní prostředky v soukromém vlastnictví provozovány za účelem dosažení zisku. Ekonomické parametry (např. ceny) jsou určovány prostřednictvím volného trhu (nabídkou a poptávkou). Stát, či jiné organizace, které do tohoto systému nejsou zahrnovány, si ponechávají stále určitá práva systém regulovat. Ekonomiky takových států, kde stát zasahuje do ekonomiky, jsou smíšené; tržní principy fungují v určitých oblastech, v jiných však vládne monopol či monopson státu. Hutton a Giddens identifikují tři základní charakteristiky kapitalismu:¹⁰⁶

- systém soukromého vlastnictví majetku,
- hospodářskou činnost řídí cenové signály trhu,
- předpokládá motivaci pro činnost vycházející z hledání zisku a na této motivaci je závislý.

Kapitalismus se objevil v 16. století v Evropě a začal pomalu nahrazovat feudalismus. Podle Valacha *je vznik samostatného kapitalistického systému důsledkem vzniku a rozvoje průmyslu a s ním spjaté třídy vlastníků průmyslových podniků, bank a obchodů – kapitalistů.*¹⁰⁷ Tento systém se postupně rozšířil téměř do celého světa. V současnosti je to hlavní ekonomický systém na planetě. V průběhu 20. století procházel kapitalismus vývojem, který se odklonil od původních myšlenek. Docházelo k rostoucí mezinárodní provázanosti ekonomik a růstu počtu nadnárodních korporací. Ekonomiky ovlivňuje spekulativní kapitál obchodovaný na finančních trzích. Možnosti jednotlivých států ovlivňovat vlastní ekonomiku se postupně snižují.

7.1 Pozitivní jevy kapitalismu

Raný kapitalismu je spojen s nástupem společenské dělby práce. Řemesla se oddělují od zemědělství a obchod se odděluje od řemesel. Dochází k rozmachu směny zboží a zvyšuje se

¹⁰⁶ HUTTON, Will; GIDDENS, Anthony. *On the edge: living with global capitalism*. London : Jonathan Cape, 2000, s. 12.

¹⁰⁷ VALACH, Milan. *Svět na přelomu : O politické a morální krizi kapitalismu*. [s.l.] : Grimmus, 2009, s. 9.

význam peněz. Dochází k výrazné modernizaci výroby. Stavovská společnost se mění ve společnost občanskou. Postupně se začínají prosazovat demokratické principy. Docházelo k prosazování občanských svobod (právo na majetek i podnikání). Šlechta a duchovenstvo ztrácely své výsady a zvyšovala se rovnost občanů.

Peněžní expanze v systému částečných rezerv podpořila podnikání a uspíšila průmyslovou revoluci. Toto období je spojeno s rozvojem dopravy a také výrazným zvýšením životní úrovně obyvatelstva. Zlepšil se přístup k potravinám a hygienické podmínky. Postupně docházelo k omezování práce dětí.

7.2 Negativní jevy kapitalismu

Vedle zmíněných pozitivních jevů se v kapitalismu projevují i negativní tendence. Kapitalismus i systém částečných rezerv jsou založeny na neustálém růstu. Omezené zdroje na Zemi však neomezený růst neumožňují. Valach se domnívá, že *kapitalismus v současnosti dospívá na hranice svých vývojových možností*.¹⁰⁸ Teoreticky by bylo možné díky rozvoji technologií využívat energie z obnovitelných zdrojů. V současnosti je však naprostá většina energie na Zemi vytvářena z neobnovitelných zdrojů. Vzácnost těchto zdrojů zvyšuje motivaci k jejich využívání. Společnosti se snaží maximalizovat zisky. V případě bezplatných obnovitelných zdrojů by společnosti nemohly dosahovat srovnatelných zisků vzhledem k povaze obnovitelných zdrojů. Tento rozpor zabraňuje efektivnímu hospodaření s omezenými zdroji na Zemi a v budoucnosti může způsobit velké problémy.

7.2.1 Úbytek střední třídy

Kapitalismus jako ekonomický systém produkuje obrovské bohatství, ale také obrovskou chudobu. Bohatství je rozdělováno velmi nerovnoměrně. Wallerstein tvrdí, že *globální nerovnost je přímo geneticky zakódována v podstatě kapitalismu. Takže národní rozvoj je bohužel především iluzorním konceptem ve struktuře kapitalistické světové ekonomiky a v rámci ní jej nikdy nebude většinou zemí dosaženo, a to ani v částečné míře*.¹⁰⁹ Od 70. let dochází k výraznému „rozevírání nůžek“ mezi bohatými a chudými. Postupně dochází

¹⁰⁸ VALACH, Milan. *Svět na předělu : O politické a morální krizi kapitalismu*. Praha : Grimmus, 2009, s. 370.

¹⁰⁹ WALLERSTEIN, Immanuel. *Geopolitics and Geoculture : Essays on Changing the World-system*. London : Cambridge University Press, 1992, s. 40.

k úbytku střední třídy. Část střední třídy se posouvá k hranici chudoby. Následující tabulka ukazuje vývoj rozdělení čistého bohatství ve Spojených státech amerických od roku 1983.

Tabulka 1: Rozdělení bohatství v USA, 1983-2007

Rok	Vývoj celkového bohatství		
	Horní 1 %	Dalších 19 %	Dolních 80 %
1983	33.8%	47.5%	18.7%
1989	37.4%	46.2%	16.5%
1992	37.2%	46.6%	16.2%
1995	38.5%	45.4%	16.1%
1998	38.1%	45.3%	16.6%
2001	33.4%	51.0%	15.6%
2004	34.3%	50.3%	15.3%
2007	34.6%	50.5%	15.0%

Zdroj: DOMHOFF, G. William. *Who Rules America?*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/wealth.html>>.

Bohatství je z větší části koncentrováno u malé části populace. V roce 2007 1 % nejbohatší populace vlastnilo zhruba 1/3 veškerého bohatství v USA. Více než polovinu bohatství vlastní dalších 19 % nejbohatších lidí. Zbýlé bohatství je rozděleno mezi 80 % populace. Bohatství se postupně zvyšuje u 20 % nejbohatších. U zbytku populace má klesající tendenci. Tabulka 2 zachycuje zvyšující se nerovnováhu v rozdělení příjmů v USA.

Tabulka 2: Vývoj příjmů v USA, 1982-2006

Rok	Vývoj příjmů		
	Horní 1 %	Dalších 19 %	Dolních 80 %
1982	12.8%	39.1%	48.1%
1988	16.6%	38.9%	44.5%
1991	15.7%	40.7%	43.7%
1994	14.4%	40.8%	44.9%
1997	16.6%	39.6%	43.8%
2000	20.0%	38.7%	41.4%
2003	17.0%	40.8%	42.2%
2006	21.3%	40.1%	38.6%

Zdroj: DOMHOFF, G. William. *Who Rules America?*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/wealth.html>>.

Příjmy se zvyšují 1 % nejbohatších lidí. Podíl příjmů dalších 19 % nejbohatších lidí je poměrně konstantní. Dolní 80 % populace se příjmy snižují.

Reálný příjem střední třídy v USA od 70. let stagnuje. *Celkový příjem vzrostl v USA od roku 1979 o 27 %, 33 % z toho získalo 1 % nejbohatších, zatímco dolních 60 % populace vydělávalo méně (0,95 centu oproti 1 dolaru v roce 1979). Ti mezi 60 – 80 % si polepšili na 1,02 dolaru. Nejbohatších 5 % vydělávali 1,53 dolaru.*¹¹⁰

Krise střední třídy začala v 80. letech. Podle Leichta *ji způsobil konec stálých míst ve výrobním sektoru - tyto místa byla nahrazována outsourcingem (nákupem míst mimo podnik), a globalizace.*¹¹¹ Ekonomická spotřeba nebyla ve Spojených státech amerických zvyšována nárůstem platů zaměstnanců. Byla zvyšována jejich zadlužováním. *Americké střední třídě nyní místo placení peněz za práci jsou tyto peníze půjčovány.*¹¹² Podle Reicha *zvyšují rozdíly v rozložení mezd ekonomické cykly střídání konjunktury a recese. Lidé v dolních patrech si vydělávají méně než jejich předchůdci. I rozdíly mezi pracovníky ze střední vrstvy jsou mnohem větší než v minulosti.*¹¹³

Afheldt shrnuje vývoj příjmu a daňové zátěže v Německu od roku 1950 do roku 2000. *Průměrný Němec zbohatl 7krát, 90 % Němců (zaměstnanci) zbohatlo 2-3krát, nejbohatší lidé a firmy zbohatli 12krát. V roce 1950 platili zaměstnanci 1/4 všech daní. V roce 2000 to bylo již 4/5 všech daní.*¹¹⁴ Tento trend si zatím veřejnost dostatečně neuvědomuje především díky množství levných peněz, které se vyskytují v ekonomice. Keller tuto myšlenku shrnuje následovně: *V postindustriální společnosti v nejbohatších zemích dojde k prudkému nárůstu nerovnosti a k explozi bídy a chudoby. Přejít z společnosti obyčejné nerovnosti do společnosti naprosté sociální nesouměřitelnosti – sociální, politické, ekonomické. Svět elity se odtrhl od zbytku společnosti. 95 % vytvořeného bohatství si za posledních 30 let rozdělilo 5 % nejbohatších.*¹¹⁵ Nesouměřitelnost se vyskytovala i dříve v historii. Vždycky to bylo ve společnostech, které nebyly demokratické. Současná společnost se pokládá za společnost demokratickou, kde má každý v zásadě stejné šance. Tento předpoklad přestává v současném trendu k nesouměřitelnosti platit.

¹¹⁰ DOMHOFF, G. William. *Who Rules America?*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/wealth.html>>.

¹¹¹ BRYNER, Jeanna. *American dream middle class in jeopardy* [online]. 9.10.2008 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.livescience.com/7583-american-dream-middle-class-jeopardy.html>>.

¹¹² BRYNER, Jeanna. *American dream middle class in jeopardy* [online]. 9.10.2008 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.livescience.com/7583-american-dream-middle-class-jeopardy.html>>.

¹¹³ REICH, Robert B. *V pasti úspěchu : Diagnóza kapitalismu 21. století*. Praha : PROSTOR, 2003, s. 182.

¹¹⁴ AFHELDT, Horst. *Wirtschaft die Arm macht*. Mnichov : Kunstmann Verlag, 2004.

¹¹⁵ KELLER, Jan. *Tři sociální světy*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2010, s. 12.

7.2.2 Plutokracie

Plutokracie je forma vlády. *Termín plutokracie pochází z řeckých slov ploutos (bohatý) a kratein (vládnout), tedy plutokracie znamená vláda bohatých. Veškerá moc nebo většina moci je soustředěna v rukou bohaté vrstvy lidí, respektive vyšší třídy.*¹¹⁶ Většinou se jedná o formu oligarchie. Plutokraciemi byly starověké městské státy (např. Atény) a městské státy ve středověké Itálii (Benátky, Janov, Florencie). V těchto státech neměli chudí politická práva.

Kapitalismus má v sobě zakódované tendence, které demokracii způsobují problémy. Současný globální kapitalismus tyto tendence umocňuje. Rozdíly v příjmech se zvyšují do takové míry, že demokracii výrazně ohrožují. Dahl konstatuje: *Tím, že tržní kapitalismus nevyhnutelně vytváří nerovnosti, omezuje demokratický potenciál polyarchické demokracie, neboť vinou těchto nerovností dochází k nerovnému rozdělování politických zdrojů.*¹¹⁷ Valach tvrdí, že *v podmínkách zastupitelské demokracie mají rozhodující vliv na fungování politického systému silné kapitálové skupiny financující kampaně politiků a politických stran a propojené s nimi i mnoha dalšími vazbami.*¹¹⁸

V roce 2008 vydala skupina Citibank tajný oběžník pro své investory, který pronikl na veřejnost. Podnázev oběžníku byl Plutonomie: *Nákup luxusního zboží, vysvětlení globálních nerovností. Autoři dochází k závěru, že USA, Velká Británie a Kanada již jsou plutonomie – stav společnosti a ekonomiky, ve které malý podíl těch nejbohatších je jejím hlavním hybatelem a sbírá vliv nad zbytkem populace. Tento stav předchází vytvoření plutokracie, kdy už třída bohatých vládne.*¹¹⁹

Pokračující globalizace a současný peněžní systém budou tyto tendence zesilovat. Brandeis konstatoval: *„Bud’ v této zemi můžeme mít demokracii, nebo můžeme mít obrovské bohatství v rukou hrstky lidí, ale nemůžeme mít oboje.“*¹²⁰

¹¹⁶ HOWARD, Milford Wriarson. *The American plutocracy*. New York : Holland Pub. Co., 1895, s. 10.

¹¹⁷ DAHL, Robert. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001. s. 158.

¹¹⁸ VALACH, Milan. *Svět na přelomu : O politické a morální krizi kapitalismu*. Praha : Grimmus, 2009, s. 23.

¹¹⁹ Citygroup. *Plutonomie: Nákup luxusního zboží, vysvětlení globálních nerovností* [online]. 2008 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.scribd.com/doc/38192371/6674234-Citigroup-Oct-16-2005-Plutonomy-Report-Part-1>>.

¹²⁰ GOWANS, Stephen. *The United States v. Democracy* [online]. 6.5.2002 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.swans.com/library/art8/gowans31.html>>.

7.3 Finanční trhy

Finanční trh je neoddělitelnou součástí tržního hospodářství. Umožňuje přelévání volných finančních zdrojů a soustřeďuje nabídku a poptávku peněz a kapitálu. Finanční trh má několik kategorií:¹²¹

- dluhové trhy – trhy s úvěry a půjčkami, trhy s dluhovými cennými papíry,
- akciové trhy – trhy s akciovými cennými papíry,
- komoditní trhy – trhy s komoditami,
- devizové trhy – trhy s dluhy, akciemi a komoditami v cizích měnách.

Dluhové a akciové trhy se často člení na peněžní a kapitálové trhy. *Peněžní trhy jsou trhy s úvěry a půjčkami s původní splatností do jednoho roku a trhy s dluhovými cennými papíry (dluhopisy a směnky) s původní splatností do jednoho roku. Kapitálové trhy představují trhy s akciovými cennými papíry a trhy s úvěry a půjčkami s původní splatností vyšší než jeden rok a trhy s dluhovými cennými papíry s původní splatností vyšší než jeden rok.*¹²²

Obecněji je kapitálový trh místo, kde dochází ke směně kapitálu prostřednictvím cenných papírů a jejich derivátů. Emitenti, tedy státní a veřejné instituce, finanční instituce a podniky, vydávají cenné papíry a nabízejí je k prodeji na burze. Tímto způsobem získávají zdroje pro financování vlastní činnosti. Cenné papíry kupují investoři. Jsou to banky, podílové nebo penzijní fondy, pojišťovny i fyzické osoby, které tímto způsobem zhodnocují své volné peněžní prostředky.

Prvotní účel peněz, usnadnění směny zboží, postupem času ustupoval do pozadí. Peníze začaly sloužit jako prostředek k vydělávání nejdříve prostřednictvím půjček. Od 20. století se objevuje spekulativní motiv. Clauss demonstroval změnu významu peněz na rychlosti jejich oběhu ve světové ekonomice. Uvedl, že *ve světě mění každý den svého majitele zboží v hodnotě 26 miliard dolarů.*¹²³ Peníze tyto směny usnadňují. Nesrovnatelně vyšší objemy peněz jsou však denně ve světě využívány ke spekulacím ve fondech. *V Hedge fondu, speciálním fondu, který téměř nepodléhá regulaci, se denně přesouvá 1,1 bilionu dolarů.*¹²⁴ Měnové spekulace a operace s deriváty jsou další nástroje, které nabízí možnost výdělku, aniž

¹²¹ JÍLEK, Josef. *Finanční trhy*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 39.

¹²² JÍLEK, Josef. *Finanční trhy*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 41.

¹²³ CLAUSS, A. *Peníze a právo*. (přednáška) Švýcarsko : Třetí anticenzurní konference, 9.3.2009.

¹²⁴ CLAUSS, A. *Peníze a právo*. (přednáška) Švýcarsko : Třetí anticenzurní konference, 9.3.2009.

by byla vytvořena jakákoliv hodnota. *Měnový obchod denně přesune 2,2 – 2,5 bilionů dolarů od jednoho majitele k jinému a obchod s deriváty dokonce 4 biliony dolarů. V současnosti jenom 0,5 % peněz, které na celém světě kolují, se pohybuje z důvodů, pro který byly původně vynalezeny. Podle Clause je zbytek peněz každý den na světě z ekonomického hlediska k ničemu.*¹²⁵

Kapitálové trhy vytvořily jakousi virtuální ekonomiku, která nevytváří žádnou reálnou hodnotu. Je založena na odhadování budoucího vývoje jednotlivých komodit a sázek na jejich růst či pokles. Objem spekulativních peněz dosahuje astronomických částek. Tak situace na kapitálových trzích přímo ovlivňuje globální ekonomiku.

7.3.1 Tržní samoregulace

Ve 20. století převládal názor, že finanční trhy mají samoregulační schopnosti, které jim nedovolí dopouštět se excesů, jež by vedly ke krizím. Intenzita hospodářských krizí se koncem 20. a počátkem 21. století zvýšila. Mnoho ekonomů se začalo zabývat příčinami těchto krizí. Reinhartová a Rogoff mapovali společné rysy ekonomických krizí posledních osmi století a tvrdí: „*Kdyby byl součástí trhu skutečně nějaký samoregulační systém, pak by nemohlo docházet k tak častému výskytu turbulencí, z nichž mnohé přerostou ve zničující krizi.*“¹²⁶ Dospěli také k závěru, že krize jsou vždy způsobeny spekulacemi. Tyto spekulace vyústí v tzv. spekulativní bubliny. Prasknutí spekulativní bubliny způsobí krizi, která nejprve ochromí finanční trhy a následně reálné hospodářství.

Minsky již v roce 1986 popsal *vnitřní propojenost finančních trhů, která vede k jejich neprůhlednosti. Doložil rovněž, že pokud jsou finanční trhy ponechány samy o sobě, nemají vůbec schopnost chovat se „rozumně“. O nějaké samoregulaci trhů ani nemluví.*¹²⁷ V roce 1992 formuloval Minsky hypotézu finanční nestability. *Hypotéza ukazuje, že kapitalistická ekonomika směřuje od stabilní finanční struktury ke struktuře, která v rostoucí míře klade důraz na nestabilní způsoby financování.*¹²⁸

Teorie efektivních trhů tvrdí, že ceny důsledně a efektivně reflektují veškeré dostupné informace. Tuto teorii podrobil empirickému zkoumání Kohout, a tvrdí: „*Na empirické úrovni můžeme kategoricky prohlásit, že hypotéza efektivních trhů nefunguje. Kdyby totiž trhy*

¹²⁵ CLAUSS, A. *Peníze a právo*. (přednáška) Švýcarsko : Třetí anticenzurní konference, 9.3.2009.

¹²⁶ REINHART, Carmen M.; ROGOFF, Kenneth. *This Time is Different : Eight Centuries of Financial Folly*. New Jersey : Princeton University Press, 2009. s. 67.

¹²⁷ MINSKY, Hyman P.; KAUFMAN, Henry . *Stablizing an Unstable Economy* . New Haven : Yale University Press, 1986.

¹²⁸ MINSKY, Hyman P. *The Financial Instability Hypothesis*. [s.l.] : [s.n.], 1992. s. 10.

měly efektivně a správně hodnotit ceny aktiv na kapitálových trzích (zejména akcií, ale nejen jich), nemohla by volatilita trhu být podstatně vyšší než volatilita výkyvů nominálního HDP. Akciové trhy kolísají o desítkový řád více než ekonomika.¹²⁹

Tržní systém selhal ve své samoregulaci již ve 30. letech v období Velké hospodářské krize. V dalším průběhu 20. století docházelo k menším krizím. V roce 2007 propukla zatím poslední krize. Svoji intenzitou byla přirovnávána k Velké hospodářské krizi.

Snahy odstranit veškeré tržní regulace jsou ospravedlňovány mýtem o efektivním fungování trhů. V případě neplatnosti této teorie by odstranění regulací mohlo vést k větší tržní nerovnováze. Velké nadnárodní subjekty by mohly prostřednictvím spekulací destabilizovat finanční trhy. Finanční trhy dnes ovlivňují obyvatele celé planety. Pokud rostou, společnost prosperuje. Když nastane krize, dochází k bankrotům, nezaměstnanosti a zvyšování chudoby. Bez možnosti regulace je veřejnost v pozici pouhého pozorovatele budoucího vývoje.

7.3.2 Deriváty

Původní záměr emitentů na kapitálovém trhu bylo získat prostředky pro další podnikání. V polovině 20. století se však tento původní záměr stává druhořadým a na kapitálových trzích vzniká mnoho finančních instrumentů, které mají sloužit především jako „rychlý výdělek“ díky spekulacím.

Nejnámějším instrumentem jsou finanční deriváty. *Deriváty jsou instrumenty, jejichž hodnota je odvozena z hodnoty tzv. podkladového aktiva. Podkladovým aktivem může fyzická komodita, cenný papír včetně státního dluhopisu a akciového indexu nebo měna. Jejich podstatou je forma termínového obchodu, tzn. že dochází k určitému zpoždění mezi sjednáním obchodu a jeho plněním. Mají obvykle podobu smlouvy mezi dvěma stranami: Tedy mohou, ale nemusí být cennými papíry. Základní typy derivátů jsou futures a jim podobné certifikáty nebo warranty, další pak jsou forwardy, swapy a opce.¹³⁰* Deriváty jsou klíčové investiční nástroje v hedgeových fondech. Jsou to v podstatě vedlejší sázky na to, že něčí investice vzroste nebo klesne. Nejsou to opravdové investice, protože nezahrnují nákup aktiva. Jsou to jen vnější sázky na to, co aktivum udělá. *Prvotní motivací pro vznik derivátů byla snaha investora na kapitálových trzích zajistit se vůči riziku poklesu ceny bazického instrumentu, který on vlastnil a tím minimalizovat svou ztrátu skrze tvorby uzavřených pozic. Tato motivace*

¹²⁹ KOHOUT, Pavel. *Historie jednoho dogmatu*. [online]. 9.3.2009 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/pavel-kohout.php?itemid=6089>>.

¹³⁰ JÍLEK, Josef. *Finanční trhy*. Praha : Grada Publishing, 1997, s. 358.

je již velmi okrajová. Díky svému pákovému efektu byly deriváty objeveny jako cesta ke zbohatnutí a přišel motiv naprosto protichůdný zajištění – spekulace. A tento motiv je hlavním motivem i dnes. Investoři vytvářejí otevřené pozice, hrají na předpověď, nekompensují krátké pozice dlouhými a naopak.¹³¹ Deriváty v současnosti nejsou téměř regulované. Buffett je nazval „finanční zbraní hromadného ničení“. Vystihuje tak nejen rizika spekulativních sázek, ale i nebezpečí manipulování trhu velkými korporátními investory. White charakterizoval trh s deriváty: „Trh s deriváty je největší bublina v historii. Tato bublina se rozšiřuje do celého bankovního systému. Neexistuje žádná velká soukromá banka, investiční banka nebo fond, který by nebyl závislý na derivátech.“¹³² Jejich podstatu pak vyjádřil takto: „Je to jako kdybychom šli na koňské dostihy a vsadili ne na vítěze, ale na to, kolik bude v banku. Nikdo by se potom nezajímal o to, jak dobří běží koně. Stejně tak je to v derivátech.“¹³³ Obchodování s deriváty má výrazně rostoucí trend. V roce 2006 vydala Bank for International Settlements zprávu, že v první polovině roku 2006 byly obchodovány deriváty v „pomyslné“ hodnotě 370 trillionů dolarů. V prosinci 2007 se toto číslo zvedlo už na 681 trillionů dolarů.¹³⁴ Tato imaginární částka představuje zhruba 50krát HDP celé americké ekonomiky a 10ti násobek ročního HDP světové ekonomiky. Tyto sumy jsou možné, protože deriváty jsou sázky, na které je možné vsadit jakékoliv množství.

7.3.3 Finanční krize 2008

Finanční krize z roku 2008 má své kořeny ve 2. polovině 90. letech 20. století. Výrazně rostly akcie technologického sektoru a začala se nafukovat „internetová bublina“. Schiller popsal bublinu aktiv jako obdobu Ponzioho schématu. Lidé vydělávají, dokud existuje dost trouble, kteří se nechají do nějakého podnikání zatáhnout. Nakonec se už ale žádní nenajdou a celý systém se zhroutí.¹³⁵ Bublina nadhodnocených technologických akcií praskla v roce 2000. Cena technologických akcií měřená indexem NASDAQ se během následujících tří let vrátila na svoji skutečnou hodnotu z let 1997 až 1998. FED reagoval výrazným snížením základní úrokové sazby z 6,50 na 1,75 procentních bodů. Příliv levných úvěrů zabránil výrazné recesy. Spotřeba domácností poklesla jenom minimálně. Díky úvěrům se však transformovala do

¹³¹ KLEČKA, Ondřej. *Finanční deriváty: Kam spějí?*. [online]. 17.5.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.investujeme.cz/clanky/financni-derivaty-kam-speji/>>.

¹³² WEISS, Martin. *Global Vesuvius: \$285 TRILLION in very high-risk debts and bets!*. [online]. 7.11.2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.weissmoneynetwork.com/global-vesuvius-285-trillion-in-very-high-risk-debts-and-bets-35477>>.

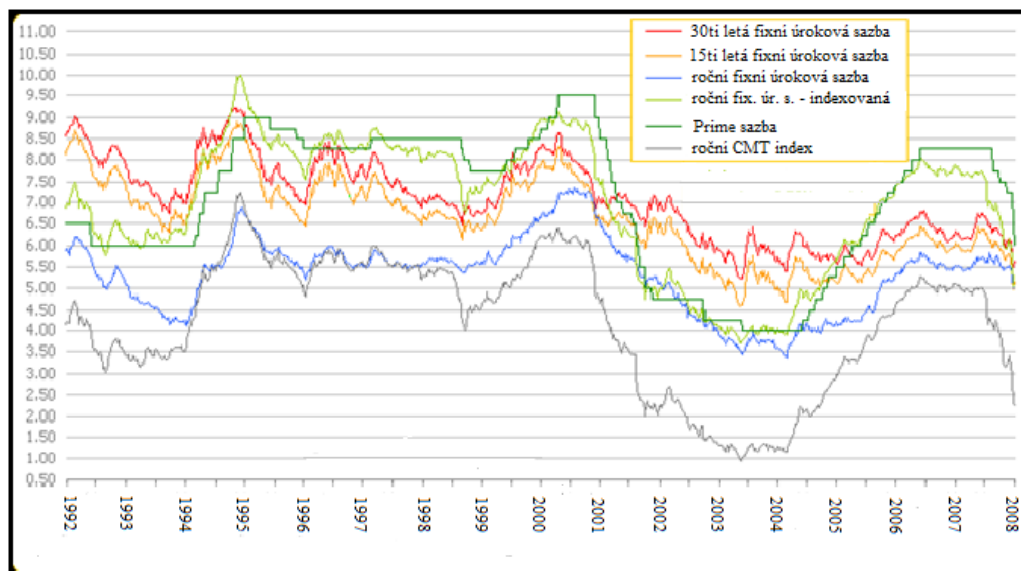
¹³³ WEISS, Martin. *Global Vesuvius: \$285 TRILLION in very high-risk debts and bets!*. [online]. 7.11.2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.weissmoneynetwork.com/global-vesuvius-285-trillion-in-very-high-risk-debts-and-bets-35477>>.

¹³⁴ KOSTIGEN, Thomas. *Http://www.marketwatch.com* [online]. 26.9.2006 [cit. 2011-04-18]. Sophisticated Investor: Derivative Danger. Dostupné z WWW: <<http://www.marketwatch.com>>.

¹³⁵ KRUGMAN, Paul. *Ekonomické krize*. Praha: Vyšehrad, s.r.o., 2009, s. 131.

spotřeby na dluh. Nízké úrokové sazby vedly ke snížení hypotéčních úrokových sazeb. To mělo za následek výrazné zvýšení poptávky po hypotékách.

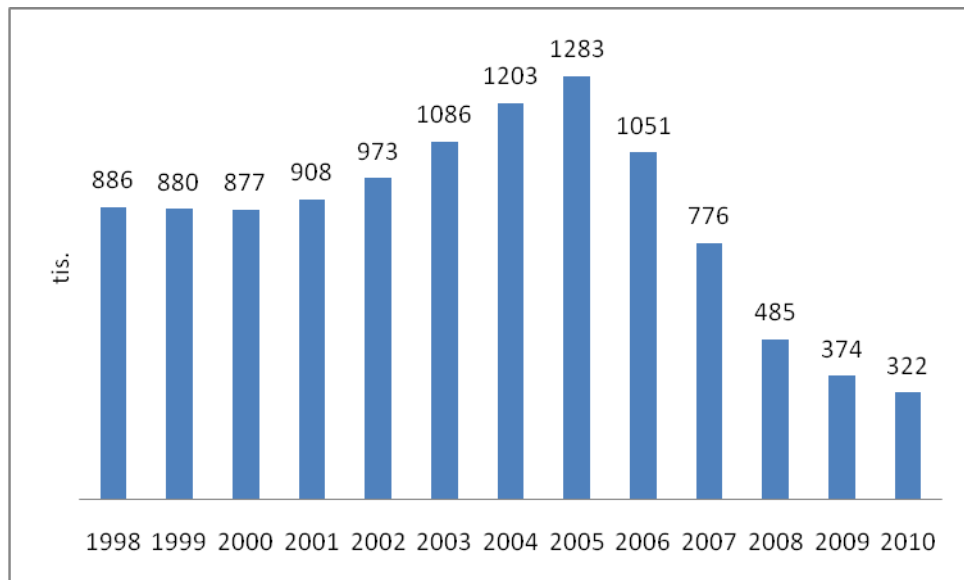
Na obrázku 12 můžeme vidět vývoj jednotlivých úrokových sazeb hypoték. V letech 2001 – 2003 pozorujeme především výrazný pokles sazeb u hypoték s pohyblivou sazbou. Naopak v letech 2004 – 2007 se sazba hypoték s jednoletou fixací zvýšila během tří let z 3,50 na 5,50 procentních bodů. Nejméně bonitní domácnosti nebyly schopné reagovat na nárůst měsíčních splátek hypoték. Právě tyto hypotéky odstartovaly dnešní hypotéční krizi.

Obrázek 12: Vývoj úrokových sazeb v USA (v %)

Zdroj: Mortgage-X. *National Average Mortgage Rates: Historical Data*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: http://www.mortgage-x.com/general/historical_rates.asp

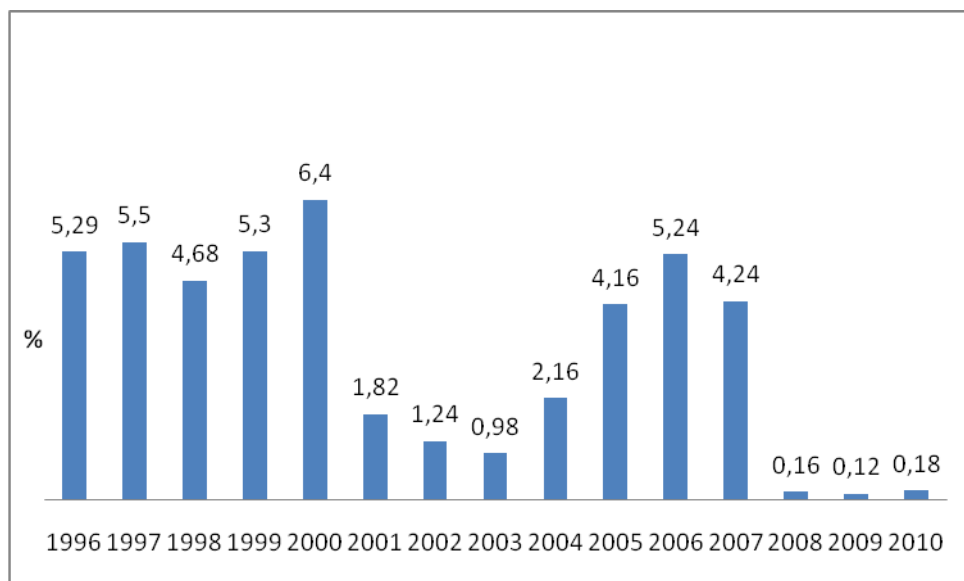
Následující obrázek zachycuje počty prodaných rodinných domů v USA od roku 1998. Počet prodaných domů začal stoupat v roce 2002 a svého maxima dosáhl v roce 2005. Hlavním důvodem ukončení růstu byly rostoucí úrokové sazby FEDu.

Obrázek 13: Počet prodaných nových rodinných domů v USA (tis.)

Zdroj: U.S. Census Bureau. *Census data*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://2010.census.gov/2010census/data/other-census-data.php>>.

Obrázek 14 zachycuje vývoj úrokových sazeb FEDu od 90. let 20. století. Politika levných peněz skončila v roce 2004. FED začal postupně zvyšovat úrokové sazby. V roce 2004 zvedl základní úrokovou sazbu z nízkých 1,00 % na 2,16 %. V dalších letech s navyšováním pokračoval. V prosinci 2005 půjčoval peníze s ročním úrokem 4,16 %, o rok později to bylo již 5,24 % ročně. V důsledku finanční krize následovalo prudké snížení sazeb. V březnu 2011 byla úroková sazba 0,13 %.

Obrázek 14: Základní úroková sazba FEDu – konec roku (%)

Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System. *Statistics and Historical Data* [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.federalreserve.gov/econresdata/releases/statisticsdata.htm>>.

První náznaky budoucích problémů na americkém trhu s nemovitostmi se objevily v polovině roku 2006. V roce 2007 Bank for International Settlements (BIS) vydala varování, že *svět stojí na pokraji další velké hospodářské krize. Jako hlavní důvody uvedla vytvořené kreditní instrumenty, rostoucí míra zadlužení domácností, extrémní sklon k riziku ze strany investorů a nerovnováhy ve světovém měnovém systému.*¹³⁶ V roce 2007 bublina praskla. V USA propukla hypotéční krize. V první fázi postihla finanční trhy a následně dolehla celosvětově na reálné hospodářství. Recese je definována jako negativní růst HDP. Recese tak technicky skončila ve třetím čtvrtletí 2009, kdy americká ekonomika začala pozvolna růst. Růst hospodářství však zatím nebyl podpořen růstem zaměstnanosti. Zoellick v dubnu 2011 konstatoval, že *nelze vyloučit opětovný návrat krize. Za možné hlavní příčiny označil velký dluh veřejného sektoru USA, nestabilitu na Středním Východě a rostoucí ceny potravin a ropu.*¹³⁷

7.3.3.1 Záchrané balíčky

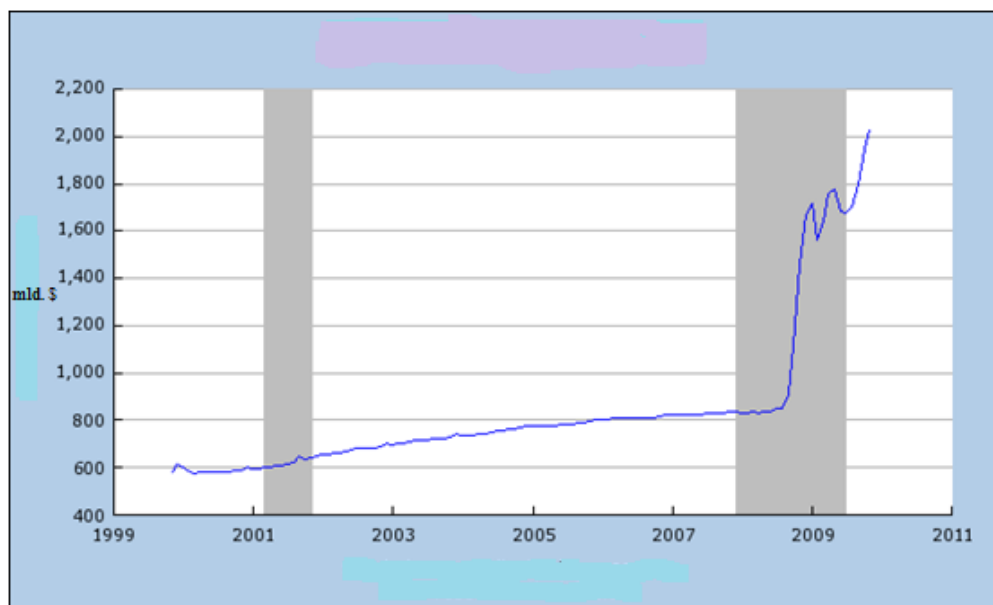
Během let 2007 – 2010 FED emitoval nové peníze prostřednictvím vládních půjček velkým americkým finančním institucím. *Tyto peníze byly půjčeny téměř za nulovou úrokovou sazbu a bez jakýchkoliv podmínek.*¹³⁸ Tyto půjčky pomáhaly finančním institucím zvládat problémy s jejich likviditou během finanční krize. *Ze zprávy FEDu vyplývá, že agregovaná suma celkově poskytnutých úvěrů dosahuje desítek bilionů dolarů. Zpráva dále uvádí, že téměř každá velká americká finanční instituce čerpala tyto levné půjčky.*¹³⁹ FED poskytl těmto firmám státní peníze, aniž by měl mandát je regulovat. Součástí těchto úvěrů nebyl program Ministerstva financí na zmírnění dopadu problematických aktiv (TARP). Ten umožňoval jednorázově načerpat do finančního sektoru 700 mld. dolarů. Tento balíček nouzového vyplácení měl zachránit americký bankovní sektor. Způsobil však také výrazný nárůst státních dluhů. Na obr. 15 vidíme výrazný nárůst peněžního agregátu M1 během finanční krize mezi roky 2009-2011.

¹³⁶ Bank for International Settlements. *BIS 77th Annual Report*. [online]. 24.6.2007 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2007e.htm>>.

¹³⁷ KIMBALL, Spencer. *World Bank, IMF urge quick action to avert new crisis*. [online]. 17.4.2011 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,14995403,00.html>>.

¹³⁸ DAMON, Andre. *Fed Report Reveals Multi-Trillion-Dollar "Shadow Bailout"*. [online]. 3.12.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=22242>>.

¹³⁹ DAMON, Andre. *Fed Report Reveals Multi-Trillion-Dollar "Shadow Bailout"*. [online]. 3.12.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=22242>>.

Obrázek 15: Peněžní agregát M1 v USA (2000-2011)

Zdroj: Federal Reserve Bank of St. Louis. *M1 Money Stock*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.research.stlouisfed.org/fred2/series/M1?cid=48>>.

Mnozí odborníci poukazovali na nesystémovost těchto opatření. *BIS varovala před budoucí krizí v globální ekonomice, kdy uvedla fakt, že žádná z klíčových otázek a strukturálních problémů ekonomiky se nezměnila, a že vládní nouzová vyplácení dělají z dlouhodobého hlediska víc škod, než užitku.*¹⁴⁰ Ze zákona vyplývá, že není stanoven žádný maximální limit peněz, který mohou banky čerpat. Barofsky prohlásil, že *americkým daňovým poplatníkům může být od pusy odtrženo až 23,7 bilionů dolarů, které by podpořily ekonomiku a vyplatily finanční společnosti.*¹⁴¹

¹⁴⁰ EVANS-PRITCHARD, Ambrose. *BIS slams central banks, warns of worse crunch to come*. [online]. 30.6.2008 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/finance/markets/2792450/BIS-slams-central-banks-warns-of-worse-crunch-to-come.html>>.

¹⁴¹ MARSHALL, Gawin. *Explozivní dluhové domino: nadcházející finanční katastrofa*. [online]. 27.6.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.matrix-2001.cz/clanek-detail/4796-explozivni-dluhove-domino-nadchazejici-financni-katastrofa-10/>>.

8 Udržitelná společnost

Peněžní systém je založen na neustálém růstu peněžní zásoby. Poskytování dalších úvěrů je založeno na víře, že budoucí toky energie porostou dost rychle, aby generovaly ekonomický růst, který by pokryl tyto úvěry. Růst peněžní zásoby způsobuje tlak na zvyšování produkce zboží a služeb. Pokud by k tomu nedošlo, objevila by se silná inflace. Obráceně ekonomický růst vede k nárůstu peněz v oběhu. Planeta Země má ovšem omezené zdroje. Podle Valacha *tlak na přírodu vyvolávají především rostoucí spotřeba a množství odpadů i v závislosti na demografickém růstu.*¹⁴² I když technologie vyrábějící energii z obnovitelných zdrojů existují, naprostá většina energetických toků je čerpána z neobnovitelných fosilních paliv. Spotřeba fosilních paliv má negativní dopad na životní prostředí. „*Za posledních 25 let nevyšla jediná vědecká zpráva, která by popírala, že všechny ekosystémy na Zemi upadají. Všechny systémy podporující život na Zemi upadají.*“¹⁴³

Účtování úroků v současném peněžním systému urychluje tento růst. Rushkoff konstatuje: *Ekonomika, postavená na centrální měně s úrokem musí růst, aby mohla přežít. To znamená vyrábět a spotřebovávat stále víc.*¹⁴⁴ Tento zabudovaný mechanismus je v rozporu s dlouhodobou udržitelností. Všechny přírodní systémy fungují dlouhodobě v modelu sinusoidy, která vyjadřuje dynamickou rovnováhu. Exponenciální růst, který je charakteristický pro současný peněžní systém a produkci ekonomiky, se v přírodě vyskytuje zejména u nekontrolovaných procesů, které posléze vedou k rozvratu. Kennedyová konstatuje: „*Exponenciální růst není přirozený a nemůže pokračovat do nekonečna.*“¹⁴⁵ Vlády jednotlivých států se snaží pomocí regulací omezit dopady průmyslové expanze na životní prostředí. Zatím jsou však tyto opatření pouze parciální a neřeší podstatu problému. V současném peněžním systému je hlavním stimulem zisk. Instituce sledují primárně svůj zájem (zisk), který je udrží „naživu“ ve vysoce konkurenčním prostředí. Sledování společenských zájmů (ochrana životního prostředí) je sekundární. Při vzájemném rozporu těchto dvou cílů preferuje korporace svůj primární cíl. Je to přirozená snaha o zachování prosperity korporace. Tento mechanismus neumožňuje dlouhodobě udržitelný rozvoj.

¹⁴² VALACH, Milan. *Svět na předělu : O politické a morální krizi kapitalismu*. Praha : Grimus, 2009, s. 213.

¹⁴³ *The Corporation* (Joel Bakan, 2003)

¹⁴⁴ RUSHKOFF, Douglas. *LET IT DIE: Rushkoff on the economy*. [online]. 16.3.2009 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.arthurmag.com/2009/03/16/let-it-die-rushkoff-on-the-economy/>>.

¹⁴⁵ JOHANISOVÁ, Naďa. *Ekonomický růst je vážný problém*. [online]. 15.4.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <[http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/nada-johanisova-ekonomicky-rust-je-vazny-problem?sel_ids=1&ids\[x6132eeb8d0d68aad2bd989adca7c9639\]=1](http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/nada-johanisova-ekonomicky-rust-je-vazny-problem?sel_ids=1&ids[x6132eeb8d0d68aad2bd989adca7c9639]=1)>.

8.1 Index udržitelného ekonomického blahobytu, ukazatel reálného pokroku

Hlavním ekonomickým indikátorem je v současnosti hrubý domácí produkt (HDP). Tento ukazatel je kritizovaný kvůli své nekomplexnosti. V průběhu druhé poloviny 20. století byly vyvinuty další ukazatele, které se zaměřily na oblasti ekonomiky, nezapočítané v HDP. Těmito ukazateli jsou ISEW - index udržitelného ekonomického blahobytu, a GPI – ukazatel reálného pokroku. Oba jsou konstruovány velmi podobně a v porovnání s HDP jsou komplexnější. Berou v úvahu služby práce v domácnosti, náklady znehodnocení životního prostředí a znehodnocení přírodního kapitálu. „*ISEW je HDP očištěné od všech neúčinných nebo škodlivých výsledků ekonomiky, které sice zvyšují HDP, ale nepřispívají k růstu bohatství státu ani jeho občanů.*“¹⁴⁶

Od konce 70. let začal ukazatel ISEW, na rozdíl od HDP, klesat. Douthwaite uvádí: „*Růst HDP nám neříká nic o tom, zda současně roste i blahobyt občanů. Podle posledních průzkumů je tomu přesně naopak.*“¹⁴⁷ Růst HDP je doprovázen řadou negativních faktorů. Hlavními faktory jsou vyčerpávání zdrojů, dlouhodobé škody na životním prostředí a zvyšování příjmové nerovnosti. Podle Vity *proces růstu vede ke zhoršování značné části světové populace a s výjimkou malé menšiny ho nezlepšuje nikomu.*¹⁴⁸

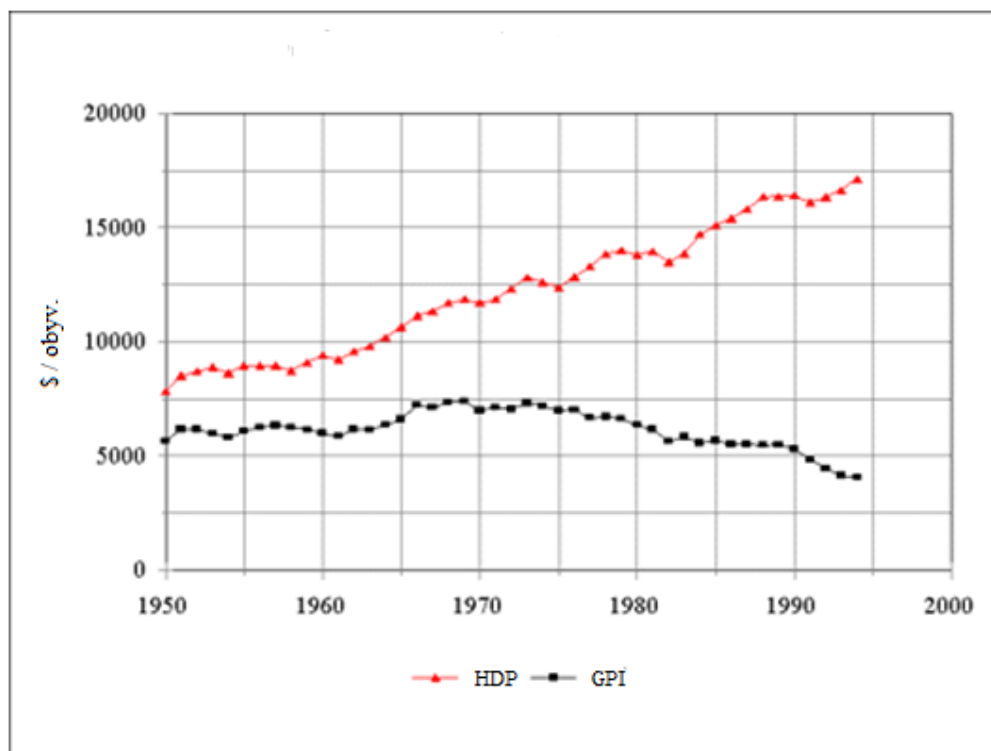
Následující obrázek zachycuje GPI ve Spojených státech amerických. GPI v 70. letech stagnoval. V 80. letech začal postupně klesat, přestože HDP strmě rostl. *V 90. letech poklesl ve Spojených státech za 7 let o více než 40 %.*¹⁴⁹

¹⁴⁶ VÍT, Josef. *Úloha HDP v ekonomii*. [online]. 6.12.2006 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://www.dailynews.cz/articles/20061206_vit_ulohahdp.html>.

¹⁴⁷ VÍT, Josef. *Alternativa k HDP*. [online]. 7.12.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25998.html>>.

¹⁴⁸ VÍT, Josef. *Úloha HDP v ekonomii*. [online]. 6.12.2006 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://www.dailynews.cz/articles/20061206_vit_ulohahdp.html>.

¹⁴⁹ VÍT, Josef. *Alternativa k HDP*. [online]. 7.12.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25998.html>>.

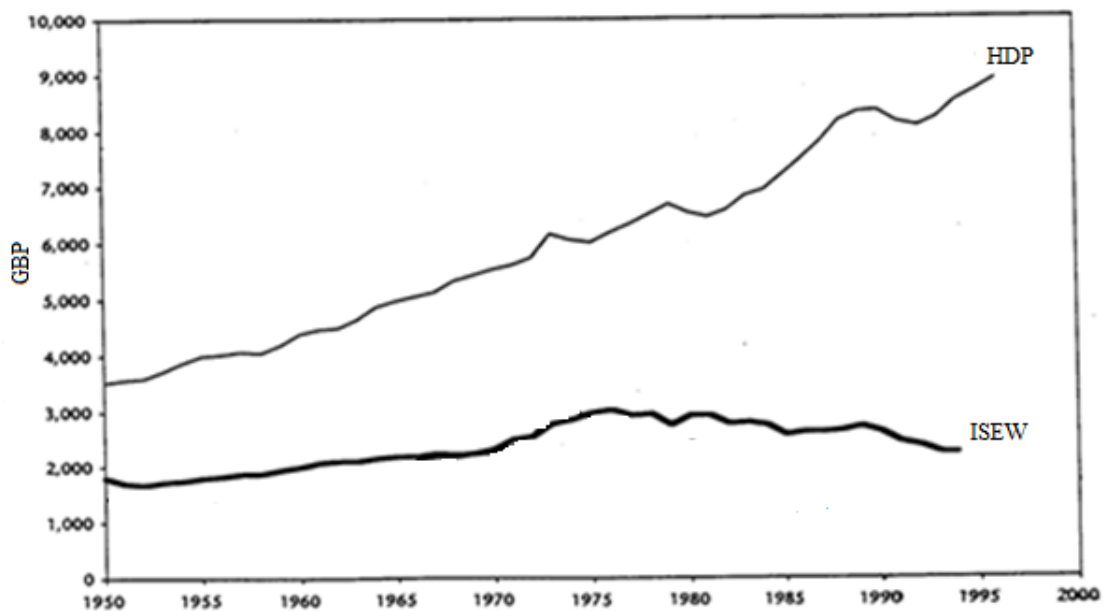

Obrázek 16: Ukazatel reálného pokroku GPI v USA

Zdroj: Friend of the Earth. *International indicators*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.foe.co.uk/community/tools/isew/international.html>>.

Obrázek 17 zachycuje průběh křivek ISEW a HDP ve Velké Británii. ISEW měl ve Velké Británii podobný vývoj jako GPI v USA. *V roce 1994 byla jeho hodnota jen o 3 % vyšší než v roce 1950.*¹⁵⁰ Podle ukazatelů GPI a ISEW se bohatství občanů a států při současném růstu HDP stále zmenšuje.

¹⁵⁰ VÍT, Josef. *Alternativa k HDP*. [online]. 7.12.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25998.html>>.

Obrázek 17: Průběh křivek HDP, ISEW v letech 1950-1996.

Zdroj: JACKSON, T. „*An index of sustainable economic welfare for the UK 1950-1996*“, Centre for Environmental Strategy, University of Surrey, Guildford, 1997, s. 150.

9 Alternativy

Současný peněžní systém má celou řadu nedostatků a ve své podstatě je značně nestabilní. Tato kapitola se věnuje alternativám, které by mohly nahradit současný peněžní systém. Hlavní nedostatky současného systému jsou následující:

- vlády na celém světě si půjčují peníze ze soukromých bank s úrokem,
- peníze jsou vytvářeny ve formě dluhu,
- současný peněžní systém je závislý na neustálém růstu, což je v přímém rozporu s budováním udržitelné ekonomiky.

Tyto nedostatky jsou zabudovány v základní podstatě tohoto systému. Není možné je vyřešit pouhým upravením současného systému. Pokud je chceme vyřešit, je potřeba současný peněžní systém nahradit efektivnější a dlouhodobě udržitelnou alternativou.

9.1 Alternativní měnové systémy

Ekonomiky založené na oběhu peněz mohou mít různé alternativy. *Potlačením peněžní směny mohou vzniknout systémy blízké barteru, které nicméně používají jisté jednotky směny, např. systémy LETS (Local Exchange Trading System), které se rozšířily po roce 1990 z Kanady především do Velké Británie.*¹⁵¹ V současnosti je LETS rozšířen v mnoha zemích po celém světě. LETS je alternativní obchodní systém, který má za cíl napomoci místnímu obchodování. *Spočívá na dohodě skupiny lidí (od několika po stovky), zpravidla na omezeném území, o vzájemném poskytování – směně služeb a výrobků. Účastníci nepoužívají normální měnu, ale měnu, kterou si sami vytvořili. Výhody tohoto systému jsou:*¹⁵²

- kvantifikace jednotlivých vstupů tohoto systému je věcí dohody zúčastněných a nikoli výsledkem tlaků anonymního trhu a neosobních velkých firem,
- ekonomický proces může být zbaven daňové zátěže,
- výrobky a služby se přiblíží svým odběratelům, vzniká větší tlak na kvalitu,
- součástí směny je navázání jistého osobního vztahu dodavatele a odběratele, to vede ke zvýšení sociální koheze a pocitu sounáležitosti,

¹⁵¹ RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha : Grada, 2007, s. 126.

¹⁵² RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha : Grada, 2007, s. 127.

-
- nabídka dosti odpovídá poptávce, je výrazně omezeno plýtvání zdroji, nadvýroba, celý systém je zpravidla šetrný jak ke zdrojům, tak k prostředí – případné vedlejší důsledky produkce, např. pachy, hluky, odpad apod. mají jasného původce a je k dispozici okamžitá zpětná vazba od lidí blízkých, kterou je třeba respektovat.

Nevýhody tohoto systému jsou:

- menší rozmanitost a nabídka výrobků a služeb,
- pomalejší přejímání nových technologií v důsledku malého tlaku konkurence,
- bodový systém neposkytuje „všeobecný ekvivalent, ale pouze ekvivalent omezený na daný systém, přelévání prací a jejich výsledků mimo systém je tedy omezeno,
- citlivost systému na vzájemné vztahy účastníků,
- s růstem systému a počtu účastníků může zvyšující se konkurence ohrozit kohezi.

V důsledku nestability současného peněžního systému se zvyšuje zájem o LETS ze strany lokálních institucí, politických stran a ekologických organizací. Tento systém bude obtížně fungovat na úrovni státu. Mohl by však sloužit jako vhodný doplněk globálnímu peněžnímu systému a podporovat a usnadňovat směnu na úrovni jednotlivých komunit.

9.2 *Návrat ke zlatému standardu*

Někteří monetární experti jsou zastánci návratu ke zlatému standardu. Návrat ke zlatu může teoreticky nabýt dvou základních podob:¹⁵³

- a) Může dojít k opětovnému zavedení směnitelnosti peněz za zlato, alespoň v podobě zlatého standardu jedné měny či několika měn – ať již pouze národních, nebo dokonce společných mezinárodních a nadnárodních měn.
- b) Cenové změny zlata lze využít jako hlavní indikátor změn inflačních tlaků. Po nich by následovaly více méně povinné a automatické reakce vrcholných měnových autorit ve smyslu zvýšení nebo snížení míry restrikce měnové politiky.

Návrat zlata do peněžních funkcí však není v současnosti a blízké budoucnosti pravděpodobný. Proces demonetizace zlata je v podstatě ukončen a dokonce řada centrálních bank rozprodává své zlaté rezervy soukromým subjektům na trzích se zlatem.

¹⁵³ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha : Management press, 2005, s. 60.

9.3 Projekt Venus

Projekt Venus je organizace, která usiluje o mírovou a globální udržitelnou civilizaci. Hlavním cílem projektu je překonání nevyhnutelnosti využití peněz. Jedná se o vytvoření ekonomiky založené na zdrojích, která by využívala nejmodernější technologie a obnovitelné zdroje v zájmu člověka a společnosti. Tato organizace navrhuje využití výhradně obnovitelných zdrojů energie – solární, větrné, vlnové a geotermální. Tyto druhy energie nevyžadují v podstatě žádnou předchozí energii. *Technologický institut MIT ve zprávě o geotermální energii z roku 2006 píše, že v Zemi je k dispozici asi $13\ 000^7$ Joule (J) energie, z čehož 2000^7 J by se mohlo relativně snadno získat pomocí vylepšené technologie. Celková spotřeba energie všech zemí na planetě je asi $0,5^7$ J ročně. Máme úplný dostatek energie, bez potřeby znečišťovat prostředí fosilními palivy.*¹⁵⁴ Dostatek energie je předpoklad k odstranění chudoby a válek a dosažení stability ve světě. Tato ekonomika by se neměla soustředit na peníze, ale na zdroje. Řízení a nestranná distribuce zdrojů by probíhala prostřednictvím automatizovaných systémů. Peníze by neměly být potřeba. *Při rozumném využití technologií by měl být vytvořen nadbytek produktů a služeb po celém světě.*¹⁵⁵ Technologický pokrok by měl postupně nahradit fyzickou práci. V současnosti jsou moderní technologie využívány pro zisk na úkor pracujících. V budoucnosti by měly vysvobodit lidi od monotónní rutinní práce, aby lidé mohli trávit svůj čas tím, čemu se chtějí věnovat.

Tento koncept je spojen s celkovou přeměnou společnosti. *Jedním z cílů tohoto nového společenského modelu je vytvořit systém hodnot, založený na péči o lidi a životní prostředí.*¹⁵⁶ Zvyšující se růst spotřeby zdrojů na planetě je neslučitelný s dlouhodobou prosperitou naší civilizace. Ekonomický systém založený na zdrojích by mohl vyřešit problém udržitelnosti. Přípravenost společnosti na tak zásadní změnu je však značně diskutabilní.

9.4 Emise peněz státem

Další alternativou je systém emise peněz státem, který stojí v opozici současnému systému. Tento systém byl předchůdcem současného systému, který vznikl ve středověku. Předtím měl výhradní právo vydávat měnu panovník. Stejně právo dává Ústava Spojených států

¹⁵⁴ FRESCO, Jacque; MEADOWS, Roxanne. *Designing the Future*. [s.l.] : [s.n.], 2007, s. 28.

¹⁵⁵ Zeitgeist Movement. *Project Venus*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://zeitgeistmovement.cz/duchdoby/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=29>.

¹⁵⁶ Zeitgeist Movement. *Project Venus*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://zeitgeistmovement.cz/duchdoby/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=29>.

amerických Kongresu. Ten by měl řídit vytváření peněz a tím mít pod kontrolou míru inflace nebo deflace. *Článek 1, odstavec 8 ústavy stanoví, že kongres má mít pravomoc razit (vytvářet) peníze a tím regulovat jejich hodnotu.*¹⁵⁷ Legálnost současného systému, kdy jsou peníze emitované FEDem a ostatními bankami, byla zpochybněna i Nejvyšším soudem. *V roce 1935 Nejvyšší soudní dvůr rozhodl, že kongres nemůže ústavně delegovat svoji moc na jinou skupinu.*¹⁵⁸

Implementace tohoto systému by odstranila základní problémy systému současného. Hlavním argumentem proti tomuto systému je nezodpovědné chování vlád. Ty by v tomto systému mohly natisknout nadměrné množství peněz. V současném systému, kde téměř všechny peníze tvoří banky, neexistuje významný mechanismus, jak regulovat množství vytvořených peněz. Banky mohou vytvořit tolik peněz, kolik uznají za vhodné (viz výše). Vláda ani veřejnost nemají možnost kontroly. V systému emise peněz státem by vláda podléhala veřejné kontrole. V případě nezodpovědné politiky vlády by ji veřejnost nemusela dát důvěru v dalších volbách. Stejného názoru byl i Lincoln: „*Vláda by měla vytvářet emitovat a dohlížet nad oběhem veškerých hotových peněz a úvěrů, potřebných k uspokojení prodejní síly vlády a kupní síly spotřebitelů. Osvojením si těchto principů, budou daňoví poplatníci osvobozeni od nesmírného množství dluhů. Privilegium vytvářet a emitovat peníze není jen nejvyšší výsada vlády, ale je to největší příležitost k činorodosti.*“¹⁵⁹ V historii nalezneme státy, které si vydávaly vlastní peníze a prosperovaly.

9.4.1 Velká Británie

Ve Velké Británii ve středověku vydával panovník kovové mince a „Tally sticks“. Podle Brownové *se systém Tally stick se vyvaroval depresí vznikajících z nedostatku zlata a inflací vznikajících nadměrným tištěním peněz. Nabídka a poptávka rostly společně a ceny zůstaly stabilní.*¹⁶⁰ Když se právo vydávat peníze dostalo do rukou soukromých bankéřů, okamžitě se objevil státní dluh. Bankéři dostali možnost ovlivňovat inflace a deprese v závislosti na množství vydaných peněz. Na následujícím obrázku je zachycen vývoj státního dluhu Velké

¹⁵⁷ [Http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html#more](http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html#more) [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Constitution of the United States. Dostupné z WWW: <<http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html#more>>.

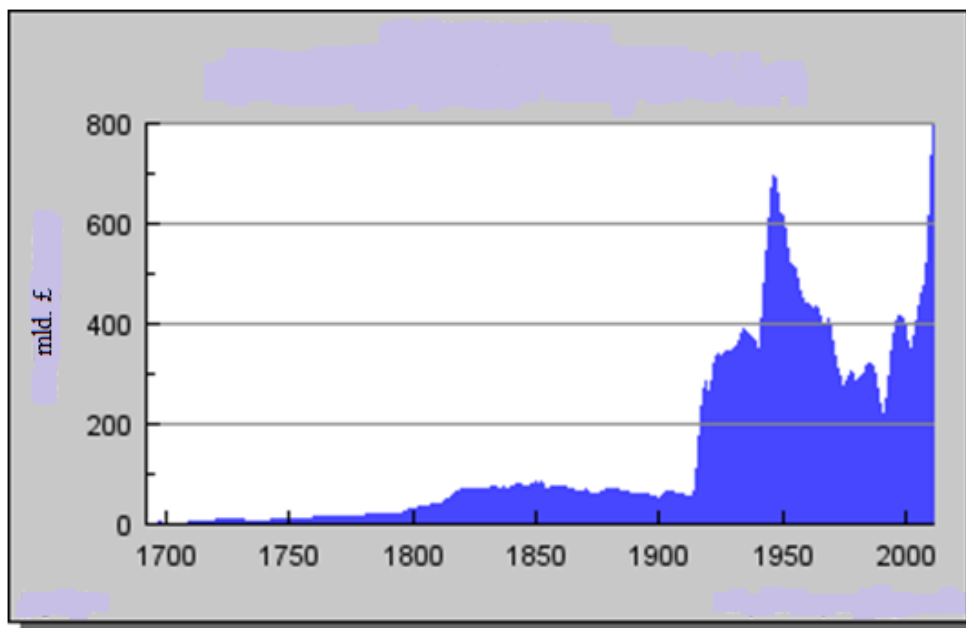
¹⁵⁸ MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982, s. 168.

¹⁵⁸ MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982, s. 168.

¹⁵⁹ Citizens America Party. *The Whole Truth* [online]. 2009 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.citizensamericaparty.org/usurocracy.htm>>.

¹⁶⁰ BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 63.

Británie. Státní dluh se objevil až po vzniku Centrální banky v roce 1694. Nejvyšší nárůsty zaznamenal státní dluh během válek, kdy docházelo ke zvyšování státních výdajů.

Obrázek 18: Státní dluh Velké Británie (1692 – 2011)

Zdroj: DebtBombshell. *The history of Britain's national debt* [online]. 2009 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.debtbombshell.com/history-of-national-debt.htm>>.

9.4.2 Spojené státy americké

V 18. století ve Spojených státech amerických vydávaly kolonie vlastní peníze, nekryté zlatem. Jednalo se o papírové bankovky, tzv. Greenbacks. Vláda nepotřebovala zlato k vydávání této měny a nemusela si půjčovat za úrok u bank. Nabídka vládních peněz mohla růst společně s růstem produktivity. Vlády mohly platit za služby papírovými bankovkami, které byly v podstatě úvěrem u komunity. Takto komunita tvořila nabídku i poptávku současně. Nevelké úroky z půjčování vládních peněz byly použity na nákup veřejných statků a služeb, čímž se peníze vrátily zpět do komunity. *V Pensylvánii od roku 1723 až do 50. let 18. století vláda vydávala a půjčovala vlastní peníze a nevybírala daně, aniž by se objevila inflace. Vláda nevydávala mnoho peněz a získávala peníze na veřejné výdaje z úroků vládních úvěrů.*¹⁶¹

¹⁶¹ RABUSHKA, Alvin. [Http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/8029](http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/8029) [online]. 1.12.2003 [cit. 2011-04-29]. Representation Without Representation. Dostupné z WWW: <<http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/8029>>.

9.4.3 Guernsey

Vláda ostrova Guernsey vydává vlastní peníze téměř 200 let. *Za tu dobu se peněžní nabídka zvýšila 25krát oproti původní velikosti. Ekonomika neměla výrazné problémy s inflací a zůstala prosperující a stabilní.*¹⁶² Ostrov Guernsey dlouhodobě hospodaří s přebytkem. *Na ostrově jsou nízké daně a vláda nemá žádný dluh.*¹⁶³

9.4.4 Německo

V Německu po hyperinflaci ve 20. letech zvolil Hitler stejný model jako Lincoln v 19. století ve Spojených státech amerických – vytvořil vlastní fiat měnu. Miliony lidí se zapojili do práce na veřejných projektech. *Těchto ekonomických úspěchů bylo dosaženo především výstavbou infrastruktury, mostů, kanálů a stavbou a rekonstrukcí budov ještě před začátkem nacistického zbrojení.*¹⁶⁴ Problém nezaměstnanosti se vyřešil a Německá ekonomika měla stabilní měnu.

9.4.5 Argentina

Argentina prodělala v roce 1995 a 2001 bankrot. V roce 2001 začala Argentinská centrální banka vydávat vlastní (bezdlužná) pesa a během tří let se Argentinská ekonomika úplně vzpamatovala. Rostla dva roky po sobě 8 %, měna byla stabilní, investoři se vraceli a nezaměstnanost se snížila. V roce 2006 argentinský prezident Nestor Kirchner splatil celý dluh Argentiny ve výši 9,81 bilionů dolarů. Povedlo se to díky tomu, že Argentinská centrální banka jednoduše tiskla pesa z ničeho a nakupovala za ně dolary.

Pokud stát vydává vlastní měnu, nemůže vznikat státní dluh. V případě zvyšující se nezaměstnanosti stát může stimulovat ekonomiku, a tím i tvorbu pracovních míst, přidáním peněz do ekonomiky. V tomto systému je vyšší zaměstnanost. Problém může nastat s inflací. Nezodpovědné chování vlády nelze vyloučit. Lze ovšem nastavit kontrolní mechanismy, které by ztěžovaly nadměrnou emisi peněz vládou. Edison k podstatě vydávání peněz tímto způsobem pronesl: *„Jestliže náš národ může vydat dolarový dlužní úpis (zatížený úrokem), může vydat dolarovou bankovku (bez úroku). Vydání bankovky splní účel stejně dobře jako*

¹⁶² BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 100.

¹⁶³ States of Guernsey. *Fact and Figures Booklet*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.gov.gg/ccm/navigation/government/facts--figures/facts-and-figures-booklet/20>>.

¹⁶⁴ LIU, Henry C. K. *Nazism and the German economic miracle*. [online]. 24.5.2005 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/GE24Dj01.html>.

vydání dlužního úpisu. Rozdíl mezi dlužním úpisem a bankovkou spočívá v tom, že úpis bankéři umožní na transakci vydělat 20 procent, kdežto měnou se zaplatí pouze tomu, kdo jako protihodnotu nabídne něco užitečného. Je absurdní, že naše země může vydat 30 milionů dolarů v dluhopisech, ale stejnou částku nemůže vydat v bankovkách. Oba jsou sliby, že zaplatím: ale první slibuje, že vykrmí lichváře (sběratele úroků) a ten druhý pomáhá lidem."¹⁶⁵

9.4.6 Způsob provedení

Stát by mohl dodávat peníze do ekonomiky prostřednictvím investic. Vláda by mohla distribuovat peníze do ekonomiky například investicemi do dlouhotrvající infrastruktury – silnic, mostů, kolejí, atd. Tyto peníze by nebyly vytvářeny jako dluh, ale jako hodnota. Hodnota ve formě čehokoliv, co na ni bude vynaloženo. Tyto peníze by zprostředkovávaly rovnoměrně rozdělený růst obchodu, který by požadoval jejich používání, a nezpůsobovaly by inflaci.

Vláda by byla jediný emitent peněz. Tak by mohla ovládat nabídku peněz státu. Pokud by nedokázala uchovat hodnotu peněz, veřejnost by ji nedala důvěru v příštích volbách. Podle Schaufa *americké dějiny dokazují, že nezadlužené a bezúročné peníze dovolí ekonomice prosperovat, pokud bude Kongres řídit množství vytvářených peněz. Do ekonomiky se můžou přidat natištěné dolary, když se zvýší výroba, a nebude následovat inflace. S dnešními dokonalými počítači lze snadno monitorovat množství produkce a vydávání peněz.*¹⁶⁶

Současný státní dluh USA by se dal eliminovat zpětným nákupem Federálního rezervního systému. Podle Kenana *Americká vláda může Federální rezervní systém kdykoli koupit zpět za 450 milionů dolarů (na základě záznamů Kongresu).*¹⁶⁷ Státní dluh by byl poté eliminován emisí peněz nezatížených úroky. To nezpůsobí inflaci, protože v oběhu zůstane pouze jedna měna. Odstranění státního dluhu by ušetřilo velké množství prostředků, které jsou v současnosti vynakládány na platby úroků ze státního dluhu. Mohla by být snížena celková úroveň daní. Snížení daní by znamenalo výrazné oživení ekonomiky a zvýšení životního standardu celé společnosti.

Kdyby měly vlády právo vydávat všechny peníze, změnila by se role bank. Banky by si půjčovaly peníze od vlády a posílaly je dále do oběhu. Současně by musely udržovat 100%

¹⁶⁵ KENAN, H. S. *The Federal Reserve Bank*. Los Angeles : Noontide Press, 1968, s. 46

¹⁶⁶ SCHAUF, Thomas D. . *The Federal Reserve* [online]. [s.l.] : [s.n.], 1992, s. 27.

¹⁶⁷ KENAN, H. S. *The Federal Reserve Bank*. Los Angeles : Noontide Press, 1968. s. 25.

rezervy u centrální banky. Koncept 100% bankovních rezerv podporoval Friedman¹⁶⁸ a další ekonomové.

Pak by byly plně likvidní a nehrozila by krize likvidity. Další možností je nahradit banky sítě vládních půjčoven, které by získaný malý úrok použily na veřejné výdaje.

Organizace New Economics Foundation se snaží vybudovat stabilnější, silnější a udržitelnější ekonomické uspořádání, které bude schopné vzdorovat finanční krizi, ropnému zlomu a klimatické změně. Za tímto účelem navrhla agendu, která se soustředí na dosažení tohoto cíle. Stěžejními body této agendy jsou:¹⁶⁹

- veřejnosti odpovědné centrální banky musí mít pravomoc a) emitovat do ekonomiky nezadlužené peníze, b) udržovat náklady na vypůjčování peněz tak nízko, aby projekty vyžadující úvěr mohly být snadno financovány,
- nesplacitelné dluhy musí být jako takové deklarovány a odepsány, což musí být provedeno co nejpečlivějším strukturovaným způsobem, s přihlédnutím k zásadám spravedlivosti a s vědomím příčin vysokého zadlužení,
- měnové systémy musí být řízeny ve prospěch zájmů společnosti jako celku, nikoli jen podle zájmů finančního sektoru,
- kapitálové toky musí být regulovány a pravomoc nastavovat klíčové nástroje ekonomiky (úrokové míry a směnné kursy) musí být vrácena voleným svrchovaným vládám, odpovědným obyvatelstvu, průmyslu a životnímu prostředí,
- obchod musí být lokalizován a regionalizován, aby se omezil dopad emisí, snížila spotřeba ropy a skončila obchodní nerovnováha, s výjimkou těch položek, se kterými jinak než mezinárodně obchodovat nelze.

¹⁶⁸ FRIEDMAN, Milton. *A Program for Monetary Stability*. New York : Fordham University Press, 1960. s.37

¹⁶⁹ The New Economics Foundation. *Monetary reform*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.neweconomics.org/projects/monetary-reform>>.

10 Shrnutí současného peněžního systému

Současný peněžní systém vznikl ve středověku. Hlavním důvodem vzniku byla potřeba panovníků financovat války. To postupně zvyšovalo význam a moc zlatníků, obchodníků s penězi a bankéřů. Původní podstata peněz se změnila. Nový způsob tvorby peněz znamenal peněžní (úvěrovou) expanzi a umožnil hospodářský rozmach. Tento systém tvorby peněz je založen na neustálém růstu objemu peněz (úvěrů). Tak je generován dluh, který může být splacen pouze dalšími penězi ve formě úvěrů. Vzrůstající zadlužení všech subjektů v ekonomice v současnosti způsobuje problémy. Problémy bankovního sektoru v posledních letech vyvolávají čím dál více debat o funkčnosti a efektivnosti tohoto systému. Kritici současného peněžního systému upozorňují na nepřiměřenou výši zisků bank, plynoucí z možnosti takřka neomezeně vytvářet peníze. Tyto zisky umožňují bankám zvyšovat svůj politický vliv a ovlivňovat legislativu. V roce 1913 prosadili bankéři v USA vznik „své“ Centrální banky – Federálního rezervního systému. Tak jim bylo legálně umožněno vydávat peníze pro vládu a ovlivňovat celou ekonomiku. Monetární politika je řízena elitní skupinou bankéřů, kteří se za ní nemusí nikomu zodpovídat. Prezident Wilson, který zákon podepsal, se k němu později vyjádřil: *„Nevědomě jsem zruinoval svou zemi. Velký průmyslový národ je ovládán svým vlastním systémem úvěru. Náš systém úvěru, růst národa a tím i všechny naše činnosti jsou soustředěny v rukou několika málo lidí. Stali jsme se jednou z nejhůře ovládanou, jednou z nejúplněji dominovanou a podřízenou vládou v civilizovaném světě. Už nikdy vláda svobodné volby, již nikdy vláda dle přesvědčení a volbou většiny, ale vláda nátlaku názoru malé skupiny vlivných lidí.“*¹⁷⁰

Mnoho vrcholných politiků vyjádřilo obdobný názor na současný peněžní systém. Mackenzie, bývalý premiér Kanady, prohlásil: *„Dokud nebude kontrola nad emisemi hotových peněz a úvěru předána zpět vládě, a uznána jako nejzřejmější a nejposvátnější odpovědnost, veškeré debaty o suverenitě parlamentu a demokracie jsou plané a marné. Jakmile se národ odloučí od kontroly nad svými penězi, není důležité, kdo vytváří zákony té země. Lichva jednou získána pod kontrolu jiných obrátí v trosky každý národ.“*¹⁷¹

¹⁷⁰ JANÁČEK, Vítězslav. *Jak se tvoří peníze* [online]. 17.1.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://janacek.blog.idnes.cz/c/172942/Jak-se-tvori-penize-Jsou-penize-hodnota-nebo-jen-dluh.html>>.

¹⁷¹ GRIGNON, Paul. *Peníze jako dluh* [online]. 2004 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://nr1a.com/Penize-jako-dluh.htm>>.

20. století je ve znamení inflací a krizí. Hayek viní z těchto tržních nerovnováh vlády. „Hlavní předpokládaná slabina tržního systému, totiž neustále se opakující období masové nezaměstnanosti, je vždy vyzdvižována socialisty a jinými kritiky a označována za neoddělitelnou a neomluvitelnou chybu kapitalismu. Ukazuje se, že ve skutečnosti se jedná o výsledek politiky vlády, která brání svobodnému podnikání v poskytování peněz, které by zajistily stabilitu.“¹⁷² Moc ovlivňovat inflaci má ten subjekt, který může vytvářet peníze. Dnes mají tuto moc ve svých rukách soukromé banky. I tzv. centrální banka USA – Federální rezervní systém, je privátní korporace. Vláda dneska nemá prakticky žádnou moc ovlivňovat množství peněz v ekonomice. M. A. Rothschild pronesl: „Dejte mi moc nad penězi celého národa, a potom mi bude jedno, kdo dělá zákony.“¹⁷³ Tržní nerovnováhy, které se vyskytují v ekonomice, jsou důsledkem současného peněžního systému. Mises konstatuje, že *multiplikace vkladů je odpovědná za ekonomický cyklus*.¹⁷⁴ V současném peněžním systému je nemožné se vyvarovat ekonomických cyklů. I důsledkem toho se zvyšuje příjmová nerovnováha ve společnosti. Umožňuje přesun bohatství od těch, kdo ho vytváří k těm, kteří vytvářejí peníze. To je důsledek tvorby peněz ve formě úvěrů. Jílek k tomu poznamenává: „Moderní finanční systém je v principu značně nestabilní. Dochází k soustavnému růstu bohatství bohatých lidí, likvidaci střední vrstvy a růstu chudoby chudých lidí.“¹⁷⁵

10.1 Nástin možného budoucího vývoje

Po poslední finanční krizi se situace zdánlivě uklidnila. Ekonomiky začaly pomalu růst. Trhy získávají zpět důvěru investorů. *Obchod s deriváty vzrostl v posledním čtvrtletí roku 2010 o 9 % v porovnání s předchozím čtvrtletím*.¹⁷⁶ Finanční krize však výrazně zvýšila zadlužení téměř všech států. *Odhaduje se, že státní dluh Spojených států amerických dosáhne v roce 2011 102,63 % HDP*.¹⁷⁷ Vysoké zadlužení ohrožuje i většinu vyspělých států západní a jižní Evropy. *Zadlužení členů eurozóny dosahuje v průměru 84,1 %*.¹⁷⁸ Příští ztráta důvěry

¹⁷² HAYEK, Friedrich August. *Soukromé peníze*. Praha : Liberální institut, 1999, s. 117.

¹⁷³ Sociologická trafika. *Americký sen* [online]. 4.2.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://srsen.wordpress.com/2011/02/04/americky-sen-drsny-animovany-film-o-americke-centralni-bance/>>.

¹⁷⁴ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 334.

¹⁷⁵ JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004, s. 13.

¹⁷⁶ Bank for International Settlements. *Highlights of the BIS international statistics*. [online]. 14.3.2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1103b.htm>.

¹⁷⁷ CHANTRILL, Christopher. *US Federal Debt as percent of GDP* [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.usgovernmentspending.com/federal_debt_chart.html>.

¹⁷⁸ BYDŽOVSKÁ, Marie. *USA na řecké cestě?*. [online]. 13.1.2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/46/18152/clanek/usa-na-recke-ceste/>>.

investorů může vyvolat další krizi. Finanční systém je i po krizi velmi nestabilní a budoucí vývoj je velmi nejistý.

Rostoucí zadlužení má přímé dopady na obyvatelstvo. Vlády jsou nuceny zvyšovat daňovou zátěž a omezovat veřejné výdaje. V některých zemích již probíhají generální stávky a demonstrace proti úsporným vládním politikám. Tyto opatření nejvíce doléhají na chudší část obyvatelstva. Zvyšující se rozdíly ve společnosti mohou vyvolat rostoucí sociální napětí a zvýšenou potřebu represe ze strany státní moci.

Čím dál větším tématem je dlouhodobá udržitelnost společnosti. Ta přímo souvisí s ochranou životního prostředí, které se vinou technického rozvoje neustále zhoršuje. Ropa, uhlí a zemní plyn táhnou světové ekonomiky. Současný systém neumožňuje okamžitou náhradu fosilních paliv alternativními zdroji. Zlepšení životního prostředí může zajistit pouze snížená ekonomická aktivita, která je ovšem v rozporu se snahou firem maximalizovat zisky. Největší ekonomiky světa Čína a Spojené státy americké jsou současně největšími producenty skleníkových plynů. Na posledních klimatických summitech tyto státy odmítly omezit emise skleníkových plynů. To nasvědčuje tomu, že země se budou neustále primárně orientovat na hospodářský růst nikoliv na dlouhodobou udržitelnost. V současnosti neexistuje žádná celosvětová autorita, která by mohla realizovat opatření v souladu s dlouhodobou udržitelností.

11 Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo objasnění fungování současného peněžního systému a dále navržení možných alternativ k jeho současné podobě. Nejprve jsme museli teoreticky vymezit peníze a popsat jejich vývoj. Poté jsme se zaměřili na pozitiva a negativa jednotlivých vývojových fází a popsali současný peněžní systém. Dále jsme charakterizovali kapitalismus a shrnuly jeho hlavní důsledky.

V hlavní části práce jsme se zaměřili na podstatu fungování současného peněžního systému. Nejprve jsme nastínili historické okolnosti vzniku. V 17. století došlo ke vzniku systému částečných rezerv. V tomto systému jsou peníze vytvářeny bankami v podobě úvěrů. V začátcích musely banky udržovat určitý rezervní poměr mezi poskytnutými úvěry a penězi v bance. S procesem demonetizace se tyto rezervy postupně snižovaly. Banky neposkytují úvěry z vkladů, ale vytváří je „z ničeho“ pouze na základě slibu dlužníka, že bude dluh splacen. Tak mohou emitovat úvěry teoreticky neomezeně. Úvěrová expanze je v praxi omezená pouze obezřetností bank, které se snaží poskytovat úvěry pouze solventním klientům. Nedostatek rezerv k uspokojení všech závazků činí bankovní systém nestabilní.

Banky si při poskytování úvěrů účtují úroky. Vzhledem k tomu, že naprostá většina peněz (97,6 % v USA¹⁷⁹) je vytvořena v podobě úvěrů, vzniká neustálý nedostatek peněz ke splacení úvěrů i s úroky. To zvyšuje poptávku po dalších úvěrech, což podle Hayeka způsobuje zvyšování cen a znehodnocování měny. Zvyšování množství peněz v ekonomice způsobuje bez odpovídajícího nárůstu zboží a služeb v ekonomice inflaci. Jediným regulátorem inflace jsou centrální banky. Jejich role je však velmi omezená.

Nejvýznamnější centrální bankou je Federální rezervní systém ve Spojených státech amerických. FED je nezávislá soukromá korporace, jejíž úkol je udržovat stabilní ekonomické prostředí a dohlížet na bankovní sektor. Politika FEDu má největší vliv na ekonomickou situaci, ale FED není zodpovědný za důsledky svých rozhodnutí. FED také zásobuje penězi vládu Spojených států. Tyto peníze jsou také vytvořeny „z ničeho“ a půjčeny vládě s úrokem. Tak vzniká státní dluh, zatímco privátní FED generuje obrovské zisky z úroků. V současnosti vlastní FED téměř 50 % státního dluhu USA.

¹⁷⁹ BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008, s. 26.

Většina ekonomických subjektů je zadlužená. Tvorba peněz v podobě úvěrů s úroky však znemožňuje, aby všichni dlužníci byli schopni splatit své dluhy.

V současnosti řeší většina států problémy spojené se zadlužením. Státní dluh největší ekonomiky světa - Spojených států, se v současnosti blíží 100 % HDP. Státní dluh roste úměrně s množstvím peněz v oběhu. V posledních desetiletích dochází k výraznému nárůstu dluhu. Zvyšující se výdaje na obsluhu státního dluhu vedou k omezování veřejných výdajů a zvyšování daňového zatížení obyvatelstva. Hlavní příčiny zvyšujícího se dluhu jsou výdaje na válečné konflikty a politika zadlužování. Svoji roli sehrála i poslední finanční krize.

Souběžně s peněžním systémem se vyvíjel kapitalismus, v současnosti hlavní ekonomický systém na planetě. Peněžní expanze v systému částečných rezerv podpořila rozvoj obchodu a podnikání. Došlo k výraznému zvýšení životní úrovně a postupnému prosazování demokratických principů. Kapitalismus je založen na neustálém růstu. Omezené zdroje na Zemi však neomezený růst neumožňují. V kapitalismu je vytvořené bohatství distribuováno velmi nerovnoměrně. Od 70. let dochází k výraznému rozevírání nůžek mezi bohatými a chudými. 1/3 celkového bohatství v USA vlastní 1 % nejbohatších. Dolních 80 % populace vlastní zhruba 1/7 celkového bohatství. Zvyšující se sociální nesouměřitelnost omezuje demokratické principy a postupně se blíží plutonomii.

Neoddělitelnou součástí tržního hospodářství jsou finanční trhy. Jejich primární účel – usnadnění směny zboží, postupně nahradil spekulativní motiv. Množství peněz použitých ke spekulacím na finančních trzích dosahuje astronomických částek a neustále se zvyšuje. Tyto spekulativní peníze mají přímý dopad na globální ekonomiku. Teorie efektivních trhů pozbývá platnosti. Bez potřebných regulací bude docházet k častějšímu a výraznějšímu kolísání trhu. Poslední finanční krize vyvolaná hypotéční bublinou odhalila nestabilitu současného systému a výrazně prohloubila zadlužení většiny států.

Peněžní systém je založený na neustálém růstu peněžní zásoby. Tento růst musí být podpořený růstem ekonomickým. A naopak ekonomický růst vede k nárůstu množství peněz. Tento zabudovaný mechanismus je v rozporu s dlouhodobou udržitelností a nemůže pokračovat donekonečna.

Ekonomické ukazatele analyzující udržitelný ekonomický blahobyt naznačují, že od 70. let dochází při současném růstu HDP ke snižování bohatství občanů a států.

Současný finanční systém je ve své podstatě značně nestabilní a dlouhodobě neudržitelný. Hlavní nedostatky současného systému jsou následující:

- peníze jsou vytvářeny ve formě dluhu,
- vlády na celém světě si půjčují peníze ze soukromých bank s úrokem,
- současný peněžní systém je závislý na neustálém růstu, což je v přímém rozporu s budováním udržitelné ekonomiky.

V tržním hospodářství, které je úzce spjato s peněžním systémem, dochází k nerovnoměrnému rozdělování bohatství. Vzniklá sociální nesouměřitelnost může postupně ohrožovat demokratické principy.

Na základě výše uvedených zjištění jsme navrhli alternativy, které by tyto nedostatky odstranily. Na lokální úrovni se osvědčily alternativní měnové systémy, např. LETS. Jednou z možností je návrat ke zlatému standardu. Ten má však řadu nedostatků a v blízké budoucnosti není pravděpodobný. Organizace Projekt Venus navrhuje vytvoření ekonomiky založené na zdrojích, která by využívala nejmodernější technologie a obnovitelné zdroje. Toto řešení by mohlo zajistit dlouhodobou udržitelnost naší společnosti. Je však velmi radikální a jeho případná realizace je pravděpodobnější až při kolapsu současného systému.

Nejreálnější alternativou se jeví systém emise peněz státem, který by odstranil hlavní nedostatky současného systému. Peníze by se dodávaly do ekonomiky např. prostřednictvím investic. Banky by si pouze půjčovaly peníze od vlády a posílaly je dále do oběhu. Současně by udržovaly 100% rezervy. Emise peněz by se dostala pod veřejnou kontrolu, nevznikal by státní dluh. Riziko inflace by se dalo omezit kontrolními mechanismy. V historii nalezneme státy, které emitovaly vlastní peníze a prosperovaly.

Je potřeba nastartovat kritickou diskuzi o podstatě současného systému, o jeho rozporech a možnostech jejich řešení.

„Jen malá tajemství je potřeba chránit. Ta velká jsou držena v tajnosti nedůvěřivostí veřejnosti.“

Marshall McLuhan, odborník na média

Zdroje

- [1.] A Bureau of the United States Department of the Treasury. *Ownership of Federal Securities*. [online]. 26.3.2009 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://fms.treas.gov/bulletin/index.html>>.
- [2.] ÁBELOVSKÝ, Adam. *Historické pozadí vzniku Federální rezervy*. [online]. 14.1.2010 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://adamabelovsky.blog.idnes.cz>>.
- [3.] AFHELDT, Horst. *Wirtschaft die Arm macht*. Mnichov : Kunstmann Verlag, 2004. 240 s. ISBN 978-3-88897-344-4.
- [4.] Answers Corporation. *John Kenneth Galbraith* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.answers.com/topic/john-kenneth-galbraith>>.
- [5.] Babylon Today [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.babylontoday.com/>>.
- [6.] Bank for International Settlements. *BIS 77th Annual Report*. [online]. 24.6.2007 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2007e.htm>>.
- [7.] Bank for International Settlements. *Highlights of the BIS international statistics*. [online]. 14.3.2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1103b.htm>.
- [8.] Board of Governors of the Federal Reserve System. *Statistics and Historical Data [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]*. Dostupné z WWW: <<http://www.federalreserve.gov/econresdata/releases/statisticsdata.htm>>.
- [9.] BROWN, Ellen . *Web of Debt*. Baton Rouge, Louisiana : Third Millennium Press, 2008. 530 s. Dostupné z WWW: <www.webofdebt.com>. ISBN 978-0-9795608-2-8.
- [10.] BRYAN, Michael F. *On the Origin and Evolution of the Word Inflation*. [online]. 15.10.1997 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.clevelandfed.org/research/commentary/1997/1015.pdf>>.
- [11.] BRYNER, Jeanna. *American dream middle class in jeopardy* [online]. 9.10.2008 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.livescience.com/7583-american-dream-middle-class-jeopardy.html>>.

-
- [12.] BUDE, Heinrich. *Die Überflüssigen als transversale Kategorie*. In Berger, P.A.; Vester M. (hg.). *Alte Ungleichheiten Neue Spaltungen*. Opalden: Laske + Budrich, 1998. ISBN 3810019372
- [13.] Bureau of the Public Debt. *Our history* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.publicdebt.treas.gov/history/history.htm>>.
- [14.] BYDŽOVSKÁ, Marie. *USA na řecké cestě?* [online]. 13.1.2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/46/18152/clanek/usa-na-recke-ceste/>>.
- [15.] Citigroup. *Plutonomie: Nákup luxusního zboží, vysvětlení globálních nerovností*. [online]. 2008 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.scribd.com/doc/38192371/6674234-Citigroup-Oct-16-2005-Plutonomy-Report-Part-1>>.
- [16.] Citizens America Party. *The Whole Truth* [online]. 2009 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.citizensamericaparty.org/usurocracy.htm>>.
- [17.] CLAUSS, Andreas. *Peníze a právo*. (přednáška) Švýcarsko : Třetí anticenzurní konference, 9.3.2009.
- [18.] *Constitution of the United States*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html#more>>.
- [19.] Constitutional Concepts Foundation. *Background Letter on Credit River Matter*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.constitutionalconcepts.org/creditrivier.htm>>.
- [20.] DAHL, Robert. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001. 192 s. ISBN 80-7178-422-2.
- [21.] DAMON, Andre. *Fed Report Reveals Multi-Trillion-Dollar "Shadow Bailout"*. [online]. 3.12.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=22242>>.
- [22.] DebtBombshell. *The history of Britain's national debt* [online]. 2009 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.debtbombshell.com/history-of-national-debt.htm>>.
- DOMHOFF, G. William. *Who Rules America?* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/wealth.html>>.
- [23.] DORNBUSCH, Rudiger ; FISCHER, Stanley. *Makroekonomie*. 6. vyd. Praha : SPN, 1994. 602 s. ISBN 80-04-25556-6.

-
- [24.] DVOŘÁK, Petr. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. 2. vyd. Praha : Linde Praha, a.s., 2001. 471 s. ISBN 80-7201-310-6.
- [25.] EVANS-PRITCHARD, Ambrose. *BIS slams central banks, warns of worse crunch to come*. [online]. 30.6.2008 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/finance/markets/2792450/BIS-slams-central-banks-warns-of-worse-crunch-to-come.html>>.
- [26.] *Federal Budget* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <www.federalbudget.com>.
- [27.] Federal Reserve Bank of St. Louis. *M1 Money Stock*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.research.stlouisfed.org/fred2/series/M1?cid=48>>.
- [28.] Finanční pomocník. *Poradna*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://poradna.financnipomocnik.cz/>>.
- [29.] FRESCO, Jacque; MEADOWS, Roxanne. *Designing the Future*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 73 s.
- [30.] FRIEDMAN, Milton. *A Program for Monetary Stability*. New York : Fordham University Press, 1960. 116 s.
- [31.] FRIEDMAN, Milton; JACOBSON SCHWARTZ, Anna. *A Monetary History of the United States, 1867-1960*. New Jersey : Princeton University Press, 1971. 861 s. ISBN 978-0-691-00354-2.
- [32.] FRIEDMAN, Milton. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 5.4.2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <http://en.wikiquote.org/wiki/Milton_Friedman>.
- [33.] Friends of the Earth. *International indicators*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.foe.co.uk/community/tools/isew/international.html>>.
- [34.] GOWANS, Stephen. *The United States v. Democracy* [online]. 6.5.2002 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.swans.com/library/art8/gowans31.html>>.

-
- [35.] GREAVES, Richard. *Skrytá pravda za světovým zadlužením*. [online]. 21.9.2010, cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/view.php?cislocclanku=2009060032>>.
- [36.] GREENSPAN, Alan. *Gold and Economic Freedom* [online]. 1966 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.alsjazeera.com/gold_and_economic_freedom_alan_greenSPAN_1966.html>.
- [37.] GREER, John. *Investorská iluze*. [online]. Březen 2009, [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/download.php?sekce=28>>.
- [38.] GRIFFIN, G. Edward. *The Creature from Jekyll Island : A Second Look at the Federal Reserve*. [s.l.] : American Media, 1998. 608 s. ISBN 978-0912986210.
- [39.] GRIGNON, Paul. *Peníze jako dluh* [online]. 2004 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://nr1a.com/Penize-jako-dluh.htm>>.
- [40.] HASSLBERGER, Josef. *Money and Debt*. [online]. Řím : září 1999 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.hasslberger.com/economy/money.html>>.
- [41.] HAYEK, Friedrich August. *Soukromé peníze*. Praha : Liberální institut, 1999. 164 s. ISBN 80-902701-1-5.
- [42.] History Revue. *Jmění Rothschildů: Zbohatli na Napoleonově porážce u Waterloo?* [online]. 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.historyrevue.cz/index.php?locales=2&id_page=178&id_previous_page=249&nocache=1304412040.8017&inq=6deed9047a09e167c8f21b3782334b79&ida=0&id_art=26663&sta=0&cislo=0&sea=0&fid=0&nsrd=0&kty=0&checksum=d708e5eaca250544063529b798b1dc82>.
- [43.] HODGES, Michael. *Money Supply up, up and away drives Inflation all the Way* [online]. 2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://grandfather-economic-report.com/inflation.htm>>.
- [44.] HOLMAN, Robert . *Ekonomie*. 3.vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. 714 s. ISBN 80-7179-681-6.
- [45.] HOWARD, Milford Wriarson. *The American plutocracy*. New York : Holland Pub. Co., 1895. 246 s.

-
- [46.] HUTTON, Will; GIDDENS, Anthony. *On the edge: living with global capitalism*. London : Jonathan Cape, 2000. 241 s. ISBN 0-224-05937-8.
- [47.] CHANTRILL, Christopher. *US Federal Debt as percent of GDP*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <http://www.usgovernmentspending.com/federal_debt_chart.html>.
- [48.] CHVÁTAL, Jaroslav. *Časová studijní analýza vývoje světového impéria Rothschildů* [online]. 19.2.2009 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.matrix-2001.cz/clanek-detail/3183-casova-studijni-analyza-vyvoje-svetoveho-imperia-rothschildu/>>.
- [49.] JACKSON, T. *An index of sustainable economic welfare for the UK 1950-1996*. Centre for Environmental Strategy, University of Surrey, Guildford, 1997.
- [50.] JANÁČEK, Vítězslav. *Jak se tvoří peníze* [online]. 17.1.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://janacek.blog.idnes.cz/c/172942/Jak-se-tvori-penize-Jsou-penize-hodnota-nebo-jen-dluh.html>>.
- [51.] JÍLEK, Josef. *Finanční trhy*. Praha : Grada Publishing, 1997. 527 s. ISBN 80-7169-453-3.
- [52.] JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. Praha : Grada Publishing, 2004. 744 s. ISBN 80-247-0769-1.
- [53.] JOHANISOVÁ, Nad'a. *Ekonomický růst je vážný problém*. [online]. 15.4.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <[http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/nada-johanisova-ekonomicky-rust-je-vazny-problem?sel_ids=1&ids\[x6132eeb8d0d68aad2bd989adca7c9639\]=1](http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/nada-johanisova-ekonomicky-rust-je-vazny-problem?sel_ids=1&ids[x6132eeb8d0d68aad2bd989adca7c9639]=1)>.
- [54.] JOSEPH, Peter; MEADOWS, Roxanne; FRESCO, Jacque. *The Zeitgeist Movement : Observations and responses*. [s.l.] : [s.n.], 2009. 83 s.
- [55.] KAH, Gary H. *En Route to Global Occupation*. [s.l.] : Huntington House Publishers, 1992. 214 s. ISBN 0-910311-97-8.
- [56.] KELLER, Jan. *Tři sociální světy*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2010. 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5.

-
- [57.] KELLER, Jan. *Vzestup a pád středních vrstev*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 124 s. ISBN 80-85850-95-8.
- [58.] KENAN, H. S. *The Federal Reserve Bank*. Los Angeles : Noontide Press, 1968. 256 s.
- [59.] KIMBALL, Spencer. *World Bank, IMF urge quick action to avert new crisis*. [online]. 17.4.2011 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,14995403,00.html>>.
- [60.] KLEČKA, Ondřej. *Finanční deriváty: Kam spějí?* [online]. 17.5.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.investujeme.cz/clanky/financni-derivaty-kam-speji/>>.
- [61.] KODEROVÁ, Jitka; SOJKA, Milan; HAVEL, Jan. *Teorie peněz*. Praha : ASPI, a.s., 2008. 252 s. ISBN 978-80-7357-359-1.
- [62.] KOHOUT, Pavel. *Historie jednoho dogmatu*. [online]. 9.3.2009 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/pavel-kohout.php?itemid=6089>>.
- [63.] KOSTIGEN, Thomas. *Sophisticated Investor: Derivative Danger*. [online]. 26.9.2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.marketwatch.com>>.
- [64.] KRUGMAN, Paul. *Ekonomické krize*. Praha : Vyšehrad, s.r.o., 2009. 176 s. ISBN 978-80-7021-984-3.
- [65.] LANGRICK, Roger. *A Monetary System for the New Millennium*. [online]. 1995 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldtrans.org/whole/monetarysystem.html>>.
- [66.] LIETAER, Bernard. *Beyond Greed and Scarcity*. Yes! Magazine [online]. 30.7.1997, [cit. 2011-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.yesmagazine.org/issues/money-print-your-own/beyond-greed-and-scarcity>>.
- [67.] LIU, Henry C. K. *Nazism and the German economic miracle*. [online]. 24.5.2005 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/GE24Dj01.html>.
- [68.] MARSHALL, Gawin. *Explozivní dluhové domino: nadcházející finanční katastrofa*. [online]. 27.6.2010 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <[- 86 -](http://www.matrix-</p></div><div data-bbox=)

2001.cz/clanek-detail/4796-explozivni-dluhove-domino-nadchazejici-financi-katastrofa-10/>.

- [69.] MARTIN, Al . *The End Game*. [online]. 2005 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.almartinraw.com>>.
- [70.] MCHUGH, Robert. *What's the Fed Up to with the Money Supply?* [online]. 23.12.2005 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.safehaven.com/article/4331/whats-the-fed-up-to-with-the-money-supply>>.
- [71.] MINSKY, Hyman P. *The Financial Instability Hypothesis*. [online]. 1992. 10 s. Dostupné z WWW: <<http://www.levyinstitute.org/pubs/wp74.pdf>>.
- [72.] MINSKY, Hyman P.; KAUFMAN, Henry. *Stablizing an Unstable Economy*. New Haven : Yale University Press, 1986. 367 s. ISBN 9780071592994.
- [73.] MISHKIN, Frederic S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 7th edition. New York : Argosy Publishing, 2006. 679 s. ISBN 0-321-37312-X.
- [74.] Mortgage-X. *National Average Mortgage Rates: Historical Data*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.mortgage-x.com/general/historical_rates.asp>.
- [75.] MULLINS, Eustace. *Secrets of the Federal Reserve*. [s.l.] : Jekyll Island Edition edition, 1982. 326 s.
- [76.] NICHOLS, Doroty M. *Modern Money Mechanics*. Chicago, USA : [s.n.], 1961. 40 s. ISBN 60690-0834.
- [77.] podle ústního sdělení Bena Bernanke (předsedy FEDu, před Hospodářským výborem Kongresu USA) dne 28.3.2006
- [78.] POLOUČEK, Stanislav, et al. *Bankovnictví*. Praha : C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7.
- [79.] RABUSHKA, Alvin. *Representation Without Representation*. [online]. 1.12.2003 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/8029>>.
- [80.] REICH, Robert B. *V pasti úspěchu : Diagnóza kapitalismu 21. století*. Praha : PROSTOR, 2003. 424 s. ISBN 80-7260-096-6.

-
- [81.] REINHART, Carmen M.; ROGOFF, Kenneth. *This Time is Different : Eight Centuries of Financial Folly*. [s.l.] : Princeton University Press, 2009. 496 s. ISBN 978-0691142166.
- [82.] REVENDA, Zbyněk . *Centrální bankovníctví*. 2. vydání. Praha : Management press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.
- [83.] REVENDA, Zbyněk , et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vydání. Praha : Management press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
- [84.] RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha : Grada, 2007. 248 s. ISBN 978-80247-1185-0.
- [85.] ROTHBARD, Murray N. *A History of Money and Banking in the United States : The Colonial Era to World War II.* [s.l.] : Ludwig von Mises Institute, 2002. 511 s. ISBN 0-945466-33-1.
- [86.] RUSHKOFF, Douglas. *LET IT DIE: Rushkoff on the economy*. [online]. 16.3.2009 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.arthurmag.com/2009/03/16/let-it-die-rushkoff-on-the-economy/>>.
- [87.] RUSSELL, Richard. *I Believe The Dollar Is Doomed*. [online]. 24.8.2006 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://godisnotanasshole.blogspot.com/2006/08/dollar-is-doomed.html>>.
- [88.] SAMUELSON, Paul ; NORDHAUS, William . *Ekonomie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1991. 1011 s. ISBN 80-205-0192-4.
- [89.] SCHAUF, Thomas D. *The Federal Reserve* [online]., 1992 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <www.hevanet.com/nitehawk>.
- [90.] SCHULTZ, Stanley K. *Crashing Hopes: The Great Depression*. [online]. 1999 [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://us.history.wisc.edu/hist102/lectures/lecture18.html>>.
- [91.] SEAGER, Ashley. *Steep decline in oil production brings risk of war and unrest, says new study*. [online]. 22.10.2007 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/business/2007/oct/22/oilandpetrol.news>>.

-
- [92.] Sociologická trafika. *Americký sen* [online]. 4.2.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://srsen.wordpress.com/2011/02/04/americky-sen-drsny-animovany-film-o-americke-centralni-bance/>>.
- [93.] States of Guernsey. *Fact and Figures Booklet* [online]. 2011 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.gov.gg/ccm/navigation/government/facts---figures/facts-and-figures-booklet/20>>.
- [94.] SUTTON, Antony. *The Federal Reserve Conspiracy* [online]. [s.l.] : CPA Book Publisher, 1995 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.findtoyou.com/ebook>>.
- [95.] ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava , et al. *Bankovnictví 1*. Praha : Grada Publishing, 1997. 262 s. ISBN 80-7169-464-9.
- [96.] *The Corporation* (Joel Bakan, 2003)
- [97.] The Federal Reserve Bank of Minneapolis. *Teaching Aids*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://www.minneapolisfed.org/community_education/teacher/calc/hist1800.cfm>.
- [98.] The Money Reform Party. *Who Has Said What About the Creation of the Money Supply by the Private Banks* [online]. 2005 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <http://www.moneyreformparty.org.uk/money/about_money/quotes.php>.
- [99.] The New Economic Foundation. *Monetary reform*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.neweconomics.org/projects/monetary-reform>>.
- [100.] U.S. Census Bureau. *Census data*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://2010.census.gov/2010census/data/other-census-data.php>>.
- [101.] U.S. Department of the Treasury. *Interest Expense on the Debt Outstanding*. [online]. 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/ir/ir_expense.htm
- [102.] U. S. Department of the Treasury, Bureau of the Public Debt. *Government - Historical Debt Outstanding – Annual*. [online]. TreasuryDirect. January 16, 2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/ir/ir_expense.htm>

-
- [103.] VALACH, Milan. *Svět na předělu : O politické a morální krizi kapitalismu*. Praha : Grimmus, 2009. 408 s. ISBN 978-80-902831-5-2.
- [104.] VENCOVSKÝ, František, et al. *Lidé a peníze*. Praha : Createam, 2002. 68 s. ISBN 80-903191-1-4.
- [105.] VÍT, Josef. *Alternativa k HDP*. [online]. 7.12.2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/25998.html>>.
- [106.] VÍT, Josef. *Úloha HDP v ekonomii*. [online]. 6.12.2006 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://www.dailynews.cz/articles/20061206_vit_ulohahdp.html>.
- [107.] VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Moderní kompendium ekonomických teorií : Od antických zdrojů až po 3. tisíciletí*. Praha : Profess Consulting s.r.o., 2005. 378 s. ISBN 80-7259-020-0.
- [108.] WALLERSTEIN, Immanuel. *Geopolitics and Geoculture : Essays on Changing the World-system*. London : Cambridge University Press, 1992. 151 s. ISBN 0-521-40454-1.
- [109.] WEISS, Martin. *Global Vesuvius: \$285 TRILLION in very high-risk debts and bets!* [online]. 7.11.2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.weissmoneynetwork.com/global-vesuvius-285-trillion-in-very-high-risk-debts-and-bets-35477>>.
- [110.] WHITE, Peter. The Power of Money. *National Geographic*. Leden 1993, 1, s. 83-86.
- [111.] WILLIAMS, John . *Alternate Inflation Chart*. [online]. 15.4.2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://www.shadowstats.com/alternate_data/inflation-charts>.
- [112.] Zeitgeist Movement. *Project Venus*. [online]. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <http://zeitgeistmovement.cz/duchdoby/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=29>.